

**УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ**  
**ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ**  
**НИШ**

**СЕКСУАЛНО ЗЛОСТАВЉАЊЕ ДЕЦЕ**

**-облици и учесталост-**

- мастер рад -

Ментор:  
проф. др Миомира Костић

Кандидат:  
Нина Миленовић

Ниш, октобар, 2013.

## Увод

Зашто можемо да отворено говоримо о свим другим „тешким“ темама, криминалитету, природним несрећама, ратовима, о смртоносним болестима па и смрти самој, а само не о искуствима сексуалног злостављања деце? Како то да се сви толико брину за децу, а ретко ко чује аутентичне гласове оних који су преживели сексуално злостављање?

Серија хапшења осумњичених за, као су то медији срочили, „кривично дело недофилије“ у полицијској акцији „Армагедон“ почетком 2010. године отворила је бројна питања везана за сексуално насиље према најмлађима. Чињеница да су међу ухапшенима били студенти, инжењери, професори, па и јавности познате медијске личности, покренула је бујицу реакција. Да би „брука“ била још већа, у везу са сексуалним злостављањем деце доведени су и високи представници Српске Православне Цркве, а ови скандали трају и до данашњих дана.

Поред бројних, готово сензационалистичких наслова у медијима, стиче се утисак да српска научна, али и општа јавност свакако није била ускраћена за информације о заступљености, формама и озбиљности сексуалног насиља према деци. Ипак, став игнорисања, толеранције или простог „окретања главе“ од проблема, који је тако карактеристичан за овај феномен чини се да није заобишао ни Србију.

Због свега наведеног, овај рад има за циљ да укаже јавности на распрострањеност сексуалног злостављања и злоупотребе деце, како би се управо упознавањем јавног мњења са ширином овог проблема утицало на законодавца првенствено у смислу поштравања казнене политике за дела која у себи садрже елементе сексуалног злостављања деце, што ће се у крајњој линији одразити и на стопу ове врсте криминалитета насиља.

Рад се састоји из шест подглавља. Првим подглављем под називом *Историјско правна димензија сексуалног злостављања деце* обухваћен је пре свега, историјскоправни аспект посматране појаве, како у упоредном тако и у домаћем праву, затим следи међународноправни аспект у којем су описани бројни међународни документи којима је сексуално злостављање деце забрањено. Последњи део овог подглавља односи се на домаће законодавство и обухвата Општи и посебне протоколе за заштиту деце од сексуалног злостављања и злоупотребе, затим листу кривичних дела

у којима је инкриминисано сексуално злостављање деце, као и кривичнопроцесни аспект посматране појаве.

Други део рада под називом *Криминолошка одређења* обухвата дефинисање појма сексуалног злостављања деце, бројне облике у коме се оно јавља, последице које изазива, као и преглед теоријских схватања о сексуалном злостављању деце, и то како теоријских схватања о криминалитету уопште, тако и посебних теорија које покушавају да објасне етиологију самог сексуалног злостављања деце.

У следећем подглављу рада је дат опис истраживања сексуалног злостављања деце. Нарочита пажња посвећена је предмету истраживања, циљу који подразумева прикупљање података о феноменолошким и етиолошким карактеристикама сексуалног злостављања деце у Нишу у посматраном периоду, затим хипотезама које ће бити проверене истраживањем, и наравно методу истраживања. Као методе коришћени су метод посредног посматрања, метод анализе садржаја и интервју.

Четврти део мастер рада је посвећен феноменолошком карактеристикама сексуалног злостављања деце и базиран је на резултатима емпиријског истраживања сексуалног злостављања деце на територији града Ниша у периоду 2006-2012. године. Анализирани су обим, динамика, структура, распрострањеност, временски оквир извршења кривичних дела против полне слободе малолетника, начин извршења, однос покушаних и свршених кривичних дела, саучесништво, поврат, стицај и бројна друга питања у вези извршиоца кривичних дела обухваћених овим радом.

Пета глава се односи на етиологију сексуалног злостављања деце тј. на утицај криминогених фактора ендогеног и егзогеног порекла на јављање сексуалног злостављања деце. Посебно је испитан утицај ових фактора у случајевима обухваћеним емпиријским истраживањем сексуалног злостављања деце.

У последњем делу рада дата је анализа криминалне политике против сексуалног злостављања деце. Најпре је било речи о казнама предвиђеним за кривична дела којим се напада на сексуални интегритет детета, са посебним освртом на казне које су изречене у случајевима обухваћеним нашим истраживањем. Било је речи и о хемијској кастрацији као и о њеном потенцијалном увођењу у наш Кривични Законик као једну сасвим нову врсту кривичне санкције, којом би се кажњавали вишеструки сексуални повратници. Затим је детаљно описана улога органа унутрашњих послова у гоњењу извршилаца поменутих кривичних дела. На самом крају дат је увид и анализа последњег законодавног решења усмереног на превенцију и спречавање сексуалног

зостављања деце. Реч је о Закону о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима.

Овом делу мастер рада следи закључак, у коме су укратко изложени закључци, у вези резултата добијених овим истраживањем.

# I ИСТОРИЈСКО-ПРАВНА ДИМЕНЗИЈА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ

## 1. Историјско-правна димензија сексуалног злостављања деце у упоредном праву

Познати амерички психолог Лојд де Мос (Lloyd de Mause) је у свом делу *Историја детињства* изрекао једну мисао која можда најбоље описује положај деце кроз историју: „*Историја детињства је кошмар из којег смо тек недавно почели да се будимо*“.<sup>1</sup> И заиста, што се даље иде кроз историју, све је нижи ниво бриге за децу, а све је вероватније да наиђемо на податке о убијању деце, напуштању, пребијању и сексуалном злостављању.

Овакав образац понашања није био предмет интересовања историчара из разлога што је „озбиљна“ историја подразумевала бележење искључиво јавних, али не и догађаја који припадају приватној сфери.<sup>2</sup>

Проблематика сексуалног злостављања деце је у ранијим вековима била апсолутни табу.

Први историјски записи уопште мало тога говоре о деци. Чак, може се рећи да је једна од карактеристика ових записа управо одсуство било каквог помена деце. Ипак, оно мало информација које нам пружају, указују на закључак да су деца сматрана својином, и да се у складу са тим схватањем према њима опходило као према ствари.

Није се сматрало да деца имају неке посебне потребе и права који су различити од потреба одраслих, те у том контексту и није изненађујуће да су деца често коришћена у сврхе сексуалног задовољења одраслих.

У античкој Грчкој је постојала и била друштвено прихваћена, па чак и пожељна пракса одржавања сексуалних односа одраслих мушкараца са дечацима. Дакле, реч је о појави која је била законита као вид образовања младих или како је то Софокле сликовито рекао „неговање моралног савршенства код вољених“.<sup>3</sup> С тим у вези, у 6. веку пре нове ере, за време владавине Солона, дошло је до делимичног законског

---

<sup>1</sup> Доступно на: [http://en.wikiquote.org/wiki/Lloyd\\_deMause](http://en.wikiquote.org/wiki/Lloyd_deMause), приступ: 24.08.2013.

<sup>2</sup> Lloyd de Mause, *History of childhood*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, Merryland, 2006. str. 26.

<sup>3</sup> Наведено према: Schetky, D., Green., A., *Child sexual abuse – A handbook for Health Care and Legal Professionals*, Brunner/Mazel, Inc, New York, 1988., стр. 24.

регулација у виду забране односа између одраслих и дечака, предвиђањем доживотне казне губитка грађанских права за подвођење слободног дечака без дозволе.

У древној Персији инцест је био широко распрострањена појава и истовремено веома друштвено пожељан, иако је највише био заступљен међу владарским породицама и свештенством. Иако је у старом Риму инцест био забрањен по основу сужавања социјалних контаката породице, у пракси је ово често игнорисано, нарочито од стране племства. Сам цар Калигула се оглушио о ово правило оженивши се својом нећаком. Све растући утицај хришћанства кулминирао је 538. године нове ере када је цар Јустинијан забранио хомосексуализам и инцест.

И поред позитивног утицаја које је хришћанство имало на забрану инцеста, чини се да управо сама Библија деци приписује одговорност за завођење одраслих. У Књизи Постања (19:30-36) пише: „А онда је прворођено дете рекло млађем... дођи, хајде да наместимо нашем оцу, да пије вино, а после ћемо лећи са њим, тако да можемо да сачувамо семе нашег оца...“ Чије заправо фантазије осликава овај пасус, који говори о томе да је завођење оца не само нешто што деца раде, већ и нешто што она унапред планирају и организовано спроводе у дело?

Након тога следи огроман период током којег ова тема наставља да буде апсолутни табу. На значају почиње да добија тек осамдесетих година 19. века, када је по први пут француски лекар Амброаз Тардије (Ambrois Tardieu) указао стручној јавности на патње хиљаде деце жртава сексуалне злоупотребе. Међутим, током готово сто година након овог преседана скептици су критиковали његове налазе и гледишта тврдећи да су деца износила своје сексуалне фантазије.

„Појачана пажња јавности задобијена је тек почетком седамдесетих и осамдесетих година и то у Западној Европи и САД, појавом студија Батлера, Филкенхора и неколико других аутора између 1978. и 1984., и нарочито укључивањем штампаних и електронских медија изношењем шокантних прича одраслих особа које су преживеле сексуалну злоупотребу.“<sup>4</sup> Након тога интересовање стручњака различитих професија је нагло расло, тако да долази до експлозије истраживања у различитим наукама.

---

<sup>4</sup> Жегарац, Н., *Деца која чекају: изазови и трендови професионалне праксе у заштити деце од злостављања*, Београд, Save the Children UK/Београдска канцеларија и Центар за права детета, 2004., стр. 28.

## 2. Историјско-правна димензија сексуалног злостављања деце у српском праву

Положај жена и деце у српском средњевековном праву којим је доминирао патријархални систем вредности и начин живота, није био на завидном нивоу. У пордици су, према старим обичајима, добродошла сва мушка деца јер настављају лозу, док су женска деца „права несрећа“.<sup>5</sup>

Најзначајнији сачувани правни документ тога доба, Душанов законик из 1349. године није пружао никакву заштиту деци тога доба, а комоли од сексуалног злостављања.

До првог позитивног помака у кривично-правној заштити деце од сексуалног злостављања и злоупотребе дошло је тек 1860. године са Казнителним закоником за Књажевство Србију, рађеним по узору на пруски Казнени законик из 1851. године.

Законик је штитио децу до навршене тринаесте године од чињења блуда са њима и када се то са „њиховим саизвошењем догодило“ (чл.191),<sup>6</sup> што представља претечу данашњег кривичног дела обљуба са дететом. Такође, било је инкриминисано и вршење блуда између татора, управитеља, свештеника и духовних лица и васпитача са њиховим непунлетним ученицима оба пола (чл. 204 и чл. 205).

Следећи битнији правни извор у коме се пружа фрагментарна заштита деци од сексуалног злостављања јесте Кривични Законик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1927. године. Нажалост, кривично-правна заштита од сексуалног злостављања деце је пружена у само једном члану овог законика, што представља назадовање у односу на ранији Казнителни Законик. Наиме, чланом 273 у деликтима против јавног морала, кривичноправна заштита се пружала женској особи до четрнаесте године старости од обљубе или вршења блудних радњи. Иако је дошло до помака у погледу померања старосне границе жртве са 13 на 14 година старости, назадовање се огледа у томе што се заштита пружа смо женској деци, што није био случај са Казнителним Закоником. Такође, велики недостатак овог законика у односу на претходни који је додуше важио само на подручју Кнежевине Србије, јесте и то што је изостављена одредба којом се пружала заштита од сексуалног злостављања злоупотребом положаја.

<sup>5</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, Пеликант принт, Ниш, 2012. година стр. 131.

<sup>6</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *op.cit.*, стр. 168.

Након Другог светског рата кривичноправна заштита деце од сексуалних деликата се остварује прописивањем низа кривичних дела: силовање, обљуба над немоћним лицем, обљуба са дететом, обљуба злоупотребом положаја, родоскрвњење.

До комплетирања сета кривичних дела која штите сексуални интегритет деце дошло је 2009. године, изменама и допунама Кривичног Законика из 2005. године, којима се пружа заштита од искоришћавања деце у порнографске сврхе.

### 3. Међународноправна регулатива

Заштита деце од сексуалног злостављања и злоупотребе на међународном плану остварује се у оквиру заштите општих људских права, али и кроз посебну заштиту права детета. У те сврхе донесен је велики број међународноправних докумената који државама учесницама конвенција и потписницама уговора дају препоруке и намећу обавезе. Свакако најзначајнији документ у оквиру којег се деци пружа заштита од сексуалног злостављања јесте Конвенција УН о правима детета из 1990. године. Ова конвенција познаје следеће појмове: сексуално изабљивање и злоупотреба детета, навођење детета на учествовање у незаконитим сексуалним активностима, коришћење деце у проституцији и порнографским представама и часописима.

На Светском конгресу против комерцијалног сексуалног искоришћавања деце одржаном у Штокхолму 1996. године усвојена је и Декларација против комерцијалне сексуалне злоупотребе деце, а нешто касније исте године, под окриљем Савета Европе у Стразбуру и резолуција којом се од земаља Европске Уније захтева да поведу посебну борбу против све веће распрострањености појаве сексуалног злостављања деце.

У Декларацији се наводи да је комерцијална сексуална експлоатација деце *„основна повреда права детета којом се према детету поступа као према комерцијалном или сексуалном објекту“*. Друштвено-економски фактори сматрају се главим узроком ове појаве, али не смеју представљати њено оправдање. Истиче се да је неопходно спровођење сарадње националних, регионалних, и међународних организација ради ефикасног спречавања ове појаве. Посебно су разрађене мере превенције и заштите и опоравка сексуално виктимизираних деце.

Свакако најзначајнији и најобухватнији међународни документ за тему којом се бавимо је Опциони протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој



проституцији и дечијој порнографији,<sup>7</sup> у коме се истиче све већа забринутост због озбиљне и растуће међународне трговине децом у сврху продаје, дечије проституције и дечије порнографије, као и раширене и континуиране праксе сексуалног туризма који децу чини посебно рањивом. Изражава се растућа забринутост због све веће доступности дечије порнографије на Интернету и путем других модерних технологија с позивом на Конференцију о борби против дечије порнографије одржаној у Бечу 1999. године, а посебно на њен закључак којим се позива на универзалну инкриминацију производње, дистрибуције, извоза, преноса, увоза, намерног поседовања и рекламирања дечије порнографије, уз наглашавање значаја сарадње и партнерства између влада и интернет индустрије. У протоколу се посебно наводе фактори који доприносе продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији: недовољна развијеност, сиромаштво, привредни диспаритети, неједнака друштвено-економска структура, нефункционалне породице, недостатак образовања, миграција из села у град, дискриминација међу половима, неодговорно сексуално понашање одраслих, штетни традиционални обичаји, оружани сукоби и трговина децом.

У смислу овог протокола продаја деце подразумева *„било коју радњу или трансакцију којом било које лице или група пребацације неко дете наком другом за новчану или било коју другу накнаду. Дечија проституција подразумева „коришћење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју другу накнаду, док дечија порнографија представља било какво представљање, било којим средством, детета у стварним или симулираним сексуалним активностима, или било какво представљање сексуалних делова тела (примарних и сексуалних органа детета), првенствено у сексуалне сврхе.“*

Веома је значајно на овом месту дати преглед одредби Конвенције о заштити деце од сексуалне експлоатације и злостављања, која је усвојена 25.10.2007. године у оквиру Савета Европе.<sup>8</sup> У питању је врло важан међународни документ који ће, након што га земље потписнице ратификују, довести до повећања ефикасности кривичних поступака у којима се деца јављају као жртве сексуалне експлоатације и злостављања.

Тематски, конвенција је подељена на више поглавља као што су: превентивне мере, специјализована тела за координацију, мере заштите и подршке жртвама,

---

<sup>7</sup> Опциони протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори“, бр. 7/2002

<sup>8</sup> Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote

материјално кривично право, истрага, кривични прогон и процесне одредбе, обједињена евиденција о осуђеним лицима као и међународна сарадња.

Важни међународни документи за заштиту деце од сексуалног злостављања су и: Конвенција о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања<sup>9</sup>, и Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалитету<sup>10</sup>, којима је прописана обавеза криминализације понашања која представљају: ангажовање детета за бављење проституцијом или навођење детета да учествује у проституцији; приморавање детета на проституцију или остваривање зараде од неког другог вида искоришћавања детета у такве сврхе; коришћење услуга дечије проституције.<sup>11</sup>

#### **4. Сексуално злостављање деце у позитивноправним решењима**

##### **4.1. Сексуално злостављање деце у позитивноправним решењима држава бивше Југославије**

Распадом бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1991. године престао је да постоји јединствени правноекономски систем међу републикама које су некад чиниле Југославију. Свака држава, настала распадом Југославије извршила је реформу свог правног система, која је између осталог захватила и кривична законодавства бивших република. Кривична дела против полне слободе нису остала изузетак.

---

<sup>9</sup> Конвенција о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, „*Међународни уговори*“ бр. 1/10, доступно на: <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupština.115.html>

<sup>10</sup> Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу, „*Службени гласник*“ бр. 19/09

<sup>11</sup> Тањевић, Н., *Кривичноправна заштита деце жртава сексуалног насиља у Србији*, Темида, бр. 4/2010. Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, Пеликант принт, Ниш, 2012. година, стр. 165.

#### **4.1.1. Сексуално злостављање деце у позитивном праву Републике Словеније**

Важећи Кривични Законик<sup>12</sup> Републике Словеније кривична дела против полне слободе инкриминише у свом деветнаестом подглављу. Предвиђено је седам кривичних дела којима се угрожава полна слобода малолетника. То су: силовање (или *Посилство* чл. 170); сексуално насиље (*Сполно насиље* из чл. 171); сексуално злостављање беспомоћне особе (*Сполна злораба слаботне особе* из чл. 172); сексуални напад на особу, млађу од петнаест година (*Сполни напад на особу, млађу од петнаест лет* из чл. 173); повреда сексуалног интегритета злоупотребом положаја (*Криштив сполне недотакљивост з злорабо положаја* из чл. 174); злоупотреба проституције (*Злораба проституције* чл. 175) и приказивање, производња, поседовање и дистрибуција порнографског материјала (*Приказовање, издава, посест ин посредовање порнографскега градива* чл. 176).

Занимљиво је да се код кривичних дела силовање, сексуално насиље и сексуално злостављање беспомоћне особе малолетство оштећеног не јавља као квалификаторна околност, док је код осталих кривичних дела тј. сексуални напад на особу, млађу од петнаест година, повреда сексуалног интегритета, злоупотребом положаја, злоупотреба проституције и приказивање, производња, поседовање и дистрибуција порнографског материјала, старост оштећеног до петнаест година односно малолетство елемент без којег нема кривичног дела.

#### **4.1.2. Сексуално злостављање деце у позитивном праву Републике Хрватске**

Казнени закон<sup>13</sup> Републике Хрватске сексуално злостављање малолетних лица инкриминише су у посебној глави XVII под називом *Казнена дела сполног злостављања и искориштавања дјетета*. Реч је о следећим кривичним делима: *Сполна злоупотреба дјетета млађег од петнаест година* (чл. 158); *Сполна злоупотреба дјетета старијег од петнаест година* (чл. 159); *Задовољење похоте над дјететом*

<sup>12</sup> Кривични Законик Републике Словеније, Уредни лист бр. 55/2008

<sup>13</sup> Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине бр. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01,111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11

млађим од петнаест година (чл. 160); Мамљење дјеце за задовољење сполних потреба (чл. 161); Подвођење дјетета (чл. 162); Искориштавање дјеце за порнографију (чл. 163); Искориштавање дјеце за порнографске представе (чл. 164); Упознавање дјеце с порнографијом (чл. 165) и Тешка казнена дјела сполног злостављања и искориштавања дјетета (чл. 166). У оквиру главе XVIII Казнена дјела против брака, обитељи и дјеце у члану 179 предвиђено је и кривично дело Родосквнуће.

#### 4.1.3. Сексуално злостављање деце у позитивном праву Републике Македоније

Кривични Законик<sup>14</sup> Републике Македоније у оквиру деветнаесте главе о кривичним делима против полне слободе и полног морала инкриминише следећа кривична дела: полни напад над дететом (*Полов напад врз дете* из чл. 188); обљуба злоупотребом положаја (*Обљуба со злоупотреба на положбата* из чл. 189); задовољење полних страсти пред другима (*Задовољување на полови страсти пред друг* из чл. 190 ст. 2); посредовање у вршењу проституције (*Посредување во вршење проституција* из чл. 191 ст. 4 и 5 у вези ст. 1, 2 и 3); подвођење и омогућавање вршења полних радњи (*Подведување и овозможување половији дејствија* чл. 192); приказивање порнографских материјала детету (*Прикажување на порнографски материјал на дете* из чл. 193). За разлику од нашег кривичног законодавства које кривично дело родоскрвњења сврстава у групу кривичних дела против брака и породице, македонски Кривични законик исправно то чини у оквиру групе кривичних дела против полне слободе и полног морала (*Родосквернаевање* из чл. 194).

У Републици Македонији постоји и посебан регистар за учиниоце кривичних дела против полне слободе учињених према малолетним лицима који је основан Законом о Посебном регистру за лица осуђена правоснажном пресудом за кривична дела сексуалне злоупотребе малолетних лица и педофилију<sup>15</sup>, који је донет 23. јануара 2012. године и ступио на снагу 1. фебруара 2012. године.

<sup>14</sup> Кривични законик Републике Македоније, Службени весник бр. 37/96

<sup>15</sup> Закон за Посебен регистар за лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија, ЈП Службен весник на Република Македонија бр. 11/2012, доступно на: <http://www.sobranie.mk/ext/materialdetails.aspx?Id=72614827-94fc-4c20-9fa1-7b2e07ed7c6e>

#### **4.1.4. Сексуално злостављање деце у позитивном праву Републике Српске**

Кривични Закон<sup>16</sup> Републике Српске из 2003. године у дванаестој глави под називом *Кривична дела против полног интегритета* пружа кривичноправну заштиту малолетним лицима кроз следећа кривична дела: *Полно насиље над дјететом* (чл. 195); *Задовољење полних страсти пред другим* (чл. 197 ст. 2); *Трговина људима ради вршења проституције* (чл. 198 ст. 4); *Искоришћавање дјеце и малолетних лица за порнографију* (чл. 119); *Производња и приказивање дјечије порнографије* (чл. 200); *Родоскрвљење* (чл. 201 ст. 2).

#### **4.1.5. Сексуално злостављање деце у позитивном праву Републике Црне Горе**

Република Црна Гора је такође 2003. године донела свој нови Кривични Законик<sup>17</sup>. Осамнаеста глава овог законика посвећена је кривичним делима против полне слободе. Сексуални интегритет деце и малолетника је заштићен на готово идентичан начин као што је то случај са нашим Кривичним Закоником. Сексуално насиље је инкриминисано у следећим кривичним делима: *Силовање* (чл. 204 ст. 3 и 4); *Обљуба над немоћним лицем* (чл. 205 ст. 2 и 3); *Обљуба са дјететом* (чл. 206); *Обљуба злоупотребом положаја* (чл. 207 ст. 2, 3 и 5); *Недозвољене полне радње* (чл. 208 ст. 2); *Подвођење и омогућавање вршења полног односа* (чл. 209 ст. 2); *Посредовање у вршењу проституције* (чл. 210 ст. 2); *Приказивање порнографског материјала* (чл. 211). Као и у нашем кривичном законодавству кривично дело *Родоскрвљења* (чл. 223), и у црногорском је сврстано у групу кривичних дела против брака и породице.

---

<sup>16</sup> Кривични Закон Републике Српске, Службени гласник РС, бр. 49/03

<sup>17</sup> Кривични законик Републике Црне Горе, Службени лист РЦГ, бр. 70/03

## 5. Сексуално злостављање деце у домаћем позитивном праву

У Кривичном законнику Републике Србије<sup>18</sup>, сексуално насиље према деци и малолетницима инкриминисано је као квалификовани облик основних кривичних дела и то код следећих кривичних дела:

1. Силовање (чл. 178 ст. 3 и ст. 4);
2. Обљуба над немоћним лицем (чл. 179 ст. 3 и ст. 4);
3. Обљуба злоупотребом положаја (чл. 181 ст. 2, 3 и ст. 4 и 5 у вези са ст. 2 и 3);
4. Недозвољене полне радње (чл. 182);
5. Посредовање у вршењу проституције (чл. 184 ст. 2).

Као посебна кривична дела уперена против детета са тежом санкцијом јављају се:

1. Обљуба са дететом (чл. 180);
2. Подвођење и омогућавање вршења полног односа (чл. 183);
3. Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију (чл. 185а);
4. Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (чл. 185б);

Као још једно кривично дело које се може извршити према малолетнику законодавац је предвидео и родоскрвњење (чл. 197) из групе кривичних дела против брака и породице.

Силовање је кривично дело које се састоји у принуди на обљубу лица или са њом изједначеним полним чином, употребом силе или претње да ће се непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица (чл. 178. ст. 1. КЗ РС). Оштећени код овог кривичног дела је лице које је навршило четрнаест година живота. Тежи облици овог дела постоје у следећим случајевима:

1. Када је учињено претњом да ће се за то или њему блиско лице открити нешто што би шкодило његовој части или угледу, или претњом другим тешким злом;

---

<sup>18</sup> Кривични законик, “Службени гласник РС”, бр. 85/05

2. Када је приликом извршења овог кривичног дела нанета тешка телесна повреда;
3. Када је дело извршено од стране више лица;
4. Када је дело извршено на нарочито свиреп или понижавајући начин;
5. Када је дело извршено према малолетнику;
6. Када је дело имало за последицу трудноћу (раније или тежу заразну болест).

Најтежи облик дела постоји када је услед извршења основног дела наступила смрт лица или је дело извршено према детету. Узраст жртве од 14 до 18 година тј. малолетство као и узраст до 14 година (дете) у време извршења дела представља квалификаторну околност који треба да буде обухваћен свешћу учиниоца. Теже кажњавање у овом случају се огледа у томе што се предвиђа казна затвора од три до петнаест година уколико је жртва малолетник, односно пет до осамнаест година затвора ако је у питању дете.

Обљуба над немоћним лицем (чл. 179) се састоји у вршењу обљубе или са њом изједначеним чином над немоћним лицем које није способно да пружи отпор услед душевног обољења, заосталог душевног рзвоја, друге душевне поремећености, немоћи или другог тешког стања. Узраст жртве такође представља квалификаторну околност. Душевна болест, заостали душевни развој или друга душевна поремећеност треба да буде таквог интензитета да особа није способна да схвати природу и значај радње која се од ње тражи или на коју се наводи или да није у стању да пружи отпор сексуалном контакту. Постојање стања физичке и психичке немоћи или другог тешког стања утврђује се су сваком конкретном случају и оно постоји, на пример, код опијености алкохолом, опојним дрогама или лековима, отровним материјама, услед нанете телесне повреде, инвалидности, одузетости, преморености, високе температуре и сл.<sup>19</sup> Код тежег облика дела, дакле када је жртва малолетник или дете, битно је да се утврди да жртва с обзиром на свој узраст и степен социјалне зрелости није способна да схвати значење дела које учинилац над њом извршава. Дете ће бити немоћно ако се налази у спољним околностима које га чине беспомоћним, на пример, налази се далеко од куће, у непознатом месту, мрачној шуми и сл.<sup>20</sup>

---

<sup>19</sup> Ђурђић, В., Јовашевић, Д., *Кривично право – Посебни део, друго измењено и допуњено издање*, Номос, Београд, 2010, стр. 75.

<sup>20</sup> *ibid*

Кривично дело обљуба злоупотребом службеног положаја (чл. 181) постоји када наставник, васпитач, старалац, усвојилац, родитељ, очух, маћеха или друго лице изврши обљубу или са њом изједначен чин са малолетником/дететом који му је поверен ради учења, васпитања, старања или неге. Код овог кривичног дела не повређује се полна слобода употребом силе или претње, већ се искоришћава положај који извршилац има у односу на жртву, а то је однос подређености или зависности. Тежи облици постоје уколико је дело учињено према детету или је имало за последицу трудноћу, а најтежи када наступи смрт детета.

Напад на сексуалну слободу малолетника може бити извршен не само обљубом и радњама које су са њом изједначене, већ и низом других радњи, које се у закону зову „недозвољене полне радње“.<sup>21</sup> У закону није наведен појам недозвољених полних радњи (чл. 182.), нити су те радње набројане, већ је то препуштено судској пракси и теорији. У теорији се под недозвољеном полном радњом подразумева свака делатност којом се изазива, распаљује или задовољава полни нагон.<sup>22</sup> Поред основних облика, кривично дело има три тежа облика: ако је недозвољена полна радња извршена према детету, ако је наступила тешка телесна повреда, ако је дело извршено од стране више лица или на нарочито свиреп или нарочито понижавајућ начин, док најтежи облик дела постоји у случају да дође до смрти лица према коме је дело извршено.

Код кривичног дела посредовање у вршењу проституције (чл. 184), инкриминисане су следеће радње као кажњиве: навођење, подстицање другог на проституцију, учествовање у предаји неког лица другоме ради вршења проституције, пропагирање или рекламирање проституције путем средстава јавног информисања или других сличних средстава. Као и код претходних кривичних дела тежи облик постоји ако је жртва малолетно лице.

Кривично дело обљубе са дететом (чл. 180), састоји се у вршењу обљубе или са њом изједначеног чина са дететом. За постојање кривичног дела, дакле, неопходно је да жртва кривичног дела буде дете до четрнаест година старости. Преовлађујуће је становиште да дете у том узрасту није у стању да донесе релевантну одлуку у погледу пристанка на сексуални однос тако да је *ex lege* искључена могућност добровољног пристанка детета. *Ratio* законодавца приликом инкриминације овог дела јесте била тежња да се дете заштити од прераних сексуалних искустава. Ово кривично дело има два тежа облика. Први тежи облик постоји уколико је наступила тешка телесна повреда

<sup>21</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *op.cit.*, стр. 168.

<sup>22</sup> Бурђић, В., Јовашевић, Д., *op.cit.*, стр. 76.



детета, уколико је дело извршено од стране више лица или ако је дело имало за последицу трудноћу детета. Други тежи облик, а уједно и најтежи, постоји уколико је услед предузете радње кривичног дела наступила последица смрти детета. Оно што је специфично код овог кривичног дела јесте и то што је законодавац предвидео и један основ искључења одговорности учиниоца и то када између учиниоца и детета нема значајније разлике у њиховој душевној и телесној зрелости. Постојање овог основа, у недостатку изричите законске одредбе, у сваком конкретном случају представља задатак вештака медицинске струке.

Кривично дело подвођења и омогућавања вршења полног односа (чл. 183) такође, се може извршити само према малолетнику као пасивном субјекту. Радња извршења овог кривичног дела се састоји у подвођењу малолетног лица другом лицу да би оно са малолетним извршило обљубу, са њом изједначен чин или друге полне радње. Подвођење подразумева успостављање контакта, наговарање и убеђивање малолетног лица, али такође, и лично посредовање или преношење порука.<sup>23</sup> Други облик дела постоји када се малолетном лицу омогући вршење обљубе, са њом изједначеног чина или друге полне радње. Ово се може учинити активним делањем као што је издавање просторија, стражарењем, давањем новца за изнајмљивање собе, довођењем у просторије и сл., као и нечињењем, уколико постоји обавеза да се спречи подвођење и омогућавање вршења овог кривичног дела.

Кривично дело Навођења малолетника на присуствовање полним радњама се састоји у навођењу малолетника да присуствује силовању, обљуби или са њом изједначеним полним чином или другој полној радњи. Квалификовани облик овог дела постоји када је учињено употребом силе или претње или према детету.

Кривична дела везана за искоришћавање деце у порнографске сврхе су у домаће законодавство унета августа 2009. године ради усклађивања са већ поменутиим међународним конвенцијама. Извршене су измене законског описа кривичног дела: приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију и уведена су кривична дела Приказивање порнографског материјала (члан 185а) и Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (члан 185б КЗ).

---

<sup>23</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, op. cit., стр. 169.

Кривично дело Приказивања, прибављања и поседовања порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију је у знатној мери рedefинисано и на тај начин усклађено са преузетим обавезама из међународних конвенција. Такође, предвиђено је строжије кажњавање за поједине облике овог кривичног дела и прописана је заштита малолетних лица жртава до навршене осамнаесте године живота. Први облик дела постоји када се малолетнику прода, прикаже или јавним излагањем, или на други начин доступним учине: текстови, слике, аудио-визуелни или други предмети порнографске садржине или му се прикаже порнографска представа. Други облик дела се састоји у искоришћавању малолетника за производњу слика, аудио-визуелних предмета порнографске садржине или за порнографску представу. Трећи облик дела постоји када је дело извршено према детету. Последњи, четврти облик дела се састоји у прибављању за себе или другог, поседовању, продаји, јавном излагању или електронским или на други начин чињењу доступним слике, аудио-визуелних или других предмета порнографске садржине насталих искоришћавањем малолетних лица. „Порнографију у смислу овог кривичног дела треба схватити као експлицитно приказивање сексуалног органа или акта које нема едукативне, научне, уметничке и сличне циљеве, већ јој је циљ побуђивање и подстицање полног нагона. Порнографску садржину могу имати текстови, слике, аудио-визуелни и други предмети, а може се радити и о порнографској представи.“<sup>24</sup>

Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном лицу (члан 185б КЗ) је кривично дело које чини ко у намери извршења кривичних дела Силовања, Обљубе над немоћним лицем, Обљубе над дететом, Обљубе злоупотребом службеног положаја, Недозвољене полне радње, Подвођења или омогућавања вршења полног односа, Посредовања у вршењу проституције, Приказивања, прибављања и поседовања порнографског материјала и искоришћавања деце за порнографију и Навођења малолетног лица на присуствовање полним радњама, користећи рачунарску мрежу или комуникацију другим техничким средствима договори са малолетником састанак и појави се на договореном месту ради састанка. Тежи облик чини онај ко ово кривично дело изврши према детету.

Што се тиче родоскрвњења или инцеста (чл. 197) реч је о делу које спада у групу кривичних дела против брака и породице. Радња дела се састоји у вршењу обљубе или

---

<sup>24</sup> Тањевић, Н., *Кривичноправна заштита деце жртава сексуалног насиља у Србији*, op. cit. стр. 28.

са њом изједначеног полног чина између одређених чланова породице и то сродника по крви у правој линији и у побочној линији закључно са другим степеном (брат или сестра). Учинилац кривичног дела је увек пунолетно лице а жртва је увек малолетни сродник. Дело има три облика. Први облик постоји када је сексуални чин извршен са сродником по крви у правој линији или са малолетним братом или сестром. Други облик постоји када се дело изврши са малолетним лицем које је навршило четрнаест година, а трећи када је дело извршено над малолетним лицем које није навршило четрнаест година. За постојање тежих облика овог дела није битно да ли је малолетно лице пристало на сексуални чин или није.

## 6. Кривичнопроцесни аспект

После откривања сексуалне злоупотребе и злостављања детета и даље се наставља процес виктимизације детета али сада у кривичном поступку и у социјалној средини путем такозваног етикетирања које представља тзв. терцијарну виктимизацију.

Кривични поступак је тако уређен да недовољно води рачуна о жртви. Ово се огледа у понављању саслушања детета жртве сексуалног насиља, као и његовим суочавањем са особом која је извршила насиље. Због тога многа законодавства управо омогућавају да се као доказ користе видео и аудио траке којима се региструје дечији исказ и омогућава да се једном дата изјава детета користи у каснијим фазама поступка, без додатног узнемиравања детета.<sup>25</sup>

Посебне норме које се односе на модификовање општих кривичнопроцесних правила, онда када се у кривичном поступку појављује оштећени одређеним кривичним делом, а који је малолетно лице, нису садржане у Законнику о кривичном поступку,<sup>26</sup> (иако ЗКП садржи одређене специфичне одредбе о посебној заштити сведока оштећених у кривичном поступку), већ у Трећем делу Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица.<sup>27</sup> Те се одредбе, а зваисно од врсте кривичног дела које је предмет поступка, могу применити како у општем, тако и у скраћеном кривичном поступку, односно зависно од других

<sup>25</sup> Стевановић, И., *Осврт на нека питања сексуалног насиља према деци*, Темида, бр. 3., 2002., стр. 45.

<sup>26</sup> Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/09

<sup>27</sup> Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/05

процесних услова, у обзир долази њихова примена и у другим типовима кривичног поступка.

Посебна правила поступка чија је основна сврха заштита психичког интегритета малолетних као посебне категорије оштећених, примењују се када се води кривични поступак против пунолетних лица за одређена кривична дела којим је оштећено малолетно лице.<sup>28</sup> Реч је о кривичним делима која узрокују висок ниво секундарне виктимизације детета, где између осталог управо спадају кривична дела обухваћена темом овог рада.

Посебна правила о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку могу се груписати у неколико основних нормативних сегмената:

1. правило обавезне специјализације свих службених актера оваквих кривичних поступака;
2. начелно правило минимизирања секундарне виктимизације;
3. примена посебних правила саслушања малолетних оштећених;
4. забрана суочавања у циљу спречавања секундарне виктимизације,
5. обавезно правно заступање малолетног оштећеног;
6. посебна правила препознавања,
7. те, начелна хитност таквог кривичног поступка.<sup>29</sup>

Дакле, предвиђена је специјализација свих учесника поступка у којима се јавља малолетни оштећени почевши од истражног судије који спроводи истрагу у оваквим случајевима, службених органа унутрашњих послова који учествују у истрази, затим јавног тужиоца који гони пунолетне оптужене за оваква кривична дела, председника већа које суди пунолетним оптуженима за сексуалне деликте према деци као и адвоката који се јављају у функцији пуномоћника оштећених малолетних лица. Ове одредбе су у потпуности усклађене са са Конвенцијом о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања која државама потписницама намеће обавезу да предузму законске и друге мере како би судије, јавни тужиоци и остало особље које учествује у кривичном поступку, буде на адекватан начин образовано, стекавши додатна знања

---

<sup>28</sup> Појам „малолетног лица“ је шири појам од појма „малолетника“, тако да обухвата сва физичка лица која нису навршила 18 година, тј. нису постала пунолетна, а где у кривичнопроцесном смислу, спадају како деца (лица која нису навршила 14 година) тако и малолетници (лица која су навршила 14 година али нису навршила 18 година). Према члану 112 став 10 КЗ, малолетним лицем се сматра лице које није навршило осамнаест година.

<sup>29</sup> Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010. године, 511-512. стр.

неопходна за поступање са малолетним лицима, посебно у оним случајевима када су деца била жртве сексуалног злостављања и злоупотребе.

Правило о минимизирању секундарне виктимизације се односи на то да су јавни тужилац, истражни суд, истражни судија и судије у већу дужни да се према оштећеном малолетном лицу односе тако да воде рачуна о његовом узрасту, својствима личности, образовању и приликама у којима живи како би се избегле могуће штетне последице поступка на његову личност и развој.

Саслушање малолетног лица се обавља уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица. Ако се као сведок саслушава малолетно лице оштећено кривичним делом које спада у категорију дела која захтевају примену посебних правила, саслушање се може спровести највише два пута, а изузетно и више пута ако је то неопходно ради остварења сврхе кривичног поступка. Законодавац уводи и могућност коришћења аудио-видео линка приликом саслушања оштећеног малолетног лица. Такав начин саслушања представља посредно узимање исказа у фактичком смислу, јер се сведок саслушава ван просторије у којој се одвија суђење, али ово није и формално одступање од начела непосредности у његовом објективном смислу, јер и овај сведок даје свој исказ током трајања суђења и у реалном времену, а сви актери поступка који и иначе имају то право могу да му постављају питања, односно предлажу судији да сведок одговори на одређено питање. Ако с обзиром на особености кривичног поступка и својства личности малолетног лица оцени да је то потребно, судија ће наредити да се малолетно лице саслушава употребом техничких средстава за пренос слике и звука, а саслушање се спроводи без присуства странака и других учесника поступка, у просторији у којој се сведок налази, тако да му странке и лица која на то имају право, питања постављају посредством судије, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица. Малолетна лица, као сведоци и оштећени, могу се саслушавати у свом стану или другој просторији, односно овлашћеној установи-организацији, која је стручно оспособљена за испитивање малолетних лица, а приликом саслушања оваквог сведока или оштећеног, може се наредити и коришћење аудио-видео линка. Уколико је малолетно лице саслушано ван суднице, на главном претресу се увек чита записник који садржи његов исказ, односно пушта се снимак саслушања.<sup>30</sup>

С обзиром да малолетни оштећени спада у категорију посебно осетљивих лица, то законодавац искључује могућност суочења малолетног оштећеног са окривљеним.

---

<sup>30</sup> ibid

Малолетни оштећени мора имати пуномоћника и то од првог саслушања окривљеног. У случају да малолетно лице нема пуномоћника, њега ће решењем из реда адвоката који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, поставити председник суда. Иако то у закону није изричито наведено, реч је само о кривичним поступцима у којима се примењују посебна правила заштите малолетних оштећених.

Суд је дужан да поступа посебно обазриво у ситуацијама када малолетно лице врши препознавање окривљеног, а само препознавање мора у свим фазама поступка бити тако организовано да у потпуности онемогућава окривљеног да види малолетно лице.

Коначно, кривични поступак у коме се као оштећени јавља малолетно лице је хитан.

## **7. Општи и посебни протоколи за заштиту деце од злостављања и занемаривања**

Досадашња искуства у процесу заштите деце су показала да су главне препреке за ефикаснију заштиту деце управо нејасне улоге актера у процесу заштите деце као и недовољно јасни и дефинисани кораци у самом процесу заштите. У сврхе превазилажења ових проблема, а у складу са Националним планом акције за децу<sup>31</sup>, којим је дефинисана општа политика земље према деци за период до 2015. године, израђени су следећи документи: Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања<sup>32</sup> и пет посебних протокола. То су Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања<sup>33</sup>, Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити

<sup>31</sup> Доступно на: <http://www.unicef.org/serbia/NPAfinalSerb.pdf>, приступ: 12.06.2013.

<sup>32</sup> Доступно на: <http://www.minrzs.gov.rs/doc/porodica/zlostavljanje/Opsti%20protokol%20zlostavljanje%20i%20zanemarivanja%20deca.pdf>, приступ: 12.06.2013.

<sup>33</sup> Доступно на: [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/sadrzaj.nsf/Posebni\\_protokol\\_o\\_postupanju\\_policijskih\\_sluzbenika\\_u\\_zastiti\\_maloletnih\\_lica\\_od\\_zlostavljanja\\_i\\_zanemarivanja.pdf](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/Posebni_protokol_o_postupanju_policijskih_sluzbenika_u_zastiti_maloletnih_lica_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.pdf), приступ: 12.06.2013.

малолетних лица од злостављања и занемаривања<sup>34</sup>, Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања<sup>35</sup>, Посебни протокол за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања<sup>36</sup> и Посебни протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања<sup>37</sup>.

У општем протоколу детаљано је дефинисана сексуална злоупотреба деце. Она обухвата *„Укључивање детета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло и није у стању да се са њом сагласи, или ону којом се крше закони или социјални табуи друштва. Сексуална злоупотреба испољава се као „активност између детета и одрасле особе или другог детета које се, због свог узраста или развоја, налази у положају који му даје одговорност, поверење или моћ где активност има за циљ да пружи уживање или задовољи друге особе.“* Сексуалном злоупотребом детета сматра се и *„навођење или приморавање детета на учешће у сексуалним активностима, било да се ради о контактним (нпр. сексуални однос, сексуално додиривање и сл.) или неконтактним (нпр. излагање погледу, егзибиционизам и сл.), као и експлоататорско искоришћавање детета за проституцију или друге незаконите сексуалне радње.“* Насупрот томе, не сматра се понашањем које представља сексуалну злоупотребу истраживање сопственог тела које одговара узрасту детета када се, посебно код адолесцената, истражује сопствено тело и сексуалност, које не подразумева активност између детета и одрасле особе. Такође, наводи се и појам експлоатације који се односи на комерцијалну или другу врсту експлоатације детета која обухвата рад деце и проституцију деце, киднаповање и/или продају деце у сврхе радне или сексуалне експлоатације, експлоататорско искоришћавање деце за порнографске представе и материјале и друго.

Дефиниције садржане у Општем протоколу понављају се у свим посебним протоколима.

---

<sup>34</sup> Доступно на: [http://www.paragraf.rs/propisi/posebni\\_protokol\\_o\\_postupanju\\_pravosudnih\\_organa\\_u\\_zastiti\\_maloletnih\\_lica\\_od\\_zlostavljanja\\_i\\_zanemarivanja.html](http://www.paragraf.rs/propisi/posebni_protokol_o_postupanju_pravosudnih_organa_u_zastiti_maloletnih_lica_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html), приступ: 12.06.2013.

<sup>35</sup> Доступно на: [http://www.unicef.org/serbia/Posebni\\_protokol\\_-\\_obrazovanje\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Posebni_protokol_-_obrazovanje(1).pdf), приступ: 12.06.2013.

<sup>36</sup> Доступно на: [http://www.unicef.org/serbia/Posebni\\_protokol\\_-\\_socijala.pdf](http://www.unicef.org/serbia/Posebni_protokol_-_socijala.pdf), приступ: 12.06.2013.

<sup>37</sup> Доступно на: <http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/2012/Maj/ZastitaDeceFinalnaverzijasprotokola.pdf>, приступ: : 12.06.2013.

## II КРИМИНОЛОШКА ОДРЕЂЕЊА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ

### 1. Дефиниција сексуалног злостављања деце

С обзиром на своју садржину насиље над децом може се поделити на: физичко, психичко и сексуално насиље. Није искључено да се неки од ових облика насиља над децом комбинују, што је нарочито случај са сексуалним насиљем које је по својим последицама увек комбинованог типа. Сексуално злостављање деце јесте један посебно опасан вид сексуалне делинквенције.

Сексуално злостављање деце подразумева *сваки контакт или интеракцију детета и одрасле особе где долази до вагиналног, аналног или оралног односа, као и све остале форме контакта са дететом које се спроводе у сексуалне сврхе.*<sup>38</sup> Сексуални контакт детета са другом особом која је старија и која има моћ и контролу над њим, такође представља сексуално злостављање.<sup>39</sup> Такође, се може дефинисати и као *сваки вид задовољавања сексуалних потреба и нагона применом физичке, психичке или неке друге силе или надмоћи.*<sup>40</sup> Ово је дефиниција сексуалног насиља у ужем смислу.

У ширем смислу подразумева *сваки вид вербалног, гестовног или физичког контакта са сексуалним садржајем најмање две особе било ког пола, на скали од сексуалних порука, ласцидних речи и прича и понуда, до наглашеног показивања сексуалних симбола, додиривања, покушаја или оствареног сексуалног односа и силовања, уколико је резултат невољног и неприхваћеног става било ког учесника у овим односима, када су у питању одрасле особе и независно од постојања или непостојања воље, хтења и сазнања када је објекат оваквих односа малолетна особа.*<sup>41</sup> У ову врсту насиља може се сврстати и сексуални контакт између тинејџера и млађег детета уколико постоји знатна разлика у годинама.

Као специфични видови сексуалног насиља над децом спадају и дечија проституција и дечија порнографија које су често повезане са трговином децом.

---

<sup>38</sup> Стевановић, И., *op. cit.*, стр. 41.

<sup>39</sup> *Child sexual abuse: Incest, assault and exploitation*, Special report, National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN), Washington DC: HEW, Children Bureau, august, 1978.

<sup>40</sup> Милосављевић, М., *Насиље над децом*, Факултет политичких наука, Београд, стр. 44.

<sup>41</sup> *ibid*



Жегарац под сексуалним злостављањем подразумева „навођење или приморавање детета или младе непунлетне особе на учешће у сексуалним активностима“. Укључује вагинални, анални или орални однос и остале форме контакта са малолетником које се спроводи у сексуалне сврхе, нпр. сексуално додиривање или неконтактне сексуалне активности као излагање детета погледу, сексуалним активностима, воајеризам, приказивање порнографског материјала или навођење детета да се понаша на сексуалне, узрасно неприхватљиве начине. Сексуална експлоатација се односи на коришћење деце за проституцију, порнографију или друге сличне активности.<sup>42</sup>

Стручњаци Инцест траума центра, као организације која ужива велики ауторитет када је у питању тема којом се бавимо, под сексуалним злостављањем деце подразумевају: ма који вид експлоатације детета млађег од 18 година у циљу сексуалног задовољења и уживања одрасле особе и обухвата: опцене телефонске позиве, показивање иначе покривених делова тела и воајеризам, миловање, снимање порнографских фотографија, покушај да се обави сексуални однос, силовање, инцест и дечију проституцију. Сексуално насиље над децом појављује се у различитим облицима – инцест и сексуално злостављање, порнографија, проституција, трговина људима, подмићивање и сексуално насиље од стране вршњака. Деца жртве сексуалног насиља трпе много више од недопустиве повреде њиховог телесног интегритета – насиље утиче на њихово ментално здравље и уништава њихово поверење у одрасле.

Сексуално насиље над децом углавном почиње у осмој години а завршава у касној адолесценцији. Забрињавајући су подаци да су од петоро злостављене деце, чак четири девојчице и да у 38% случајева насиље пријављује сама жртва, а да у 29% случајева то чини мајка, док само у 5% случајева људи из окружења. Као злостављачи код деце мањег узраста најчешће се јављају чланови уже или шире породице као и најближи познаници којима је омогућен контакт са дететом. Управо због овакве везе између детета и учиниоца се овакви случајеви тешко откривају и још ређе пријављују. Таква деца нису свесна онога што им је учињено и тек у каснијем периоду живота схватају значај тог чина. Што се тиче старије деце она схватају значај онога што им је учињено, међутим то не пријављују одмах тако да нису ретки случајеви када је злостављање вишегодишње. Најчешћи разлози за непријављивање јесу претње и страх

---

<sup>42</sup> Жегарац, Н., *Деца која чекају: изазови и трендови професионалне праксе у заштити деце од злостављања*, Београд, Save the Children UK/Beogradska kancelarija и Центар за права детета, 2004., стр. 32.

од учиниоца и осећај детета да је учинило нешто недозвољено. Такође, дете у великом броју случајева сматра да је оно што му се дешава нормално. Управо непријављивање представља један од највећих проблема у превенцији и заштити деце од злостављања.

Подаци говоре да је ЈЕДНО од ПЕТОРО деце у Европи жртва неког облика сексуалног насиља. Процењује се да у 70 до 85% случајева жртва познаје починиоца. Починиоци су у породици и заједници: рођаци, породични пријатељи или пружаоци услуга.

Оно што је поражавајуће и што треба све да нас забрине су резултати истраживања које је показало да је само пет одсто грађана спремно да пријави сексуално злостављање над децом у породици коју познају.<sup>43</sup>

Такође, актуелан је и проблем правосуђа, где су у највећем броју случајева насилницима изречене кратке казне затвора, у неким случајевима чак од две до две и по године, а изузетак је један случај где је вишеструком повратнику изречена казна затвора од годину дана.

Инцест траума центру сваке недеље стигне девет пријава сексуалног насиља над децом, најчешће су злостављене девојчице које насиље трпе годинама. Према статистичким подацима Инцест траума центра који су уврштени у више званичних државних докумената, од 4 детета које су сексуално злостављана, 3 су девојчице и 1 дечак, док су од 5 починилаца овог вида насиља 4 особе мушког пола а 1 особа женског. Најчешће, злостављање почиње у доби од 2 до 5 година и наставља се до 15. године. За децу која живе у приватном смештају, у 99% ситуација, починиоци су старатељи/родбина.

Ако направимо малу дигресију и осврнемо се на податке Инцест траума центра (2011) као организације која у Републици Србији заслужује изузетан кредибилитет када је у питању тема сексуалног насиља над децом, морамо напоменути да је у периоду 1994-2004. године чак 98.25% злостављача у Србији било познато детету, док је у периоду 2004-2009. овај удео износио и свих 100%.

Према подацима америчког Националног Центра за помоћ жртвама злочина чак 67% жртва сексуалног насиља над децом има 12-18 година, 34% жртва је испод 12

---

<sup>43</sup> Петковић, Н., Ђорђевић, М., Болос, В., *Анализа ставова јавности у Србији према феномену сексуалне злоупотребе деце*, Темида, бр. 4., 2010., стр. 67.

година, а 14% њих до 6 година старости. Злостављачи који виктимизирају децу испод 6 година старости и сами у 40% случајева имају до 18 година.<sup>44</sup>

Иако је у јавности раширено мишљење да су особе које сексуално злостављају децу странци („*stranger danger*“), чињеница јесте да највећи број деце чак њих 96% познаје свој злостављаче, 50% њих су пријатељи или познаници, у 20% случајева су то очеви, у 16% други рођаци и у само 4% случајева су то деци потпуно непознате особе (Advocates for Youth, 1995).<sup>45</sup>

Период од инцидента злостављања до обелодањивања се скраћује. Према истраживању Инцест траума центра из 1995. године тај период износи у просеку 4 године и 8 месеци.<sup>46</sup> Изнад 40% старијих адолесценткиња/адолесцената и одраслих жена се обраћа тек више година након што се сексуално злостављање завршило.

## 2. Криминолошке поделе

### 2.1. Педофилија

За многе је прва асоцијација на појам сексуалног злостављања и злоупотребе деце педофилија, и то најчешће хомосексуална педофилија. Сама реч педофилија која означава „*љубав мушкарца и дечака*“ користи се као еуфемизам за сексуално злостављање дечака и девојчица.

Најкраће, педофилија се може дефинисати као „сексуална настраност која се огледа у сексуалној привлачности према деци истог, супротног, или оба пола“.<sup>47</sup>

С медицинског становишта реч педофилија се користи за означавање „перзистентних осећања привлачности код одрасле особе или старијег адолесцента усмерених ка предпубертетској деци, без обзира да ли је привлачност довела до делања у циљу ступања у односе са дететом или не“.<sup>48</sup>

---

<sup>44</sup> Доступно на: <http://www.victimsofcrime.org/search-results?indexCatalogue=full-site-search&searchQuery=sexual+abuse+of+children&wordsMode=0>, приступ: 26.07.2013.

<sup>45</sup> Доступно на: <http://www.advocatesforyouth.org/component/content/article/410-child-sexual-abuse-i-an-overview>, , приступ: 26.07.2013.

<sup>46</sup> Оташевић, С., *Насиље над женама - моја професионална одговорност*, Центар за промоцију здравља жена, Београд, 2011., стр. 165.

<sup>47</sup> Доступно на: <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%98%D0%B0>, приступ: 03.06.2013.

<sup>48</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_sexual\\_abuse#Offenders](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_sexual_abuse#Offenders)

Психијатрија и психологија педофилију сврставају у облик поремећаја личности. Овде долази до погрешног избора сексуалног објекта, а то су најчешће деца. Може бити хетеросексуална и хомосексуална. Поремећај се ређе јавља и код жена. Хетеросексуални педофили бирају децу узраста од 8 до 10 година, док хомосексуални педофил бира старији узраст.<sup>49</sup>

У пракси се израз педофил најчешће употребљава за означавање особе која је оптужена или осуђена за неки облик сексуалног злостављања како предпубертетске деце тако и адолесцената. Међутим, нису сви сексуални преступници чије су жртве деца педофили, нити сви педофили сексуално злостављају децу. Због тога се сматра прихватљивијим термин „педофил предатор“ (*predatory pedophile*), израз који је први употребио Ендрју Вачес (Andrew Vachss) за означавање искључиво педофила који се упуштају у сексуалне активности са малолетним лицима.

Учесталост педофилије у општој популацији није могуће утврдити, али процењује се да су нешто мање од 5% мушкараца педофили.<sup>50</sup> Према једном истраживању обављеном у Америци на узорку од 2429 мушкараца сексуалних преступника који су категоризовани као педофили, само 7% њих је идентификовало себе као оне који сексуалну привлачност осећају искључиво према деци.<sup>51</sup>

## 2. 2. Инцест

Инцест је вероватно најтрауматичније искуство које дете може да преживи. Традиционално се одређује као сексуални однос између две особе, које су у превише блиском сродству да би могле да склопе законити брак. Међутим, извор трауме за дете уопште није чињеница постојања крвног сродства. Управо оно што поразно делује на дете јесте кршење односа поверења које има према одраслом инцестнику.

Управо зато, поред законске дефиниције инцеста садржане у Кривичном Законику у виду кривичног дела родоскрвњења постоји и велики број ширих

---

<sup>49</sup> Доступно на: [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h), приступ. 16.06.2013.

<sup>50</sup> Seto, M.C., *Pedophilia*, Annual Review of Clinical Psychology, 2009., стр. 407.

<sup>51</sup> Hall, MD, Ryan C. W.; Richard C. W. Hall, MD, PA. A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues, Mayo Clinic Proceedings (MAYO Foundation for medical education and research), 2007.

криминолошких дефиниција. Дакле, у ширем смислу, под инцестом се подразумева и „сваки вид сексуалног злостављања детета од стране старије особе од поверења, која је у позицији моћи и представља ауторитет за дете“.<sup>52</sup>

Инцест се може схватити и као сексуално насиље на основу односа зависности, излагање сексуално неодговарајућим радњама или сексуално пренаглашеним радњама, кроз употребу детета ради задовољења сексуалних или сексуално емотивних потреба једног или више лица, која заснивају свој ауторитет на емотивној повезаности са дететом.<sup>53</sup>

У криминолошком смислу, за постојање инцеста није неопходно постојање сексуалног односа. Он постоји и у случају употребе скаредних речи или звукова, излагања детета сексуалном чину две одрасле особе, као и сваки вид непримереног додиривања или мажења које за циљ има задовољење сексуалних односно сексуално-емотивних потреба особе којој дете не може да се супростави. Овај вид сексуалног злостављања деце се јако тешко открива и то обично годинама после престанка злостављања.

У ранијим кривичним законцима оправдање за инкриминацију овог дела је било спречавање рађања ненормалног потомства, док се данас штетност овог дела огледа у нападу на дечије тело и поверење. Код инцеста постоји неравнотежа моћи између жртве и учиниоца која комбинована са односом поверења даје основа за трауматичност злоупотребе.

Најчешће почиње наизглед безазленим додиривањем и мажењем у узрасту када дете није још увек свесно онога шта се дешава, и континуирано се наставља наредних неколико месеци односно година.<sup>54</sup> Он често почиње онда када дете нема ни вербалне, ни спознајне могућности да опише ни себи, ни другима шта му се дешава. Злоупотреба најчешће отпочиње у веома раном узрасту мажењем и она се чува у тајности путем подмићивања, претњи и/или посебне пажње починиоца према детету. Такав однос се „негује“ током више година и често на крају прелази у пенетрацију и/или орално-генитални контакт.

---

<sup>52</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Пеликант принт, Ниш, 2009. год., стр. 147.

<sup>53</sup> Мршевић, З., *Инцест између мита и стварности - Криминолошка студија сексуалног злостављања деце*, Београд, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Југословенски центар за права детета, стр. 33.

<sup>54</sup> Стевковић, Ј., *Карактеристике насиља над децом у породици и његове последице на здравље*, Темида бр. 3., 2006., стр. 31.

Погрешно је очекивање да, се деца сексуалној злоупотреби супротстављају силом, викањем, дозивањем у помоћ, покушајем да побегну, или да некоме скрену пажњу на то што им се дешава. Најчешћа, природна реакција је, поготово ако је учинилац неко веома близак детету, да се само претварају да спавају, да заћуте и да се с тиме „боре“ некако у тишини.<sup>55</sup>

Иако се сексуална злоупотреба деце дешава на свим узрастима, утврђено је да је најчешћи почетак између четврте и осме године живота или у адолесценцији. Према статистикама, знатно је више случајева сексуалног злостављања девојчица него дечака, али то може бити артефакт. Наиме, изгледа да дечаци више крију злостављање услед наглашеног страха од стигме и осуде, и дуго и тихо пате пре него што потраже помоћ. Проучавање случајева инцеста нужно је указивало и на „нормалност“ учиниоца, у смислу спољашњег функционисања у породичном, професионалном и друштвеном животу.

Стопа пријављивања овог облика насиља је веома ниска, сам догађај се најчешће задржава у породици, која је обично и сама социјално изолована. Постоје и породице у којима се сексуално злостављање деце преноси кроз генерације.

Нажалост, једна од најшире распрострањених друштвених реакција на инцест је негирање и самог његовог постојања или умањивање обима распрострањености. Реакција институција и појединаца је најчешће неверица, тако да сексуална злоупотреба изађе на видело тек када се утврди да су деца у другом стању или да имају неку венеричну болест. То да ли ће дете међутим само пријавити злостављање зависи од читавог низа фактора: „природа злоупотребе, колико дете зна о својим правима, колико су снажне претње упућене деци, способност деце па препознају сексуалну злоупотребу, колико деца верују да ће им одрасле особе у које имају поверење веровати и помоћи.“<sup>56</sup> Уколико након пријављивања међутим, не постоји одмах адекватна подршка за дете које је открило постојање инцеста, „нормалан“ ток збивања је да ће оно под притиском променити своју изјаву и порећи све на шта се жалило.

Стратегије које преживели користе како би минимизирали постојање или учесталост инцеста, јер је то прихватљивије за ум, укључују разне технике, као што је нпр. порицање, раздвајање, меморијска блокада периода детињства (лица или места) и меморијска блокада много болнијих аспеката злоупотребе. Јавља се и самоокривљивање као резултат непризнавања споствене виктимизације.

---

<sup>55</sup> Мршевић, З., *op. cit.*, стр. 13.

<sup>56</sup> *ibid*

Када злостављање престане жртва се суочава са бројним тешкоћама у погледу успостављања нормалних социјално-емоционалних односа. Ово се назива пост-инцест-трауматични синдром. Последице овог синдрома су губитак поверења у људе, и осећај губитка контроле над сопственим животом и телом.

Док су се социолози бавили пореклом и функционисањем инцест табуа, криминолози правилно уочавали многе околности везане за друштвени сценарио инцестних збивања, али били неуспешни у давању правих одговора, а сексолози чак покушавали да афирмишу нешто као „добар инцест“, тумачења од стране феминисткиња сместила су причу о инцесту у домен сексуалног насиља.<sup>57</sup> Феминистичка истраживања и пракса такође су сврстале инцест у „*gender based violence*“, дакле насиље који превасходно чине припадници једног рода, у конкретном случају мушког, углавном према представницама другог рода, у конкретном случају женског.

### 2.2.1. Инцестуриране Ромкиње

Бити жена значи имати мање друштвене моћи од мушкараца и самим тим бити изложена повећаном ризику виктимизације и смањеној могућности заштите од њега. „Бити Ромкиња, значи имати још мање друштвених могућности и моћи од жене, припаднице већинског народа, а бити ромска девојчица значи вероватно најмањи могући степен друштвене моћи.“<sup>58</sup> Степен беспомоћности који је типичан за ромске девојчице представља значајан виктимогени фактор када је реч о инцесту. Карактеристично за сексуално злостављање ромских девојчица је још и присуство мање или више прећутног одобравања целе микро-средине инцестних збивања, као да се ради о нечему „природном“ или „нормалном“.<sup>59</sup> Ни једна од њих не говори о некој помоћи или интервенцијама изван ромске средине. Оне немају друштвене институције на располагању да их одбране од насиља. Дакле, оне су препуштене саме себи и традиционалним методама самопомоћи. Управо због те препуштености себи, оне се много чешће и много жешће се бране свим средствима од својих нападача, одговарајући физички.

---

<sup>57</sup> *ibid*

<sup>58</sup> Мршчевић, З., *op. cit.*, стр. 56

<sup>59</sup> *ibid*

## 2.2.2. Инцестуиране инвалиткиње

Једна од главних карактеристика сексуалног злостављања и злоупотребе инвалидне деце и уопште инвалидних особа је много већа распрострањености него што је то случај када је реч о нормалној деци односно особама.

Полна подела улога на мушке извршиоце и женске жртве код инвалидне деце је још више изражена него код нормалне деце, тј. мушки инвалиди ретко или готово уопште нису познати као жртве инцеста од стране жена.<sup>60</sup>

Фактори који значајно доприносе појави инцестуираних инвалиткиња су друштвена изолација у којој се налазе, зависност и немоћ, као и смањена могућност кажњавања, што многи виде као „зелено светло“ за вршење сексуалне злоупотребе.

Веома често се инвалидна деца мање или више третирају као друштвени паразити, па се сматра „нормалним“ или бар прећутно прихватљивим да на неки начин она „служе“ онима који се о њима старају.

## 2.3. Дечија проституција

У античком свету дечија проституција је била врло честа и уобичајена појава. Деца су се регрутовала од робова, а на проституцију су их присиљавали власници, или господари. Тек се у средњем веку први пут јавља настојање да се ова појава сузбије. Након овог позитивног помака долази до назадовања и током осамнаестог века дечија проституција се још више шири. На све стране отварају се јавне куће. У Енглеској, на пример, младе девојке из енглеских, ирских и шкотских села мамљене су у Лондон, под изговором да ће добити сталан и уносан посао. Те девојке су врло скупо продаване развратницима свих сталежа и доби. Била је изражена манија дефлорације (одузимање невиности).<sup>61</sup>

---

<sup>60</sup> ibid

<sup>61</sup> Доступно на:

[http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%87%D1%98%D0%B0\\_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0](http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%87%D1%98%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D1%98%D0%B0)



Термин дечија проституција се веома често поистовећује и са нешто ширим појмом комерцијалне сексуалне експлоатације деце. Оно што их разликује јесте то што дечија проституција искључује друге манифестације попут дечијих бракова, дечијег рада у домаћинствима и трафикинга који су пропратне појаве комерцијалне сексуалне експлоатације деце.<sup>62</sup> Из ових разлога недостатности термина дечија проституција је 1990. године и уведен израз комерцијална сексуална експлоатација деце.

Опциони протокол о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији уз Конвенцију о правима детета наводи да се под овом појавом подразумева: „Коришћење деце у сексуалним активностима за новчану или било коју другу накнаду“. Међународна организација рада ову појаву описује као „Најгори облик дечијег рада“.

Фактор који у највећој мери утиче на појаву дечије проституције јесте сиромаштво. Утицај сиромаштва се најчешће посматра на нивоу породице. Осиромашени родитељи веома често продају своју децу трафикерима који их затим приморавају на проституцију. Сиромаштво породице је веома често један од узрока напуштања деце, услед чега као „деца улице“ бивају изложена великом ризику виктимизације и постају „лак плен“ за трафикера. Није редак случај ни да сами родитељи приморавају дете на проституцију како би дошли до новца.

Деца без родитеља су такође, у великом ризику од виктимизације. Рањивост ове деце их често тера да прихвате било коју врсту посла, па и проституцију, јер је проституција нажалост, некада једини начин да преживе.

Потражња на тржишту секса је у константном порасту у последњих четрдесетак година, и такође, представља значајан криминогени фактор када је у питању дечија проституција.

Један од фактора који последњих тридесетак година у великој мери промовише дечију проституцију јесте страх од HIV/AIDS-а, јер се сматра да је мањи ризик од преношења ових болести код деце.

Значајан фактор виктимизације јесте и ранија сексуална злоупотреба детета, нарочито када је породичног порекла.

Деца жртве сексуалне експлоатације немају приступ образовању, маргинализована су од стране социјалне средине, често немају приступ здравственој нези и живе у екстремно нехигијенским условима.

---

<sup>62</sup> Доступно на: [http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution\\_of\\_children](http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_of_children), приступ: 28.05.2013.

Бивша новинарка "Индепендента" Сара Харис (Sarah Harris) направила је запањујући документарца о такозваним "божијим проституткама" у Индији.<sup>63</sup> Наиме, филм говори о младим девојчицама које следе традицију девадаси и свој живот посвећују божанству, те цели живот продају своје тело и тако издржавају своје породице. Неке од девојака свој живот подређују божанству још у другој или трећој години, а у сексуалне односе ступају када уђу у пубертет, углавном са 12 година. Те девојке углавном одрастају у матријархалним заједницама, у којима нема мушкараца. Значи, оне немају очева и већ у раном детињству схватају да оне не потичу из традиционалних породица. Оне о сексу не знају ништа све до "прве ноћи". Невиност продају мушкарцу који понуди највише новца. Највећи број њих умире од ХИВ-а, међутим Индијци за њих кажу да су умрле од грознице.

Око 900 девојчица у Бангладешу, од којих неке имају тек 12 година, жртве су сурове трговине људима и принуђене су да раде као проститутке у јавним кућама широм ове јужноазијске земље. Да би биле привлачније муштеријама које воле "облине", већина њих користи веома штетан стероид "орадексон", од којег се убрзано гоје, расту им груди и делују здравије. Истина је, међутим, много суровија: последице узимања ових стероида су дијабетес, повишен крвни притисак, осип, пад имунитета и, у неким случајевима - смрт. Потражња за проституткама у сталном је порасту у Бангладешу, што је снизило цену сексуалних услуга до чак 50 така (око 50 динара), па су многе проститутке принуђене да користе стероиде попут "орадексона" да би биле привлачније.

## 2.4. Child Sex Tourism

Child Sex Tourism (CST) је врста туризма са циљем ступања у сексуалне односе са децом, дакле реч је о дечијој проституцији и сексуалном злостављању деце на комерцијалној основи.<sup>64</sup> Међутим, CST може такође укључивати и опортунистичку

---

<sup>63</sup> Доступно на: <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/prostitutes-of-god-2082290.html> приступ: 28.05.2013.

<sup>64</sup> Доступно на: [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_sex\\_tourism](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_sex_tourism), Приступ: 20.06.2013.

злоупотребу деце у сексуалне сврхе приликом различитих пословних путовања или путовања у друге сврхе.<sup>65</sup>

Претпоставља се да је око 2 милиона деце широм света жртва ове врсте експлоатације. Педофили користе интернет како би испалнирали своје путовање размењујући информације и искуства међусобно. Корисници оваквих „услуга“ се могу категоризовати према мотиву, па насупрот увраженом мишљењу педофили (који активно траже предпубертетски децу ради секса) нису најчешће заступљена категорија корисника. Наиме, постоји и категорија тзв. преференцијалних злостављача који преферирају дечију проституцију због мањег ризика од сексуално преносивих болести. Постоје и ситуациони корисници (који не траже активно децу већ за које је сам чин ступања у сексуалне односе са дететом опортунистичког карактера и који веома често нису ни заинтересовани да сазнају старост жртве).

Земље које су од стране УНИЦЕФ-а означене као најпопуларније међу педофилима јесу земље у развоју попут Тајланда, Камбоџе, Индије, Бразила и Мексика, док је ова „индустрија“ у повоју у сиромашним афричким земљама попут Кеније, Уганде, Руанде и Гамбије.

Данас свега 32 државе у свету је донело законе који имају екстериторијално важење и омогућавају гоњење сопствених грађана за кривична дела извршена у иностранству, без обзира да ли је дело кажњиво и у земљи у којој је извршено.

Фактори који погодују јављању овој врсти туризма јесу неадекватна законска регулатива и слаба и неадекватна примена истих, сиромаштво, процват индустрије туризма, злоупотреба нових технологија нарочито интернета који обилује сајтовима о дестинацијама и понуди, али и сајтовима за размену искустава особа које су путовале у иностранство у циљу ступања у сексуалне односе са децом, присуство војске, ставови о HIV/AIDS-у.

---

<sup>65</sup> Klain, E., *Prostitution of Children and Child-Sex Tourism: An Analysis of Domestic and International Responses*, American Bar Association Center on Children and the Law and National Center for Missing & Exploited Children, 1999., стр. 32

## 2.5. Трговина децом

Нарочито се у везу са сексуалним злостављањем и злоупотребом деце доводи и трговина децом као један веома опасан облик криминалитета који се низом специфичности издваја од осталих облика трговине људским бићима. За нас је битна трговина децом ради сексуалне експлоатације, дечије порнографије и педофилије.

Трговина децом у циљу комерцијалне сексуалне експлоатације, нажалост, трећа је по профитабилности и распрострањености светска илегална трговина, после трговине дрогама и оружјем. То је последица сиромаштва и читаве листе старих тј. добро познатих разлога, као што су религиозна проституција, сиромаштво родитеља, недовољна законска заштита деце у многим земљама комбинована са новим узроцима као што су глобални политички и привредни трендови, међународна путовања и бум тржишта секс туризма.

Реч је о тешком облику криминалитета чије су жртве деца, као најосетљивији део популације, али истовремено и најневиније жртве. Трговина децом је још прикривенија него што је то случај са осталим облицима трговине људским бићима, јер је тамна бројка у овој области већа па је зато и теже доћи до стварних података о распрострањености ове појаве.

Трговина децом ради сексуалне експлоатације обухвата три фазе:

1. Намамљивање,
2. Транспорт (трансфер),
3. Разне облике виктимизације којој су деца изложена.

Најчешћи облици намамљивања деце жртава трговине ради сексуалне експлоатације јесу продаја од стране родитеља, рођака, статистички посматрано у нашој земљи често припадника ромске заједнице, киднаповање, понуде посла у иностранству или земљи и преваре у вези са радом за тзв. модне куће и разним изборима за мис.

Транспорт, односно трансфер се углавном одвија по унапред утврђеним каналима, при томе се користе илегални начини преласка границе, са фалсификованим пасошима, затим преласци са одраслим лицем које такође има фалсификоване исправе

у вези са сродством са дететом. Један број деце се преко границе превози као “као слепи путници” у возовима, камионима...<sup>66</sup>

Облици сексуалне експлоатације се огледају у сексуалном злостављању, али истовремено се старије малолетнице уцењују да ће уколико се побуне или побегну све бити речено њиховим родитељима.

Као последица трговине јавља се присилна проституција.

Најчешћи облик трговине децом карактеристичан за Србију јесте управо трговина децом ради сексуалне експлоатације. Србија се појављује као земља порекла, али и земља транзита или боље речено привремене дестинације жртава.<sup>67</sup>

Заступљеност деце у структури виктимизованих трговином људима у Србији је упадљива. Према подацима Центра за координацију заштите жртава трговине људима, у 2012. години од 42 идентификованих жртава сексуалне експлоатације чак 11 је било малолетно и истовремено женског пола.<sup>68</sup> Шестомесечни извештај за период јануар-јул 2013. показује да је од 19 жртава трговине људима у циљу сексуалне експлоатације било 9 малолетница, док је три од њих четири трафиковано ради закључења присилног брака.<sup>69</sup>

Статистике Међународне организације рада процењују да се годишње трафикује 1,2 милиона деце.<sup>70</sup>

## 2.6. Дечија порнографија

Према неким изворима први облик дечије порнографије у историји документован је у Кини и процењује се да је негде око 1400. године објављен у сексуалном приручнику под називом „Привидни дискурси обичне девојчице“.<sup>71</sup>

---

<sup>66</sup> Николић-Ристановић, В., Топић, С., Миливојевић, С., Симеуновић-Патић, Б., Михаић, Б., *Трговина људима*, Виктимолошко друштво Србије (ВДС), Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), Београд, 2004., стр. 103.

<sup>67</sup> ибид

<sup>68</sup> Доступно на: <http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/PREGLED%20statistickih%20podataka%20za%202012%20godinu.pdf>, приступ: 25.08.2013.

<sup>69</sup> Доступно: [http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/Sestomesecni\\_izvestaj\\_za\\_period\\_januar\\_-\\_jun\\_2013.pdf](http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/Sestomesecni_izvestaj_za_period_januar_-_jun_2013.pdf), приступ: : 25.08.2013.

<sup>70</sup> Преузето са:

<sup>71</sup> Криминалистичко-полицијска академија, Београд; Национални централни биро ИНТЕРПОЛ-а, Београд.

Процењује се да на интернету круже фотографије негде око 10 000 до 20 000 жртава овог облика криминалитета.<sup>72</sup>

Када је 1964. године од Врховног суда САД затражено да дефинише појам дечије порнографије, судија Потер Стјуарт (Potter Stewart) је изрекао мисао која можда најбоље описује ову појаву: „*Данас нећу покушати да је дефинишем... али веома добро знам шта је кад је видим.*“.

Постоји велики број међународних докумената у којима је искоришћавање деце у порнографске сврхе забрањено. Ту спадају Факултативни протокол уз Конвенцију о правима детета о продаји деце, дечијој проституцији дечијој порнографији,<sup>73</sup> а затим Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања.<sup>74</sup> Веома значајна је и Конвенција Савета Европе о високотехнолошком криминалу<sup>75</sup>, јер је то први међународни уговор којим се изричито доводи у везу дечија порнографија и компјутерски систем. Протокол под појмом дечија порнографија подразумева *било које представљање, било којим средством, неког детета укљученог у стварне или симулиране сексуалне активности или било какав приказ делова тела неког детета који могу да изазову сексуално узбуђење*. Државе се овим протоколом обавезују да ће инкриминисати следеће радње: производњу, дистрибуцију, ширење, увоз, извоз, нуђење, продају или поседовање дечије порнографије. Конвенције Савета Европе под појмом дечије порнографије подразумевају сваки материјал који визуелно приказује дете које се стварно или симулирано експлицитно сексуално понаша или сваки приказ дететових полних органа за првенствено сексуалне сврхе, односно материјал који визуелно показује:

1. Малолетника који учествује у експлицитно сексуалној радњи,
2. Лице које изгледа као малолетник који учествује у експлицитно сексуалној радњи,
3. Реалистичне слике које приказују малолетника у експлицитно сексуалној радњи.

Још један значајан међународноправни документ у коме се говори о дечијој порнографији јесте Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалне

<sup>72</sup> Доступно на: <http://www.interpol.int/public/ICPO/PressReleases/PR2007/PR200745back>, приступ: 19.07.2013.

<sup>73</sup> Закон о потврђивању факултетивног протокола о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, уз Конвенцију о правима детета, "Сл. лист СРЈ - Међународни уговори, бр. 7/2002

<sup>74</sup> Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote

<sup>75</sup> Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу "Службени гласник РС" бр. 19/2009

експлоатације и злостављања, чији члан 20 се односи на кривична дела дечије порнографије. Наведеном одредбом државе потписнице се обавезују на предузимање неопходних измена у националним законодавствима, у циљу инкриминисања следећих противправних радњи: производња дечије порнографије, нуђење или чињење доступним дечије порнографије, дистрибуција или објављивање дечије порнографије, прибављање дечије порнографије за себе или за друго лице, поседовање дечије порнографије и умишљајно остваривање приступа садржајима дечије порнографије путем информатичких технологија. У смислу одредаба Конвенције, нуђење или чињење доступним дечије порнографије подразумева, поред осталог, постављање недозвољених садржаја *on-line*, како би се омогућио приступ другим лицима или прављење порнографских Интернет сајтова. Ова одредба покрива и случајеве када се чине доступним групе хиперлинкова ка садржајима дечије порнографије, како би се омогућио приступ недозвољеним садржајима. Дистрибуција подразумева активно и редовно достављање недозвољених порнографских садржаја другим особама уз употребу рачунарских мрежа. Израз „прибављање за себе или за друго лице“ односи се на прибављање недозвољеног порнографског материјала путем скидања видео клипова са Интернета или куповине дечије порнографије у форми филмова или фотографија. Поседовање дечије порнографије као облик радње, подразумева фактичко поседовање недозвољених садржаја у било којој форми (магазини, видео касете, оптички медији), а такође и складиштење оваквих података у електронском облику на рачунару или преносним медијима. Забрана самог поседовања дечије порнографије израз је тежње ка инкриминисању сваког понашања у ланцу мноштва учесника, дакле од продукције и производње до дистрибуције и поседовања недозвољених материјала.

Анализа производње дечије порнографије јасно показује да се она у великој мери разликује од осталих врста порнографије. Познаваоци с правом истичу да дечија порнографија не може постојати без истовременог постојања сексуалног злостављања и злоупотребе деце. Наиме, током 70-их и 80-их година прошлог века дечија порнографија је генерало егзистирала као вид предузетништва и често подразумевала учешће одраслих који су глумили децу.<sup>76</sup> Међутим, упоредо са криминализацијом дечије порнографије појавили су се и педофили који су се упустили у снимање, продају, размену и дељење снимака на којима злостављају децу са другим педофилима

---

<sup>76</sup> Levesque, R. J. R., *Sexual abuse of children – A human rights perspective*, Indiana University Press, Bloomington, Indiana, 1999., стр. 65.

и на тај начин превазилазе тешкоће набављања порнографског материјала са децом, заобилазећи раније постојећу комерцијалну дистрибуцију. Фактор који је свакако највише погодовао даљем процвату ове „индустрије“ јесте појава интернета тако да данас постоји велики број сајтова путем којих педофили међусобно комуницирају, деле слике и снимке злостављања деце, па чак и размењују искуства и деле савете једни другима. Појавом Интернета и све бржег начина размене мултимедијалних садржаја материјал настао искоришћавањем малолетних лица у порнографске сврхе доступан је широј јавности, тј. читавом свету у само неколико секунди. Иза оваквих садржаја често стоје и криминалне групе које на овакав начин покушавају да дођу до зараде, користећи “тражњу” за оваквим материјалом, и уколико се покаже да могу да зараде новац вршењем ових кривичних дела круг малолетних лица која постају жртве све се више шири. Пошто се слике настале на овај начин појаве на Интернету врло брзо постају доступне и на другим Интернет сајтовима који рекламирају овакав садржај у року од неколико минута.

Деца свих узраста су злоупотребљена у дечјој порнографији и њихов број је огроман. Већина слика (83%) односи се на децу која нису достигла пубертет, док је у 80% слика заступљен сексуални однос. 21% слика садржи сцене насиља, мучења и садизма. 39% материјала су видео-записи. 79% материјала су слике без сексуалног односа, са голом, или полуголом децом. Девојчице просечно са 12 година "улазе" у порнографију, просечно 1 од 5 порнографских слика на Интернету су дечије слике, 32 милиона људи дневно посећује сајтове са дечијом порнографијом. Они их користе у различите сврхе почев од личних сексуалних потреба, размене са другим педофилима до припремања деце за сексуалну злоупотребу као део процеса званог чајлд груминг.

Оно што је забрињавајуће јесте то да је дечија порнографија на интернету ушла у категорију организованог криминала.

## **2.7. Child grooming**

Чајлд груминг (енгл. Child grooming), што у слободном преводу значи припремање или тимарење, је процес при коме се деца док су на интернету излажу нежељеним порнографским садржајима. Ово најчешће укључује ступање у контакт са децом при чему се најчешће злочинци лажно представљају и покушавају да придобију



поверење деце, да поведу разговор о сексуалном опредељењу и ставовима, и уколико све иде по плану од деце захтевају да им шаљу своје голишаве фотографије. Оваква комуникација на интернету најчешће се завршава сусретом, при чему углавном долази до сексуалног контакта између злочинца и жртве (детета), без сагласности детета.<sup>77</sup>

Грумнинг се може схватити и као акт предатора учињен са циљем ступања у сексуалне односе са дететом, и следствено је контекст у ком се такво понашање догађа нарочито мотивација која стоји иза таквог понашања, најважнији чинилац. Контекст у коме се дешава иницијални, наизглед безначајни контакт са циљем ступања у однос са дететом је кључан за разликовање безопасног од груминг понашања.<sup>78</sup>

Истраживање модела процеса груминга (Proulx and Ouimet) показало је да сексуални предатори пре извршења самог сексуалног злостављања детета, доносе већи број веома рационалних одлука о томе како изабрати „поље за лов“ (*hunting field*), најбоље време за извршење, тип жртве на основу критеријума еротичности, рањивости и присности, затим како најбоље остварити контакт са жртвом и коначно најбољег начина за започињање самог сексуалног контакта.<sup>79</sup>

„Резултати недавних истраживања показују да процес груминга није искључиво усмерен на децу... Self-grooming укључује оправдавање или порицање штетности сопственог понашања од стране појединца... Груминг окружења, родитеља, наставника омогућава грумеру да се постепено стави у позицију поверења... Груминг у кући подразумева да грумер иде од породице до породице инфилтрирајући се у њу у циљу добијања приступа детету.<sup>80</sup> Када грумер добије породични статус, процес груминга дететових родитеља се наставља охрабривањем истих да чешће излазе остављајући дете на бригу злостављачу.

С тим у вези дефиниција груминга коју предлаже Крејвен гласи: *груминг је процес путем којег особа припрема дете, одрасле особе од значаја и околину за злостављање детета. Специфични циљеви укључују добијање приступа детету, добијање дететове сагласности и одржавање тајности од стране детета у циљу спречавања обелодањивања. Овај процес служи да ојача преступников образац*

<sup>77</sup> Доступно на: [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_grooming](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_grooming), приступ: 20.06.2013.

<sup>78</sup> Ost, S., *Child Pornography and Sexual Grooming-Legal and Social Responses*, Cambridge University Press, 2009., стр. 32.

<sup>79</sup> Наведено према: Ost, S., *Child Pornography and Sexual Grooming-Legal and Social Responses*, Cambridge University Press, 2009., стр. 58.

<sup>80</sup> Ost, S., *op. cit.*, стр. 35-36.

*зостављања, као што може служити и као средство оправдања и порицања сопствених дела.*<sup>81</sup>

Поред појаве Интернет сајтова на којима се материјал настао искоришћавањем малолетних лица у порнографске сврхе може наћи, све већи проблем постаје и узнемиравање деце познатије као online grooming (узнемиравања путем СМС порука, путем телефона или путем Интернет сервиса) јер се извршилац често крије иза лажног идентитета (блиског потребама детета и са лажним подацима).<sup>82</sup>

У оваквим случајевима извршиоци се у оквиру комуникације преко Интернет сервиса односно преко сервиса за дружење као што су (Facebook, Twitter, итд.) представљају као лица која су слична оном профилу које дете са друге стране тражи, улазе у комуникацију са њим, покушавају да стекну поверење на разне начине а након тога да размене фотографије са порнографском садржином нпр. да дете само себе слика, па све до екстремних ситуација у којима траже и конкретан контакт са дететом када извршиоци дела заказују састанке при чему неретко долази и до извршења тешких кривичних дела против полних слобода и против живота и тела малолетника.

На Интернету постоје и сервиси на којима постоји могућност аудио-визуелне комуникације као нпр. MSN или SKYPE који пружају “интимнију атмосферу” извршиоцима наведених кривичних дела како би се лакше упознали са потенцијалним жртвама и прибавили илегални садржај лажно се представљајући.

Коришћење Интернет камера може представљати потенцијалну опасност јер неретко извршиоци ових кривичних дела фотографије као и видео материјал који настане приликом коришћења камера (уколико траже да се особа слика нага, у експлицитним позама..) чувају на својим рачунарима а потом исти постављају, размењују на форумима или сајтовима на којима се налази материјал настао искоришћавањем малолетних лица у порнографске сврхе и сл.

Као један од нових облика извршења ових кривичних дела јавља се и прављење слика и аудио-визуелног материјала коришћењем мобилних телефона а потом и размене путем ММС услуге.

Фотографије малолетних лица које су направљене за потребе бављења манекенством често завршавају на Интернет сајтовима који садрже материјал настао

---

<sup>81</sup> ibid

<sup>82</sup> Доступно на: [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h), приступ: 20.06.2013.

искоришћавањем малолетних лица у порнографске сврхе, као и на разним форумима на којима се размењује наведени садржај.

Код наведених кривичних дела постоји велика тамна бројка односно постоји велики број непријављених извршења ових кривичних дела.

## **2.8. Дечији бракови као облик сексуалног злостављања деце**

Дечијим браком се сматра заједница двоје људи, без обзира да ли је службено закључена или не, од којих барем једно има мање од 18 година. С обзиром да је реч о деци, сматра се да деца која ступају у брак нису у стању да дају свој пун пристанак, што дечије бракове сврстава у облик кршења људских права и права детета.

Као феномен, дечији брак другачије утиче на девојчице и дечаке. Укупно гледано, број дечака у дечијим браковима широм света је знатно мањи од броја девојчица. У тако неравноправним везама удате девојчице су такође изложеније насиљу у породици и сексуалном злостављању, а уколико остану у другом стању, често доживе компликације током трудноће и порођаја, јер њихова тела још нису спремна за рађање. Када ступе у брак, и дечаци и девојчице често морају да напусте школовање и почну да раде, или на себи преузму бригу о домаћинству.

Иако је ступање деце у брак законом забрањено у многим земљама, процењује се да је 51 милион девојчица млађих од 18 година тренутно у браку. Од већине девојчица се очекује да одмах затрудне, што често резултира смрћу и детета и мајке, јер њихово тело није довољно развијено да би изнело трудноћу. У Индији се девојчице удају за дечаке који су само неколико година старији, али у више од 50 других земаља младожења може бити старији и неколико деценија. Чак није неуобичајено да мушкарци киднапују девојчице и силују их пре него што их венчају. Фонд УН за становништво рекао је да дневно око 37 000 девојчица млађих од 18 година ступа у брак, и да ће до 2020. њихов број порастати на 14,2 милиона годишње, а до 2030. на 15,1 милион, уколико се тој тенденцији не стане на пут. УН наводе да је тај проблем углавном ограничен на јужну Азију и подсахарску Африку, где родитељи удају девојчице са свега пет или шест година.<sup>83</sup>

---

<sup>83</sup> Доступно на: [http://www.unicef.org/protection/57929\\_58008.html](http://www.unicef.org/protection/57929_58008.html), приступ: 24.08.2013.

Одређени број фактора утиче на распрострањеност дечијих бракова. У њих спадају сиромаштво, „заштита“ девојчица, породична част, и налажење стабилности у периодима друштвене нестабилности. Верује се да разлика у годинама између партнера такође доприноси динамици моћи у којој млађи партнер може бити злостављан.

Према Анкети с вишеструким индикаторима спроведеној у нашој земљи, чак 14% ромских девојчица узраста од 15 до 19 година се удало пре навршене 15. године, а један трећина је родила и прво дете пре свог 18. рођендана. Готово половина младих Ромкиња у старосној групи од 15 до 19 година је у венчаном или невенчаном браку (44%). Овај проценат варира у зависности од урбане (40%) и руралне (52%) средине, и у снажној је вези са нивоом образовања. Насупрот овоме, само 19% ромских мушкараца у старосној групи од 15 до 19 година је у венчаном или невенчаном браку. Укупно је 24% жена у старосној групи од 15 до 19 година било удато за мушкарце који су од њих старији између 5 и 9 година. Удаја девојчице за старијег човека је повезана с њеним нивоом образовања, врстом насеља (рурално наспрам урбаног), и социјално-економским статусом.<sup>84</sup>

## **2.9. Сексуално злостављање деце у оквиру верских институција**

### **2.9.1. Сексуално злостављање деце и Католичка Црква**

Масовни педофилски скандали су дубоко уздрмали институцију Католичке цркве. Не ради се о појединачним испадима, већ о хиљадама сексуално злостављане деце у више земаља широм света. Ватикан за сада, по обичају, званично ћути, плаћа одштете и покушава да заташка.

Свештеничка педофилија и утицај Католичке цркве у Италији поново су се нашли у центру пажње, и то у Италији, где су поједини утицајни политичари деснице захтевали од РАИ, националне ТВ станице да не емитује контроверзни документарни филм „Сексуални злочини и Ватикан“<sup>85</sup>. Аутор филма је Колм О’Горман (Colm

<sup>84</sup> Доступно на: <http://unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/SERBIA%20-%20Serbian.pdf>, приступ: 24.08.2013.

<sup>85</sup> Доступно на: [http://colmogorman.com/?page\\_id=28](http://colmogorman.com/?page_id=28), приступ: 24.08.2013

<sup>86</sup> Доступно на: [http://www.vatican.va/resources/resources\\_crimen-sollicitationis-1962\\_en.html](http://www.vatican.va/resources/resources_crimen-sollicitationis-1962_en.html), Приступ: 24.08.2013.

O'Gorman) из Ирске, који је и сам био жртва злостављања свештеника у детињству. У њему се износе детаљи о тајном документу Ватикана „*Crimen sollicitationis*“<sup>86</sup> из 1962. године. Директива писана на латинском језику даје инструкције надлежним бискупима у диоцезама како да се поставе према свештеницима који имају сексуалне односе са верницима, али и са оним свештеницима који имају сексуалне односе са децом. У документу се истиче важност тајности, а жртвама, оптуженим свештеницима или сведоцима се прети екскомуникацијом из Цркве. Званични Ватикан није демантовао постојање документа, истичући да је он намењен искључиво за „унутрашњу употребу“. По правилу, Црква је оптужене свештенике премештала у друге диоцезе чим би против њих била покренута истрага. Овај документарац ТВ станице Би-Би-Си износи доказе и о умешаности сада већ бившег папе Бенедикта XVI у прикривање случајева сексуалног злостављања деце.

Према извештајима из САД, у тој земљи је укупно 4.500 свештеника силовало или сексуално злостављало децу током последње четири деценије. Епицентар скандала је био Бостон, а по правилу свештеници педофили су премештани из диоцезе у диоцезу уз одобрење надбискупа.

Конгрегација за доктину вере је 2010. године изашла у јавност са подацима од око 3000 пријављених случајева сексуалног злостављања и злоупотребе деце у последњих педесет година. Од овог броја само 20% случајева је било предмет кривичног поступка, у чак 60% случајева није било покретања канонских процеса, углавном због страости оптужених, али је посебно истакнуто да су према њима примењене административне и дисциплинске мере попут забране спровођења мисе и забране добијања исповести.<sup>87</sup>

Апсурд иде дотле да је Немачкој забележено неколико случајева намерног инфилтрирања педофила у Католичку цркву из разлога близине деце али и због чињенице да ће под плаштом цркве успети да избегну кривично гоњење.

У вези са све све већом распрострањеношћу ове појаве, али и избегавања да се преузме одговорност, Комитет УН за права детета је затражио "детаљне информације о свим случајевима сексуалног злостављања деце од стране припадника католичког свештенства", од последњег таквог извештаја Свете столице пре око 15 година и

---

<sup>87</sup> Наведено према: Keenan, M., *Child Sexual Abuse and the Catholic Church: Gender, Power and Organisational Culture*, Oxford University Press, 2012., стр. 7

одредио 1. новембар као крајњи рок за одговор.<sup>88</sup> По први пут у историји таква питања ће службено бити упућена Ватикану. Она представљају директну последицу недавног признања Свете Столице о томе да постоје случајеви сексуалног злостављања деце од стране свештеника.

### 2.9.2. Сексуално злостављање деце и Српска Православна Црква

И у Српској Православној Цркви су познати случајеви који су доспели до судова, па онда на крајње лицемеран начин уз учешће државе, цркве и судства пуштени да застаре.

Свакако најпознатији случај Пахомија, врањског епископа, је доспео у жижу јавности након оптужби за сексуално злостављање деце. Након неколико година суђења, у два од четири предмета је наступила апсолутна застарелост, док је у преостала два ослобођен кривице услед недостатка доказа. Према првој оптужби, Пахомије је злоупотребом службеног положаја у периоду од 1999. до 2002. године у службеним просторијама Епархије врањске починио четири кривична дела блудних радњи над малолетним дечама који су желели да постану свештеници. Пахомије је негирао те оптужбе. С обзиром на стално одлагање рочишта као и због болести и непојављивања пред судом оптуженог Томислава Гачића, до краја суђења, у марту 2006. године, наступила је апсолутна застарелост за два кривична дела, из 1999. и 2000. године. Након тога, суд у Нишу је за два кривична дела донео одбијајућу пресуду услед застарелости, док је за два кривична дела Гачића ослободио оптужбе због недостатка доказа.<sup>89</sup> Тужиоци су протестовали због овакве пресуде. Врховни суд је дао налаз да првостепени суд није спровео суђење у разумном року, услед чега је дошло до застарелости гоњења у односу на два од четири кривична дела.<sup>90</sup> У корист

<sup>88</sup>

Доступно на:  
[http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=07&dd=10&nav\\_category=78&nav\\_id=731264](http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=07&dd=10&nav_category=78&nav_id=731264),  
приступ: 24.08.2013.

<sup>89</sup> Цитат из образложења пресуде: „*Постоји одређен степен основане сумње, али не и степен извесности да је окривљени кривична дела извршио, те суд доноси ослобађајућу пресуду*“, преузето са:  
<http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/t47219.lt.html>

<sup>90</sup>

Доступно на:  
[http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B5\\_%D0%93%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%9B](http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B5_%D0%93%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%9B), приступ: 24.08.2013.

дечака је сведочио неколико свештених лица којима су се дечаци жалили на злостављање, а два свештеника која су сведочила о томе су рашчињена.

У марту 2013. покренута је нова истрага против Пахомија у вези са кривичним делом „недозвољене полне радње“. Магационар у Епархији га је оптужио за сексуално злостављање, које је почело када је имао 16 година и понављао први разред у Средњој богословској школи у Крагујевцу. У тужилаштву у Врању је потврђено да се води истрага, док је Епархија врањска саопштила да недељник Врањске, који је први пренео исказ магационара, покушава да створи нови „случај Пахомије“.

Још један шокантан случај у редовима Српске православне цркве који је нажалост, свој епилог добио једино пензионисањем спорног владике и то „из здравствених разлога“ је и тзв. „Случај Качавенда“. Српска православна црква и даље ћути о случајевима педофилије у својим редовима.

Канони Православне цркве су строги. У случају да се утврди да је неко од клира починио овакве блудне радње бива рашчињен и враћан у статус световњака и налаже му се строга епитимија. Готово да нема потребе за наглашавањем да нисмо наишли на случај у коме је Свети Синод уопште покренуо поступак утврђивања одговорности клера за сексуално злостављање деце, а камо ли изрекао какве санкције.

## **2.10. Сексуално злостављање деце у оквиру институција социјалног старања**

Бити дете значи физичку и социјалну немоћ, а бити инвалидно дете значи да је та немоћ у односу на све одрасле још више изражена. Одрасле особе којима су деца поверена на лечење, негу и старање у институцијама представљају велику опасност за такву децу, за коју често ни породице нису сигурније.

Питање од важности за заједницу се поставља и у вези деце у домовима без родитељског старања. Од 2004. године, готово 11% случајева пријављених Инцест Траума Центру – Београд се тичу емоционалног, физичког и сексуалног злостављања деце од стране помагач(иц)а, запослених у домовима за децу без родитељског старања, тзв. „специјалним школама“ и установама за трајни смештај деце са инвалидитетом.

Иако је тешко доћи до тачних података који приказују размере проблема, број судских случајева који се односе на сексуално злостављање почињено у установама социјалне заштите стално расте. Ниједна установа није изузетак. Установе у којима нема одговарајућих мера превенције, заштите и надзора представљају идеално окружење за оне који вребају децу и издвајају ону са тешкоћама у развоју због њихове додатне рањивости.

Искуство сексуалног злостављања најчешће се дешава у установама где се деца налазе на трајном смештају (најчешће домови за децу без родитељског старања, а затим и установе где су смештена деца-инвалиди и тзв. специјалне школе). Такође, према подацима Инцест траума центра, једна од идентификованих установа је транзитног карактера, у Београду, где су честа искуства деце млађег узраста да бивају сексуално злостављана од стране старије деце и да деца саопштавају да су реакције особља неадекватне како у вези ових ситуација, тако и директно на релацији професионално особље-деца.

Свако треће дете током боравка у дому за незбринуту децу бива жртва неког облика сексуалног злостављања.

У испитивању које је спроведено у шест установа, анкетирано је 189 деце и 132 запослених који се брину о њима. Од испитаних малишана додиривање "на сексуалан начин" доживело је 15 одсто, свлачење и показивање полних органа 13 одсто, док је на сексуални однос једном или више пута било присиљено 5,8 одсто малишана.<sup>91</sup> Ови подаци односе се на период живота у дому, али не значе да се насиље нужно десило у дому. Најгрубље насиље над децом обично чине родитељи или блиска родбина, међутим, насиље се наставља и када су деца смештена у дом. У истраживању, у анкети, троје запослених је одговорило да децу сексуално злостављају њихове колеге. Повремено, кажу, постоји проблем с ноћним чуварима.

Деца са посебним потребама уопште, али нарочито она која се налазе у установама које се брину о њима и њиховим потребама, „су у повећаном ризику од сексуалне злоупотребе и веома често се суочавају са већим застрашивањем када реше да испричају своју причу.“<sup>92</sup>

---

<sup>91</sup> Наведено према: <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/27423/U-domovima-za-nezbrinute-deca-decu-zlostavljanju>, приступ: 20.06.2013.

<sup>92</sup> Higgins, M., Swain, J., *Disability and child sexual abuse*, Jessica Kingsley Publishers, London, 2010., стр. 10.



Према једном истраживању (Walmsly, 2011) обављеном у Енглеској, група деце са посебним потребама која је у највећем ризику сексуалне виктимизације јесу управо деца која похађају специјалне школе.

## 2.11. Сексуално злостављање деце од стране жена

Сексуално злостављање деце од стране жена је још увек табу тема. Реч је о теми која је контроверзна јер је и сама идеја да жене могу сексуално злостављати децу релативно нова и мање-више доказана. Статистични посматрано, овакви случајеви се веома ретко дешавају, те отуда не чуди тенденција да сматрамо да сексуалног злостављања деце од стране жена и нема, јер би у противном такви случајеви били пријављени. Међутим, непријављивање не значи и непостојање истих. Страх од исмејавања, негативна реакција средине и очајање с једне стране, али и неприхватање да је реч о злостављању већ о нечему око кога не треба „дизати прашину“, с друге, су управо разлози због којих жртве ћуте.

Неминовно се намеће питање зашто је било неопходно да прође толико времена како би се проблем сексуалног злостављања деце од стране жена сагледао? Ово пре свега јер је уврежено мишљење да жене нису сексуално агресивне и теорија о мушкој моћи их елиминише као могуће злостављаче, осим уколико су на то принуђене од стране мушкараца. Такође, огромна већина мушкараца који су у детињству били жртве сексуалног злостављања од стране жена, нарочито када је злостављачица била мајка или други женски члан породице, у томе не види ништа лоше, па чак такво искуство сматрају у суштини корисним и природним. Само друштво подржава мит увођења дечака у свет сексуалности од стране старије жене и сматра га безбедним и корисним. Још један фактор који је допринео замагљивању ове појаве је и забринутост да ће све већа пажња, која би се поклонила овом питању, умањити значај и размере сексуалног злостављања деце од стране мушкараца. Тужна чињеница је да, док се различите фракције боре око терминологије и политичких питања, деца и даље бивају злоупотребљавана из разлога што смо одлучили да их слушамо само у оквиру већ успостављених стандарда.<sup>93</sup>

---

<sup>93</sup> Elliott, M., *Female sexual abuse of children: The ultimate taboo*, The Guilford Press A Division of Guilford Publications, Inc, New York, 1993., стр. 13.

Жене најчешће сексуално злостављају децу у виду инцеста, у области проституције и порнографије, има забележених случајева придруживања сектама које негују сатанске култове, где је сексуално злостављање једно од ритуала.<sup>94</sup>

Погрешно се сматра да сексуални деликти жена према деци наносе мање штете од оних које чине мушкарци.

## 2.12. Female Genital Mutilation

*Female genital mutilation/cutting (FGM/C)* односно генитално сакаћење се односи на *све процедуре које укључују делимично и потпуно уклањање спољашњих женских гениталија или друге повреде на женским полним органима из немедицинских разлога.*<sup>95</sup>

Према подацима УНИЦЕФА најмање 125 милиона девојчица и младих девојака су жртве ове пркасе у Африци и на Средњем истоку, где је ово уобичајена појава. Према трендовима кретања ове појаве процењује се да је 30 милиона девојчица страости до 15 година још увек изложено ризику виктимизације. Међутим, подаци такође показују да су укупно посматрано, млађе генерације мање рањиве у погледу ове појаве. Према проценама УНИЦЕФА у наведеним подручјима 36% девојака старости 15-19 година су биле виктимизирани на овај начин.

Генитално сакаћење девојчица и девојака се спроводи најчешће од стране породице, без оригиналне намере за примену насиља, иако је ова појава *de facto* насилног карактера. У заједницама у којима се практикује генитално сакаћење уврежено је веровање да ће то помоћи да се осигура одговарајући брак за девојку/девојчицу, њена честитост, лепота и углед породице. У неким деловима генитално сакаћење се спроводи из религијских разлога, иако религијске норме то не захтевају изричито. Реч је о изузетно снажној друштвеној норми да се породице несрећних девојака не базирају на евентуалне последице оваквог чина, иако постоји свест о штети која може да настане.

У већини земаља у којима се спроводи, генитално сакаћење се дешава пре пете године живота, док се у осталим земљама то најчешће дешава у периоду од пете до четрнаесте године женског детета.<sup>96</sup>

---

<sup>94</sup> Наведено према: Мршћевић, З., *op. cit.*, стр. 86.

<sup>95</sup> Преузето са: [http://www.unicef.org/protection/57929\\_58002.html](http://www.unicef.org/protection/57929_58002.html), приступ:28.07.2013.

## 2.13. Индикатори и последице сексуалног злостављања деце

Сексуалну злоупотребу је тешко открити, а још теже доказати. Неки случајеви се откривају тек када се дете повери некој одраслој особи од поверења. Међутим, тај процес је често отежан услед стида и осећања кривице детета, страха од казне или освете. Оваква осећања детета злостављач често појачава претећи или уцењујући дете, нпр. распадом породице за који ће дете, наводно, бити криво или губитком љубави једног или оба родитеља. Циљ злостављача је да на тај начин изнуди ћутање детета и избегне казну. Мала деца не причају о сексуалном злостављању из два разлога: у раном стадијуму она просто нису свесна тога да додиривање интимних делова тела није допуштено, а старија деца се подмићују и/или принуђују да чувају тајну помоћу претњи о застрашујућим последицама по њих или њихове породице.

Одређени симптоми који се јављају код деце жртва сексуалног злостављања могу послужити као знаци за узбуну да је дете жртва сексуалне злоупотребе. Реч је о индикаторима сексуалног злостављања деце који се могу поделити у три групе:

1. Физички (уринарне инфекције, трудноћа, болови у гениталном пределу, стомаку, глави, гениталне или аналне повреде и крварења);
2. Бихејвиорални (претерано или неуобичајено сексуално понашање, претерана мастурбација код мале деце, компулзивно понашање, сексуални промискуитет, заводничко понашање, изјава детета да је злостављано);
3. Породични индикатори (претерано заштитничко понашање једног од родитеља или члана родбине, тајанствен однос са дететом, близак физички контакт одраслог детета када други родитељ није ту, став мајке да јој је дете ривал, искуство сексуалне злоупотребе код једног од родитеља).<sup>97</sup>

Нешто шира листа знакова који указују на постојање сексуалне злоупотребе јесу и: „уринарне инфекције, венеричне болести, HIV, хепатитис, стомачне тегобе, болови, грчеви, немогућност мирног седења због болова у доњем стомаку или гениталијама, трудноћа, модрица у пределу гениталија, хронични поремећаји у исхрани (анорексија, булимија), депресија, покушај самоубиства, самоповређивање, недостатак самопоштовања уз самозанемаривање, ноћне море/несанице, напади панике, компулзивно прање (опсесивна чистоћа), нагле промене расположења, бежање од куће,

---

<sup>96</sup> *Female Genital Mutilation/Cutting: A statistical overview and expolartion of the dynamics of change*, UNICEF, доступно на: [http://www.childinfo.org/files/FGCM\\_Lo\\_res.pdf](http://www.childinfo.org/files/FGCM_Lo_res.pdf), приступ : 28.07.2013.

<sup>97</sup> Жегарац, Н., оп. cit., стр. 33.

изостајање из школе, страх од мушкараца или одређеног мушкараца, регресија на млађи узраст, некарактеристично понашање које подсећа на сексуално, детаљна знања о сексу изражена вербално или кроз цртеже.<sup>98</sup>

Међутим, данас се може уочити тенденција да постоји мали број потпуно јасних индикација сексуалног злостављања. Опште је прихваћен став да медицински докази без повезаности са породичним и бихејвиоралним индикаторима нису довољни за доказивање сексуалног злостављања у судској процедури.

Свако насиље само по себи представља трауматично искуство за жртву. Нарочито уколико је дете злостављано од стране њему блиских особа, може доћи до несагледивих последица по дететов психо-физички развој, а самим тим и на његов каснији живот. Пре свега сексуално злостављање може имати за исход повреде унутрашње и спољашње гениталне регије, урогениталне инфекције, полно преносиве болести, нежељену трудноћу. Што се тиче дететовог психичког здравља могу се јавити различите фобије, депресије, самоповређивање, суицидалне идеје, поремећај памћења, раздвајање личности, па чак и неки озбиљни психијатријски поремећај. Уколико је сексуално насиље праћено и физичким насиљем може доћи и до лакших али и знатно тежих телесних повреда које даље могу изазвати и озбиљне деформитете и трајни инвалидитет а у најекстремнијим случајевима и смрт.

Дете се у одређеним случајевима може и поистоветити са злостављачем те усвојити такав модел понашања у каснијем животу. Сексуално злостављана деца често одрастају у депресивне и незадовољне адолесценте, постају делинквенти, постају склони самоповређивању и често сами себи одузимају живот.

Искуство сексуалне злоупотребе у детињству може водити успостављању циклуса трансгенерацијског преношења насиља у коме дете које је било жртва постаје насилник у одраслом добу. Вероватноћа да су сексуални насилници и сами били жртве сексуалног злостављања у детињству већа је осам пута него у општој популацији.

Интензивно осећање беспомоћности, кривице и срамоте могу бити разлог што се деца тешко одлучују да неком открију злоупотребу, или да после првог открића неретко повлаче своју изјаву и поричу злоупотребу. У студијама се износи да између 4 и 22% деце у једном тренутку пориче истинитост својих претходних навода о сексуалној злоупотреби. Утврђено је да понављано интервјуисање детета током истраге, као и виšekратно сведочење детета у кривичном суду, нарочито када дуже

---

<sup>98</sup> Мршевић, З., *op. cit.*, стр. 45-46.

траје или када је непримерено могућностима и стању детета, повећава патњу детета. Утицај који има сведочење злоупотребљеног детета у кривичном поступку на патњу детета такође је значајно повезано са квалитетом подршке коју мајка пружа детету у том процесу.

### **3. Преглед теоријских схватања о сексуалном злостављању деце**

Професионалци који раде са децом жртавама сексуалног злостављања нажалост, показују релативно мало интересовања за теорије које објашњавају зашто се злостављање догађа. За потребе праксе више пажње привлаче питања какве особе злостављају децу, која су деца у повећаном ризику од сексуалног злостављања и које ситуације у средини и породици увећавају могућност злостављања. Насупрот њима, мишљења смо да су узроци ове појаве од неизмерног значаја за свакодневну непосредну праксу.

Разумевање етиологије, међугенерациске трансмисије и развојних последица сексуалног злостављања мора бити императив приликом спровођења истраживања како систематских тако и оних ужег обима.

Више теоријских становишта настоји да пружи објашњење етиологије сексуалне делинквенције уопште, а у оквиру ње и сексуалног злостављања деце. Како су ове теорије изникле из различитих наука које проблем сагледавају са различитих аспеката и на различитом нивоу посматрања, разлике међу њима често стварају конфузију која се тек у скорије време конструктивно превазилази путем интегративног приступа проблему.

#### **3.1. Опште теорије о криминалитету**

Оснивач антрополошке школе у криминаологији, италијански психијатар, професор медицине и војни лекар Чезаре Ломброзо, „отац криминологије“, дао је свој допринос кроз „рођеног злочинца“, „који у својој личности репродукује дивље

инстинкте примитивних народа и дивљих животиња.<sup>99</sup> Према Ломброзу:“ Човек склон силовању одликовао би се дужином ушију, спљоштеном лобањом, косим и јако приближеним очима, спљоштеним носем и претерано дугом брадом“<sup>100</sup>. Иако је уживала велику популарност у време када се појавила и била широко прихваћена како међу научним светом тако и међу лаицима, ова теорија је као екстремна веома брзо напуштена да би уступила место билошким теоријама.

У оквиру биолошких теорија јавило се најпре Кречмерово учење о повезаности телесне конституције и криминалитета према коме постоје три конституционална типа од којих је један нарочито заступљен међу сексуалним деликвентима. Реч је о диспластичном, мешовитом односно комбинованом типу који је заступљен са 5-10% међу криминалцима.

У биолошки оријентисаној криминологији било је покушаја да се утврди веза између рада жлезда са унутрашњим лучењем и криминалитета. Суштина ове теорије је да велика већина престапа настаје као резултат поремећаја рада жлезда са унутрашњим лучењем код преступника, као последица умних дефеката преступника изазваних ендокриним болестима њихових мајки. Иако је реч о теорији коју је „време прегазило“, „везу између поремећаја у функционисању ендокриног система и криминалног понашања не треба сасвим одбацити. Индиректна, мада још увек недовољно јасна, веза постоји посебно код појединачних случајева сексуалних деликата, па се према преступницима примењује лечење хормонима или одређени оперативни захвати.<sup>101</sup> Ендокринолошку теорију сматрамо значајном и из разлога што смо становишта да се хемијска катрација може применити као ефикасно средство за секундарну превенцију када је реч о педофилима и вишеструким сексуалним делинквентима уопште.

Фројдов допринос у криминологији се огледа у указивању на два најстарија злочина: убиство оца (патрицид) и инцест односно родоскрвњење. Он је наиме, разрадио Дарвинову теорију о прахорди истичући да су се синови побунили против оца тиранина и његове доминације над свим женама у прахорди, убили га и појели. „Праотац је био узор кога су волели и дивили му се, али истовремено предмет зависти и мржње због несумњиве доминације и због тога што је био на путу испуњења њихових жеља за влашћу и испуњења сексуалних захтева. Тиме што су га појели, синови су постигли идентификацију са њим, свако од њих је добио део његове снаге. У облику

---

<sup>99</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 270.

<sup>100</sup> *ibid*

кајања јавило се осећање кривице. Мртав отац је постао јачи него што је био за живота. Синови су опозвали своје дело тиме што су огласили забрањеним убијање очева и одрекли се његових плодова ограђујући се од ослобођених жена.<sup>102</sup> Незаобилазно је и Фројдово психоаналитичко учење које истиче значај искустава из детињства, нарочито у породици, које се нарочито може довести у везу са чињеницом да одређени део сексуално злостављане деце и сама постану злостављачи у одраслом, добу као и постојања породица у којим се сексуално злостављање преноси „с колена на колена“.

Учење Кетла и Герија и њихова картографска односно географска школа као зачетник социолошких теорија, о утицају природних, географских и друштвених фактора на појаву криминалитета, може се применити у мањем обиму на тему којом се бавимо и то у делу који се тиче инцеста који је заступљенији у забаченијим и изолованим регијама, што је донекле потврђено кроз нека истраживања спроведена у скандинавским земљама.

„Еколошка теорија о криминалитету развила се у оквиру еколошког објашњења друштвених процеса и односа које је себи ставило у задатак да испита утицај простора и положаја људи у простору на људско понашање и друштвене установе.“<sup>103</sup> Ова теорија је такође донекле применљива на проблем сексуалног злостављања деце јер је чињеница да постоје одређена подручја у свету као их је сам Клифорд Шо назвао „делинквентним подручјима“ у којима је сексуално насиље веома раширено, а до којег долази услед слабљења друштвене контроле због слабљења друштвених вредности у оквиру локалне заједнице. Пример за таква подручја би били одређени квартави Бангкока у којима је сасвим „нормално“ постојање дечије проституције, затим одређени делови Индије и Бангладеша у којима се под окриљем религије такође одвија дечија проституција итд. Оваква подручја су такође веома погодна за још један облик сексуалног злостављања деце у страној литератури познат као *child sex tourism*, у слободном преводу као туризам ради ступања у сексуалне односе са децом. Такође, ова деца веома често постају жртве и „обичних“ туриста који када се задесе на таквим подручјима вођени опортунитетом често и сами одлуче да испробају овакав „вид забаве“, који на неки начин представља обичну ситуационаог сексуалног злостављања деце.

Професионалци који раде на оваквим случајевима „током свог радног века се сусрећу са великим бројем преступника па искусствено могу формирати одређене,

---

<sup>102</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op.cit., стр. 278.

<sup>103</sup> *ibid*, стр., 305.

чешће имплицитне а некада и експлицитне обрасце, на основу којих формирају одређена више или мање истинита уверења – нпр. да је већина преступника доживела злостављање у детињству; да су сексуални преступници усамљене и социјално изоловане особе, да су насилници по правилу зависници од алкохола..<sup>104</sup> Истраживања су показала да је управо улога емоција као фактора криминалног понашања посебно значајна када су у питању насилници и сексуални преступници. „Афекти и емоције код сексуалних преступника посебно су значајни јер се наводи да је проблем контроле беса често у основи ових престапа. Негативне емоције такође утичу на сексуални рецидивизам. Генерално, они који поново чине сексуалне преступе показују генерално негативне емоције, бес и опште психијатријске сметње, несарадљивост и незаинтересованост за терапију, као и следеће карактеристике: недовољно интегрисану и смислену самосвест, смањено осећање кривице, фокусирани су на краткорочне циљеве, конкретан мисаони стил, снижени лични стандарди, пасивност, смањене инхибиције, склоност фантазмима.<sup>105</sup>

За разлику од других облика криминалитета, сматра се да су сексуални деликти и насиље у њима првенствено узроковани структуром личности.<sup>106</sup> По неким је узрок тзв. осветнички рецидив, који делује у човеку који је у детињству био жртва сексуалног насиља, по другима разлози су у кризи трећег доба, док трећи ову појаву објашњавају последицама стересног живота, економском несигурношћу, испразним животом, аутоматизацијом процеса рада и слично. Већином се ради о неуротично-психопатској особи или пак о личностима абнормалног нагонског понашања иначе просечног човека.<sup>107</sup>

Значајно је поменути објашњење сексуалног насиља које је развио Доналд Датон, а које се може применити и за објашњење етиологије сексуалног злостављања деце. „Реч је о целовитом, еколошком, односно системском приступу у оквиру којег се фактори сексуалних деликата идентификују унутар четири нивоа: макро, микро, егзо и онтогенетског система, при чему се у објашњење инкорпорирају биолошки, социолошки и психолошки приступи. Макросистемски фактори се односе на традиционалне друштвене улоге мушкараца и жена. Микросистемски фактори се тичу начина на који се традиционалне културне вредности усађују у нуклеарну породицу.

---

<sup>104</sup> Ђирић, З., Димитријевић, Б., *Основи судске психијатрије и психологије*, Студентски културни центар, Ниш, 2009., стр. 179.

<sup>105</sup> *ibid*

<sup>106</sup> Бошковић, М., *Криминологија и социјална патологија, Друштво- Злочин, страст и болест*, Матица Српска, Нови Сад, 1995.године, стр. 156.

<sup>107</sup> Шепаровић, З., *Основе криминологије*, Свеучилишна наклада Либар, Загреб, 1976., стр. 99.



Егзосистемски фактори представљају утицаје групе вршњака и других група, а који се тичу ставова о прихватљивом и неприхватљивом сексуалном понашању. Фактори онтогенетског система укључују индивидуалне карактеристике попут присуства и врсте менталног поремећаја, физичких траума (нарочито тежих повреда главе), исхране и др.<sup>108</sup>

Коначно, „при експланацији сексуалне виктимизације треба имати у виду да емпиријски налази конзистентно указују да у позадини сексуалног насиља стоје моћ, деградација и контрола“.<sup>109</sup>

### 3.2. Посебне теорије о сексуалном злостављању деце

Да бисмо објаснили како однос између учиниоца и детета може да доведе до сексуалног злостављања навешћемо неколико теорија о злостављачу. Посебне врсте односа између учиниоца и жртве могу да доведу до сексуалне виктимизације.

Теорија о злостављачу као дегенерику полази од тога да је извршилац сексуалног злостављања психопата, слабоумник, физички и морални дегенерик. На основу разговора који су са њима вођени у затворима, стваране су опширне судије о „људском олошу“. Међутим, истраживања која су се бавила учиниоцима сексуалних деликата према деци показала су да је већина стереотипа била лажна. Само мали број учинилаца сексуалних кривичних дела према деци су били психотични или ментално ретардирани. У највећем броју случајева то нису биле особе непознате деци и које су своје жртве намамљивале по парковима, игралиштима и пролазима. Много чешће се радило о пријатељима, суседима или рођацима деце која су била виктимизирана. Учиниоци су користили свој ауторитет и шарм да придобију дететово поверење и сарадњу, и на крају, пасивни пристанак.<sup>110</sup> Ова теорија је кроз неколико истраживања добила и своју емпиријску потврду. Чак у 74,2% случајева жртва је познавала учиниоца. Најчешће је то био „сусед, блиски рођак или неко од послуге у дететовој породици.“<sup>111</sup>

<sup>108</sup> Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б., *Виктимологија*, Правни факултет у Београду, Криминолошка секција Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011. год., стр. 57.

<sup>109</sup> *ibid*

<sup>110</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, *op. cit.*, стр. 65.

<sup>111</sup> Virkkunen, M., *Victim Percipitated Paedophilia Offences*, *British Journal of Criminology*, 2/1975., p. 177.

Теорија о заводљивим мајкама полази од тога да је учинилац сексуално заинтересован за децу због поремећеног односа према својим родитељима. Учиниоци су имали превише заводљиве мајке, што је пробудило њихове инцестуозне тежње. Та тежња у њима је изазвала страх од одраслих жена, а њихово сексуално усмерење окренула ка деци која не представљају претњу по њих.<sup>112</sup>

Теорија сексуалне фиксације тврди да је сексуална преокупираност децом проистекла из неуобичајено пријатног сексуалног искуства у детињству, тако да је учинилац фиксиран на рани развојни период, или је условљен да одговори том раном стимулусу из детињства. Негативно сексуално искуство или застрашеност од нормалне сексуалне активности може да утиче на учиниоца да понавља оригиналну ситуацију све у намери да промени резултат.<sup>113</sup>

Међутим, постулати ових теорија у малој мери се поклапају са резултатима емпиријских истраживања. Наиме, само мали број злостављача деце је и сам преживео трауму сексуалног злостављања у детињству и искривљеност родитељског односа према њима. Такође, мали број кажњених учинилаца сексуалних деликата према деци њих 25-30% има примарно и релативно перманентно сексуално интересовање према деци. Други се у то упуштају из пролазних разлога што је необичан сплет околности, стрес, фрустрација или неког другог сексуалног одушка. Фактори који утичу на сексуалну склоност одраслих према деци јесу старост учиниоца и узраст детета, па тако постоје велике разлике међу онима који преферирају веома малу децу од оних које занимају старија.

Један од фактора који утиче на виктимизацију је дететово понашање у односу на потенцијалног злостављача. Виктимизацију могу да услове дететова лична својства (биопсихолошке, психолошке и социјалне природе) или лични однос са потенцијалним учиниоцем, што ствара апстрактну опасност по дете да буде жртва било ког облика злостављања. Међутим, потребно је да постоји и понашање детета које ће допринети да до његовог злостављања заиста и дође. При томе, дете не мора да се понаша на начин који објективно подстиче потенцијалног делинквента на криминално понашање. За предузимање радњи довољно је да је на учиниоца дететово понашање деловало као изазов.<sup>114</sup>

---

Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, стр. 65.

<sup>112</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, *op. cit.*, стр. 66.

<sup>113</sup> *ibid*

<sup>114</sup> *ibid*

Теорија о доприносу жртве сопственој виктимизацији примењена на тему којом се бавимо била је јако дуго времена заступљена и формирала се око идеје да дете може бити подстрекач сопствене сексуалне виктимизације, а не само пасивна жртва. Још је Фројд у својим радовима поставио хипотезу којом је објашњавао инцестуозни однос тиме да свако дете у својој машти жели да сексуално општи са својим родитељима као и са другим одраслим особама. По другом схватању, нека деца глуме или испољавају сексуалност у свом понашању и на тај начин активно охрабрују одрасле. Реч је о деци која потичу из породица у којима је слабо изражена приврженост деци, која су лишена пажње и наклоности својих родитеља, а која исте покушавају да изазову у некој другој одраслој особи својим сексуализованим понашањем. Злостављачи се само још више охрабрују у својим намерама и чињеницом да многа деца сарађују у сопственој виктимизацији тако што пропуштају да предузму акције самоодбране и пријављивања.

Занимљива је и теорија о педофилији коју је дао познати психолог Грот. Наиме он је разликовао тзв. фиксирани и регресивни педофиле. Према његовој теорији, неки људи никада не сазру у довољној мери, тако да и објекти који су им сексуално привлачни остају исти какви су били у детињству. Такви људи једноставно не успевају да развију интересовање за одрасле особе, те остаје њихова фиксација на деци као објекту сексуалног задовољства. Остали имају „нормалан“ сексуални живот, али различити стресори могу проузроковати повратак или регресију на раније интересовање за децу.<sup>115</sup>

Према Филкенхоровом моделу о настанку сексуалног злостављања деце, постоји четири предуслова. Први је мотивисаност за сексуално злостављање деце, која може постојати на пример, зато што је појединац развио емоционалну подударност са децом или има девијантне сексуалне склоности. Други фактор је превазилажење индивидуалних инхибиција. Треће, појединац мора савладати све спољашње препреке за извршење сексуалног злостављања, на пример родитељски надзор детета. Коначно, појединац мора надјачати отпор детета.<sup>116</sup>

Феминистички поглед на сексуално злостављање деце проистиче из става да је насиље мушкараца према жени и деци део културног наслеђа, кроз прихватање и подстицање доминантног положаја мушкараца у породици и друштву.<sup>117</sup> Такође,

---

<sup>115</sup> Наведено према: Rowan, E., *Understanding Child Sexual Abuse*, University Press of Mississippi, USA, 2006.

<sup>116</sup> Наведено према: Ost, S., *Child Pornography and Sexual Grooming-Legal and Social Responses*, Cambridge University Press, 2009., стр. 33.

<sup>117</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, op. cit., стр. 53.

управо феминистичка истраживања и пракса су и инцест сврстале у *gender based violence*, дакле насиље које преваходно чине припадници једног рода, у конкретном случају мушког, углавном према представницама другог рода, у конкретном случају женског. Као модел за разумевање инцеста коришћен је модел феминистичког схватања силовања. Феминистичка анализа смешта инцест у односе моћи у којима доминирају мушкарци, чиме долази до закључка да инцестни догађаји нису запрепашћујућа и зачуђујућа околност. „Феминистичка анализа инцест не сматра сигналом хаоса, нецивизације и преткултуре, ако што то ради антропологија и социологија, већ регуларним и саставним делом општег патријархалног друштвеног и политичког устројства и реда.<sup>118</sup> Дакле, феминистички прилаз сексуалном злостављању деце, а нарочито инцесту у оквиру њега, има карактер политичког питања, јер је непосредно условљен односима друштвене моћи између највећих друштвених група, између мушкараца и жена и између мушкараца и деце у „посебном контексту патријархалне породичне институције.“<sup>119</sup>

---

<sup>118</sup> Мршевић, З., *op. cit.*, стр. 13.

<sup>119</sup> *ibid*

### III ОПИС ИСТРАЖИВАЊА

#### 1. Предмет и циљ истраживања

Сексуално злостављање деце, као један од од друштвено најопаснијих видова криминалног понашања, било је предмет бројних истраживања која су се спроводила у оквиру различитих наука и различитих научних дисциплина. Нажалост, домаћа наука се не може похвалити бројним научним истраживањима ове проблематике, на супрот иностраним истраживачима који ову дему детаљно и са различитих аспеката обрађују још од почетка 17. века, нарочито од стране англо-саксонских аутора. Иако су досадашња истраживања открила бројне феноменолошке и етиолошке аспекте сексуалног злостављања деце, у домаћем истраживачком раду има још доста простора за спровођење различитих истраживања чији би предмет били различити облици сексуалног злостављања деце.

Предмет истраживања обухвата бројна кривична дела у себи садрже елементе сексуалног злостављања деце, а која су извршена без обзира на пол како жртава тако и учинилаца, и старост само учинилаца имајући у виду да су жртве искључиво старости до осамнаест година.

Како су за кривична дела која су предмет истраживања надлежни како Виши суд тако и Основни суд, просторне границе истраживања су ограничене на подручја Вишег суда у Нишу. Како би се обезбедили сви потребни подаци, истраживање је спроведено и у Казнено поправном заводу у Нишу, а у који су упућена осуђена лица на издржавање одговарајућих кривичних санкција. Такође, временски истраживање је спроведено за период од 2006. до 2012. године, при чему су предмет интересовања само правоснажне пресуде.

Главни истраживачки циљ би се могао формулисати као трагање за статистичким подацима о феноменолошким и етиолошким карактеристикама сексуалног злостављања и злоупотребе деце, са посебним освртом на кривична дела из различитих група у којима се као жртве сексуалног злостављања јављају деца. Непосредни циљ истраживања је прикупљање података о:

1. географској и временској распрострањености сексуалног злостављања и злоупотребе деце у Нишу,
2. узрасту и полу и другим карактеристикама извршилаца и жртве,

3. постојању саучесништва, стицаја и рецидивизма,
4. врсти односа између жртве и извршиоца,
5. криминогеним и виктимогеним факторима, ендогеног и егзогеног порекла, који су утицали на јављање сексуалног злостављања,
6. мерама превенције и репресије,
7. дужини изречене кривичне санкције у односу на врсту кривичног дела.

Посебна пажња је посвећена анализи следећих података:

1. бројно стање извршених кривичних дела,
2. узраст, пол и брачно стање извршилаца и жртава,
3. однос између узраста и врсте кривичног дела,
4. однос између пола и врсте кривичног дела,
5. место извршења,
6. распрострањеност на релацији село-град,
7. сезонске варијације,
8. начин извршења,
9. средства извршења,
10. саучесништво, стицај и поврат,
11. социо-економски статус извршилаца и жртава,
12. степен образовања, услови становања и занимање извршилаца,
13. породичне прилике и односи извршилаца,
14. утицај суседства и делинквентних група,
15. начин коришћења слободног времена извршилаца,
16. интелигенција извршилаца,
17. карактер и карактерне особине извршилаца,
18. емоције извршилаца,
19. темперамент извршилаца,
20. мотиви извршилаца,
21. ментални поремећаји извршилаца,
22. повезаност социо-патолошких појава и сексуалног злостављања деце.

## **2. Хипотезе које су проверене истраживањем**

Истраживач је спровођењем истраживања проверио следеће постављене хипотезе:

1. злостављачи су у претежном делу случајева особе мушког пола,
2. извршиоци кривичних дела сексуалног насиља над децом су чешће пунолетна лица,
3. већи број кривичних дела се догоди у градовима него у селима,
4. већи број кривичних дела се деси у летњем периоду,
5. сексуално злостављање деце се више дешава у дужем временском периоду,
6. сексуално злостављање деце се најчешће врши без саучесништва,
7. злостављачи су најчешће слабијег имовног стања,
8. злостављачи најчешће потичу из деградираних или дефицијентних породица,
9. злостављачи су слабог образовања,
10. злостављачи су просечно интелигентни,
11. злостављачи су и сами често у детињству били жртве сексуалног злостављања,
12. злостављачи најчешће познају своју жртву или су са њом у сродничком односу,
13. жртве су чешће деца женског пола,
14. најчешће жртве су деца узраста од две до девет година, због поверења које имају у одрасле,
15. нарочито изложена ризику виктимизације јесу деца ромске националности због недовољног образовања и информисања родитеља који их често гурају у вртлог сексуалног злостављања.

## **3. Узорак и метод истраживања**

Истраживањем су обухваћени случајеви кривичних дела, пресуђених на територији Вишег суда у Нишу, при чему су узети у обзир следећи критеријуми:

1. да је донесена правоснажна судска одлука за неко од кривичних дела која су обухваћених истраживањем,
2. да су обухваћени пресуђењима, у посматраном временском периоду, од 2006. до 2012. године.

У спровођењу теоријског истраживања приликом анализе законских текстова коришћен је правно догматски-метод, историјско-правни и упоредно-правни метод.

У емпиријском истраживању предмета употребљен је метод посредног посматрања заједно са методом анализе садржаја, који су примењени:

1. приликом анализе правоснажних пресуда из уписника Вишег суда у Нишу,
2. приликом анализе личних листова затвореника у Казнено-поправном заводу у Нишу, са ограничењем да се односи на временске и територијалне границе предмета истраживања.

Код емпиријског истраживања теме мастер рада вођен је и интервју са лицима осуђеним за неко од кривичних дела која представљају сексуално злостављање деце, поштујући притом временски и просторни оквир истраживања. Интервјуисана су само она осуђена лица која су пристала да се са њима обави разговор.



# IV ФЕНОМЕНОЛОГИЈА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ У НИШУ

## 1. Обим, динамика и структура

Генерално узев, а судећи према званичним статистичким подацима, сексуални деликти учествују веома ниско у структури криминалитета (у нашој земљи то учешће износи спод 1%)<sup>120</sup>, из чега произилази да је распрострањеност сексуалног злостављања деце на још нижем нивоу. Међутим, неподељено је уверење да је тамна бројка овог облика криминалитета веома висока и то нарочито када је у питању сексуално злостављање деце.

Светска здравствена организација процењује да је око 150 милиона девојчица и 73 милиона дечака млађих од 18 година у свету искусило принудни сексуални однос или друге облике сексуалног насиља који укључују сексуални контакт. Процењује се да је око 20% жена и 5-10% мушкараца у детитњству претрпело насиље.<sup>121</sup>

Висока тамна бројка сексуалног злостављања деце је резултат између осталог и ниске вероватноће да дете пријави виктимизацију. Разлози зашто деца ретко пријављују сексуално насиље крећу се од тога што млађа деца и не могу да објасне и разумеју шта им се догодило, док нешто старија деца гаје уверење да заслужују то што им се догађа притиснута осећајем кривице.

Како је предмет истраживања обухватио само правоснажне судске пресуде у посматраном периоду од 2006. године до 2012. године, отуда сматрамо да није било неопходно прикупљати и податке о броју пријављених кривичних дела код надлежног јавног тужилаштва. Такође, резултати истраживања биће приказани у табелама према години правоснажности пресуде. Ово превасходно из разлога јер је у одређеном броју случајева извршена преквалификација кривичних дела након укидања пресуде, а затим и због чињенице да је неколико кривичних дела извршено пре ступања на снагу новог Кривичног законика из 2006. године али је до њиховог пресуђења дошло након тога и уз квалификацију кривичних дела управо према овом Законнику.

Посебно треба нагласити да истраживач није био у могућности да изврши увид у предмет који је можда с истраживачког аспекта и најзанимљивији а који обилује

<sup>120</sup> Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б., *op. cit.* стр. 56.

<sup>121</sup> Наведено према: Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б., *Виктимологија*, стр. 68.

дијапазоном кривичних дела. Реч је о предмету за који се према наводима службеника кривичне писарнице не може утврдити где се налази, а који би с обзиром да је правноснажан требало да се налази у архиви. И поред упорног и вишеструког инсистирања истраживача, до почетка обраде емпириских података који чине грађу овог рада, нажалост није се успело са долажањем у посед предмета у питању. Несумњиво, то је у одређеној мери утицало и на квалитет самог рада с обзиром да је реч о предмету чији је извршилац вишеструки повратник. Управо због оваквог стицаја околности рад ће бити лишен могућности праћења и анализе развоја криминалног понашања једног од најозлоглашенијих повратника у новијој историји Ниша. Напомињемо да смо дошли у посед личног листа лица у питању, али да то није у већој мери помогло приликом прикупљања података о истом.

У *Табели 1.* приказан је број кривичних дела у години правоснажности пресуде за та кривична дела с, тим што треба имати у виду да су нека од тих кривичних дела преквалификована што ће бити наведено описано. Бројеви означени звездицом се односе на кривичне догађаје када је након укидања пресуде за то кривично дело дошло до преквалификације дела и ти догађаји не улазе у предмет овог рада, али је истарживач сматрао да и то треба напоменути с обзиром да представља показатељ ефикасности рада надлежног јавног тужилаштва.

Из *Табеле 1.* се може закључити и да је 2009. година донела највише правоснажних пресуда, затим 2012. године, док у осталим годинама наилазимо само на спорадичне пресуде.

Кривично дело / година	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Синовање	1	1	/	3	/	2	1
Обљуба над немоћним лицем	/	/	/	1*	/	/	/
Обљуба злоупотребом положаја	/	/	/	/	/	/	/

Недозвољене полне радње	/	/	/	1	/	/	/
Посредовање у вршењу проституције	/	/	/	/	/	/	/
Обљуба са дететом	/	/	/	1	/	1	2
Подвођење и омогућавање вршења полног односа	/	/	/	/	/	/	/
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију	/	/	/	/	/	1	/
Навођење малолетног лица на присуствовање полним радњама	/	/	/	/	/	/	/
Искоришћавање рачунарске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дела против полне слободе према малолетном	/	/	/	/	/	/	/

лицу							
Родоскрвњење	/	/	/	1*	/	/	/

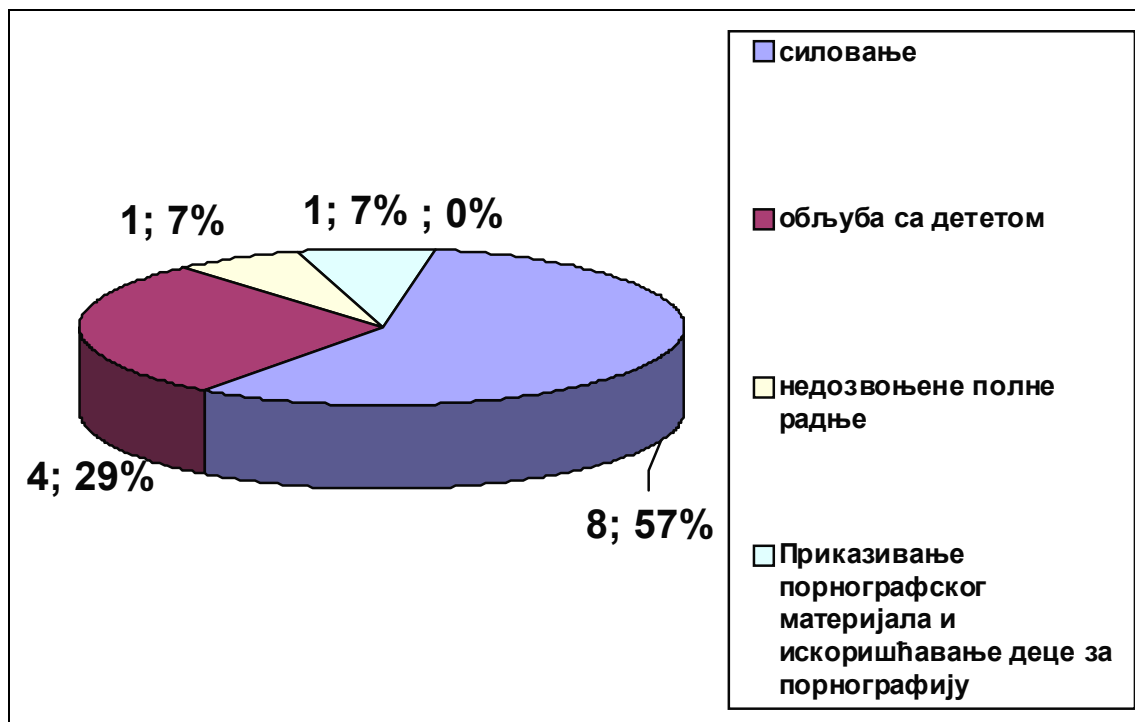
**Табела 1.** Правоснажне пресуде за кривична дела са елементом сексуалног злостављања деце у Нишу за период 2006.-2012. године

Из табеле се такође види да су, када је у питању сексуално насиље над децом и малолетницима, најзаступљенија кривична дела силовање из чл. 178 ст. 3 и обљуба са дететом из чл. 180. Међутим, овакво стање не треба искључиво приписати реалном стању ствари, већ узрок овакве структуре кривичних дела треба тражити преваходно у пракси надлежног јавног тужилаштва код којег је уочена тенденција оптуживања за кривично дело силовања из чл. 178 ст. 3 када је реч о сексуалном насиљу над малолетником/малолетницом, док се када је у питању дете, дакле лице које није навршило четрнаест година живота, прибегава оптуживању за кривично дело обљуба са дететом из чл 180 КЗ РС. Оно што је такође специфично јесте можда помало толерантан однос тужилаштва када је у питању кривично дело родоскрвњења из чл. 197. Наиме, када се у неком кривичном догађају остваре између осталог и елементи бића овог кривичног дела, из неког, нама потпуно непознатог разлога, до оптужења ретко долази а и онда када до тога дође, након укидања пресуде и враћања предмета на поновно суђење од гоњења за ово кривично дело се одустаје.

Силовање ст. 3.	Силовање ст. 4
4	4

**Табела 2.** Облици кривичног дела силовања

Оно што је забрињавајуће јесте то да се догодио подједнак број случајева два облика силовања којима смо се бавили тј. Силовање малолетника (чл. 178 ст. 3) и силовање детета (чл. 178 ст. 4).



*Графикон 1. Структура кривичних дела на територији Ниша*

## 2. Дистрибуција по месту јављања

На територији града Ниша, у посматраном периоду 2006.-2012. године, правоснажно је пресуђено 9 случајева сексуалног злостављања деце који су у себи обухватили укупно 14 од првобитних 16 кривичних дела. Од овог броја чак 57,14% чини кривично дело силовања или укупно 8 кривичних дела, затим 4 кривична дела обљуба са дететом или 28,57%, док је када је реч о кривичним делима недозвољене полне радње и приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију са по једним случајем даје по 7,14%.

Када је реч о кривичним делима родоскрвњење и обљуба над немоћним лицем којих је било по једно, она наће бити узимана у обзир приликом добијања статистичких података, с обзиром да се од њих одустало након укидања првобитних пресуда, те да због тога нису стекла својство правоснажности, али је истраживач стао на становиште да она треба да буду поменута у раду.

Осталих кривичних дела није било у посматраном периоду.

## 2.1. Распоређеност на релацији село-град

Познато је да се обим криминалитета разликује у погледу стопе јављања на селу и у граду. „Бројна спроведена истраживања су показала разлику не само у обиму јављања криминалитета, већ и у погледу неких карактеристичних кривичних дела који се врше у зависности од места урбанизације.<sup>122</sup>

Према истраживањима, места извршења сексуалних деликата су различита. „Прама једном истраживању места извршења ван насеља су најчешће сеоски пут, њива, или шума, отворени простори у насељима су градски паркови, улице, дворишта; просторије су најчешће приватне стамбене просторије, подруми, ходници аутомобили.“<sup>123</sup> Може се рећи да је реч о облику делинквенције који није изричито везан ни за село ни за град, већ је за њега карактеристично да су то углавном изововани простори, без људи или без могућности приступа људима.

Посматрајући сексуално злостављање деце на релацији село-град, у оквиру просторног одређења нашег истраживања, видимо да се више случајева одиграло у граду њих 5, наспрам 4 случаја на селу. Посматрано у односу на кривична дела долазимо до резултата да је подједнак број кривичних дела извршен како на селу тако и у граду тј. по 7 кривична дела, с напоменом да је у два случаја продужено кривично дело извршено на територији два села, ако и да је у једном случају место извршења истовремено било и село и град.

Извесна корелација се може успоставити и у погледу повезаности места извршења и врсте кривичног дела, па се тако може истаћи да је од четири случаја обљубе са дететом њих три извршено на селу, а само један и то у једини у саизвршилаштву у граду. Такође, може се закључити да је силовање малолетника или боље речено малолетнице, типично градско кривично дело јер се јавља у чак 5 (70%) од 7 случајева.

---

<sup>122</sup> Костић, М., Константиновић Вилић, С., *Разлике у феноменолошким обележјима криминалитета на селу и криминалитета у граду*, Село у транзицији, Београд – Власотинце, 2008. година, стр. 482-495.

<sup>123</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 139-140.

## 2.2. Дистрибуција према најужој локацији извршења

Иако најужа локација извршења кривичног дела нема неки велики криминолошки значај, он побуђује велику пажњу криминолога.

Подаци до којих смо дошли истраживањем потврђују ранија истраживања у делу који се односи на стамбене просторије и аутомобил ако места извршења кривичног дела у ужем смислу. Наиме, кућа односно стан извршиоца сексуалног насиља над децом се јавља као место извршења у чак 4 случајева, с тим што је у 2 случајева истовремено било реч и о кући жртве, дакле код којих постоји сродство између жртве и учиниоца. О истом броју случајева је реч када говоримо о возилу као месту извршења, с тим што је у 3 случаја возило било у власништву извршиоца док је једно кривично дело извршено у напуштеном возилу непознатог власника. Дакле породична кућа и аутомобил засебно се јављају као место извршења у чак 30,8%, укупно готово две трећине случајева.<sup>124</sup>

Кућа/стан	Аутомобил	Кафић	Топлана	Двориште
4	4	2	1	1
33%	33%	17%	8%	8%

*Табела 3. Дистрибуција према месту извршења*

Кућа извршиоца	Аутомобил извршиоца
3	3
50%	

*Табела 4. Места извршења у власништву извршиоца*

<sup>124</sup> Напомињемо да су због карактера продужености разматрана кривична дела у одређеним случајевима вршена на више локација, тако да су у табели најуже локације извршења приказане више пута у односу на једно кривично дело тј. случај обзиром да је у неким случајевима било и више извршилаца.

Још као значајније место извршења јављају се и кафићи и то у два случајева с тим што се једном случају јавља и саизвршилаштво двојице извршилаца.

Посебно се мора описати један случај сексуалног насиља над дететом и то од стране два извршиоца, оца и комшије, код кога је сексуално злостављање трајало у дужем периоду, од безмало 10 месеци, а код којег је сексуална злоупотреба обухватила широк круг локалитета почевши од породичне куће једног од извршиоца и жртве, преко дворишта оближње основне школе, топлане и циглане у близини, све до оближњег напуштеног аутомобила.

Оно што посебно привлачи пажњу јесте чињеница да када је до сексуалног злостављања деце долазило на селу, у свим случајевима непосредно место извршења је била кућа злостављача, без обзира на постојање или непостојање сродства са жртвом, док када је реч о граду превагу односе аутомобили извршиоца са значајнијим уделом још кафића.

### **3. Временска дистрибуција**

#### **3.1. Временска дистрибуција по месецима**

Поред просторне дистрибуције сексуалног злостављања деце, ова негативна појава се може посматрати и с обзиром на критеријум времена извршења. С тим у вези, у литератури се истиче да се кривична дела ове врсте „у већини случајева (око 70%) врше у пролећним и летњим месецима, поготово силовање, у вечерњим и ноћним сатима“.<sup>125</sup>

С обзиром да је у узорку обухваћеним овим истраживањем, код чак три од девет предмета (33%) реч о продуженим кривичним делима од којих је опет у два случаја период сексуалног злостављања трајао 10 месеци, а у трећем уједно и најдужем пуне две године, становишта смо да када је сексуално злостављање деце за разлику од сексуалне делинквенције уопште, не показује исте тенденције у погледу временске распрострањености. Дакле, мишљења смо да с обзиром да се ради о виду делинквенције или боље речено криминалитета јер је ипак реч о малолетницима као жртвама, који се не може сагледавати у погледу месеца у коме је извршено кривично

---

<sup>125</sup> ibid



дело јер он у великом броју случајева има квалитет продужености, већ да се само може говорити о месецима у којима долази до првог, иницијалног акта злостављања. У том смислу на основу резултата истраживања можемо издвојити следеће месеце у којима сексуално злостављање деце почиње август, септембар (чиме се делимично потврђује теза да су то углавном летњи месеци), затим април и октобар.

Јануар	2
Фебруар	/
Март	/
Април	1
Мај	1
Јун	/
Јул	/
Август	2
Септембар	1
Октобар	1
Новембар	1
Децембар	/

*Табела 5. Временска дистрибуција према месецима*

С друге стране када је реч о једнократним облицима сексуалног злостављања деце, теза о томе да се оно дешава у пролећним и летњим месецима се може сматрати такође делимично потврђеном с обзиром да су уочени следећи месеци април, мај, август, септембар, али и јануар, октобар и новембар.

Насупрот свим очекивањима и то када је реч о кривичном делу силовања, за које је раније наведено да је карактеристично за летње месеце, дошло се до подједнаког броја случајева како у летњим тако и у зимским месецима, и то по три случаја. Поред уобичајених месеци маја, августа и септембра, истиче се још и јануар у коме се десило 2 случајева силовања и новембар.

Што се тиче повезаности реалције село-град и временске дистрибуције с обзиром на месец извршених кривичних дела која су обухваћена узорком истраживања, у конкретном случају не може се говорити о постојању било какве корелације међу њима.

### **3.2. Временска дистрибуција по данима**

У криминологији се истиче да до криминалног понашања чешће долази у дане викенда, што се доводи у везу са појачаним друштвеним контактима и конзумирањем алкохола. Истраживањима се дошло до сазнања да ово важи и за сексуалну делинквенцију, нарочито силовања која се дешавају управо викендом.

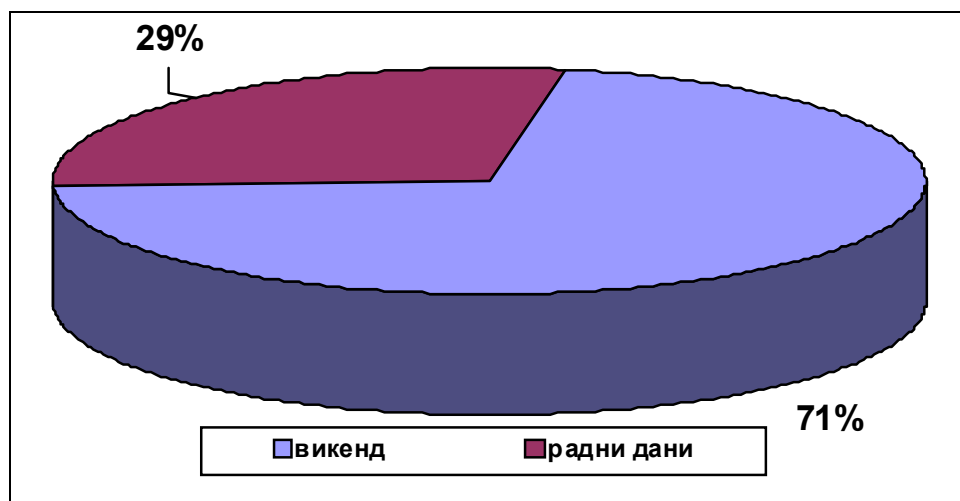
Морамо нагласити да је у нашем истраживању, с обзиром на постојање одређеног броја случајева у коме је сексуално злостављање деце трајало и неколико месеци па чак и година, као референтан дан узет онај дан у недељи у коме је злостављање отпочело.

Као што се из *Табеле 6.* може видети да забележених случајева сексуалног злостављања деце нема у уторак, среду и четвртак. Значајније се издвајају само петак и понедељак са три односно 2 случајева ( 43% и 29%). По један случај или 14% се десио у суботу и недељу.

Понедељак	2
Уторак	/
Среда	/
Четвртак	/
Петак	3
Субота	1
Недеља	1

*Табела 6. Временска дистрибуција према данима у недељи*

Имајући у виду добијене податке можемо сматрати хипотезу о сексуалном злостављању деце у дане викенда у потпуности потврђеном, уколико се и петак узме као дан викенда. На тај начин долази се до податка да је 71% кривичних дела извршено у дане викенда.



*Графикон 2. Однос извршених кривичних дела у дане викенда и радним данима*

Истраживањем је потврђена хипотеза да је силовање кривично дело које се врши у дане викенда. Од седам случајева силовања малолетних лица 4 (57%) је извршено у дане викенда при чему је чак три (43%) извршено у петак, а једно у недељу. Заступљен је и понедељак са 2 случаја силовања (28%) и један за који није утврђен тачан дан.

Нема значајније разлике у временској дистрибуцији одређених дана приликом извршења кривичних дела са елементом сексуалног злостављања деце у граду и на селу.

Оно што такође сматрамо вредним помена када је реч о дужевременом сексуалном злостављању деце јесте чињеница да је до престанка и откривања злостављања долазило искључиво у дане петка и понедељка.

### **3.3. Временска дистрибуција по делу дана**

Општеприхваћено је и емпиријски потврђено да се сексуални деликти дешавају у вечерњим и ноћним сатима. До сличних резултата смо дошли и у нашем истраживању. Како у два случаја нисмо наишли ни на какве податке о делу дана у коме се десило сексуално злостављање детета и три случаја у којима је сексуална злоупотреба трајала дужи временски период и у различитим добима дана током тог периода, ослонићемо се на податке из четири случаја код којих је доба дана тачно утврђено.

Занимљиво је да се у сва четири случаја сексуално злостављање десило након поноћи. Такође, у сва четири случаја било је реч о силовању. У само једном од ова четири случаја силовање је извршено на селу док су остала три извршена у граду.

## **4. Начин и средства извршења**

Када је реч о начину извршења кривичних дела којима се угрожава полна слобода малолетника, углавном је реч о кривичним делима која се врше уз употребу

силе или претње<sup>126</sup>, да ће се непосредно напасти на живот или тело тог или њему блиског лица. Као квалификовни облик основног кривичног дела код већине кривичних дела која угрожавају сексуални интегритет малолетних лица, јавља се посебан начин извршења и то на свиреп или понижавајући начин.<sup>127</sup>

## 5. Однос покушаних и свршених кривичних дела

Однос покушаних и свршених кривичних дела код тематике којом се бавимо, нажалост иде у корист велике већине свршених кривичних дела, толико да смо током нашег истраживачког пројекта наишли на само једно кривично дело које је остало у покушају и то силовање из чл. 178. ст. 3, насупрот огромне већине од 13 свршених кривичних дела.

Овај неславни „рекорд“ делом своје разлоге има и у чињеници да је у добром делу случајева сексуално злостављање трајало у дужем периоду, од неколико месеци па до неколико година, односно да је у једном делу случајева било реч искључиво о продуженим кривичним делима. Ово нарочито када је реч о кривичном делу обљубе са дететом из чл. 180 које се у свим случајевима јавља у свршеном облику, опет као као последица дуготрајне сексуалне злоупотребе.

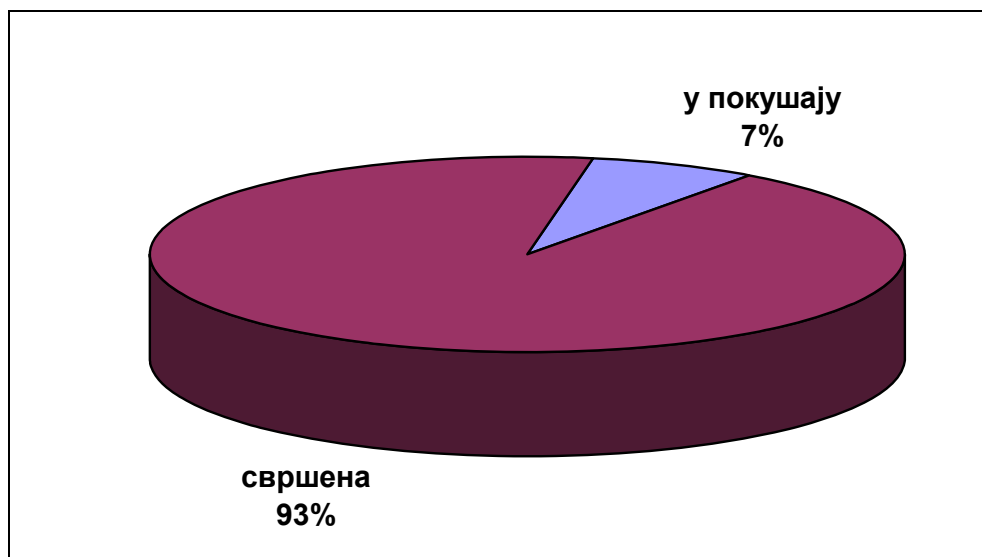
---

<sup>126</sup> Цитат из пресуде 115/09: *Криви су Б.Д. што је извршио обљубу и са обљубом изједначени чин у више наврата, употребом силе јер је тукао металном шипком по глави и телу и више пута тукао песницама, и претњама да ће је заклати уколико не пристане, више пута приморавао на односе и на „felatio“, своју малолетну кћи која у то време још увек није навршила четрнаест година..., а неутврђеног дана крајем децембра 2007. године употребом силе, тако што је више пута ударао лопатом по леђима, принудио и на обљубу и комисија В.С., а у последњих неколико месеци су употребом силе и претњама да ће је тући и заклати уколико на то не пристане отац Б.Д. и комисија В.С. заједно принуђивали на „felatio“ и обљубу..., која је немоћна услед слабости и заосталости у душевном развоју...“*

<sup>127</sup> Пример: У пресуди 403/10 која се односи на продужено кривично дело силовање из чл. 178 ст. 4 у вези са ст. 1 у стицају са продуженим кривичним делом приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију из чл. 185 ст. 3 у вези са ст. 1 и одузимање малолетног лица из чл. 191 ст. 3 у вези са ст. 1 у вези чл. 60 и 61 КЗ РС, судеће веће је као отежавајућу околност узело начин извршења који се огледа у „безобзирности и упорности извршиоца..., перфидности и лукавству приликом извршења кривичних дела...“

Кривично дело	Покушај	Свршено
Силовање	1	7
Обљуба са дететом	/	4
Недозвољене полне радње	/	1
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију	/	1

*Табела 7. Однос покушаних и свршених кривичних дела*



*Графикон 3. Однос покушаних и свршених кривичних дела у процентима*

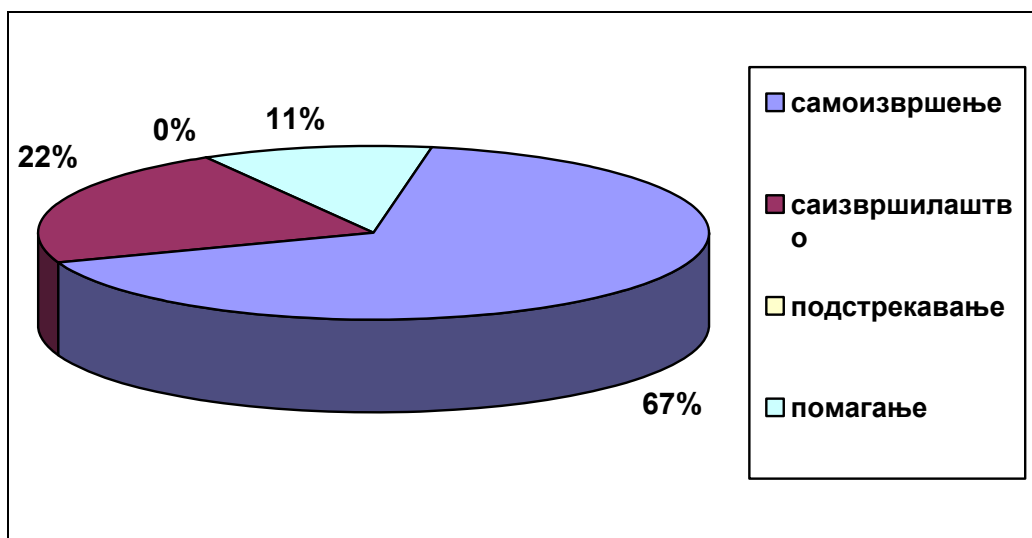
## 6. Саучесништво при извршењу

Саучесништво као посебан вид извршења кривичног дела, се огледа у учествовању више лица у његовом извршењу. С обзиром на то да постоји више начина учествовања више лица можемо разликовати и више облика саучесништва.

Први облик, под називом саизвршилаштво, постоји уколико више лица учествовањем у радњи извршења са умишљајем или из нехата заједнички изврше кривично дело или остварујући заједничку одлуку другом радњом са умишљајем битно допринесу извршењу кривичног дела.<sup>128</sup>

Други облик саучесништва је подстрекавање које се састоји у навођењу на извршење кривичног дела. Навођење је утицање на другог да донесе одлуку да изврши неко кривично дело.

Последњи облик је помагање, и састоји се у пружању помоћи другоме да изврши кривично дело.



*Графикон 4. Саучесништво при извршењу кривичних дела сексуалног злостављања и злоупотребе деце*

У нашем узорку (Графикон 4.), види се да је највећи број кривичних дела чак две трећине извршен од стране само једног лица. Наиме на узорку од 9 случајева

<sup>128</sup> Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства – докторска дисертација*, Ниш, 2013., стр. 225.

сексуалног злостављања деце који у себи обухватају 14 кривичних дела, у три случајева је постојало саизвршилаштво, на супрот огромне већине од 67% где га није било.

Дакле, у трећини случајева (33%) кривична дела су извршена са неким обликом саучесништва. Најзаступљенији облик саучесништва је било саизвршилаштво у два случаја (22%). Заступљено је и помагање као облик саучесништва са једним случајем, док подстрекавања није било. Занимљиво је да је, у свим случајевима у којима се јавио неки од облика саучесништва, у питању било кривично дело силовање.

## 7. Поврат

У теорији постоје веома различита схватања око одређивања појма поватништва (рецидивизма). Са становишта различитих кривичноправних наука могуће је издвојити и три дефиниције: кривичноправну, криминолошку и пенолошку.

Према кривичноправном схватању, *„поврат је поновно вршење кривичних дела од стране лица које је већ било осуђено за неко кривично дело“*<sup>129</sup>, за шта је главни критеријум постојање једне или више правоснажних судских пресуда и то временски пре извршења кривичног дела у питању. Ова дефиниција прави и разлику на општи и специјални поврат. Под општим се подразумева *„поновно извршење било ког кривичног дела после осуде за раније кривично дело, а специјални поврат је поновно вршење истог кривичног дела после осуде за то кривично дело“*<sup>130</sup>.

Криминолошко схватање полази од извршења кривичног дела без обзира на осуђиваност за раније извршено кривично дело. Овакво схватање појма повратништва називамо рецидивизам.

Коначно, пенолошка дефиниција подразумева поновно долажење учиниоца кривичног дела у казнену или другу установу ради извршења кривичне санкције институционалног карактера за дело које је учинио после издржане казне за претходно кривично дело.

У временском и просторном узорку нашег истраживања наишли смо на 6 повратника и 6 примарних извршилаца.

---

<sup>129</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 232.

<sup>130</sup> *ibid*



Како је велики број кривичних дела извршено за време важења ранијег Кривичног Закона<sup>131</sup>, и како је одређен број њих у новом Кривичном Закону преименован приказаћемо само структуру с обзиром на типове криминалитета и то криминалитета насиља, имовинског криминалитета и саобраћајне делинквенције. Посебно треба нагласити да смо приликом обраде података кривично дело разбојништво посматрали у оквиру криминалитета насиља а не имовинског криминалитета како то чини законодавац.

Морамо нагласити ја реч о једној веома хетреогеној категорији повратника имајући у виду кривична дела за која су раније осуђивани. Поред бројних кривичних дела наишли смо и на огроман број прекршаја, често у двоцифреним бројевима по извршиоцу, претежно против јавног реда и мира али је било и царинских и оних против државних органа.

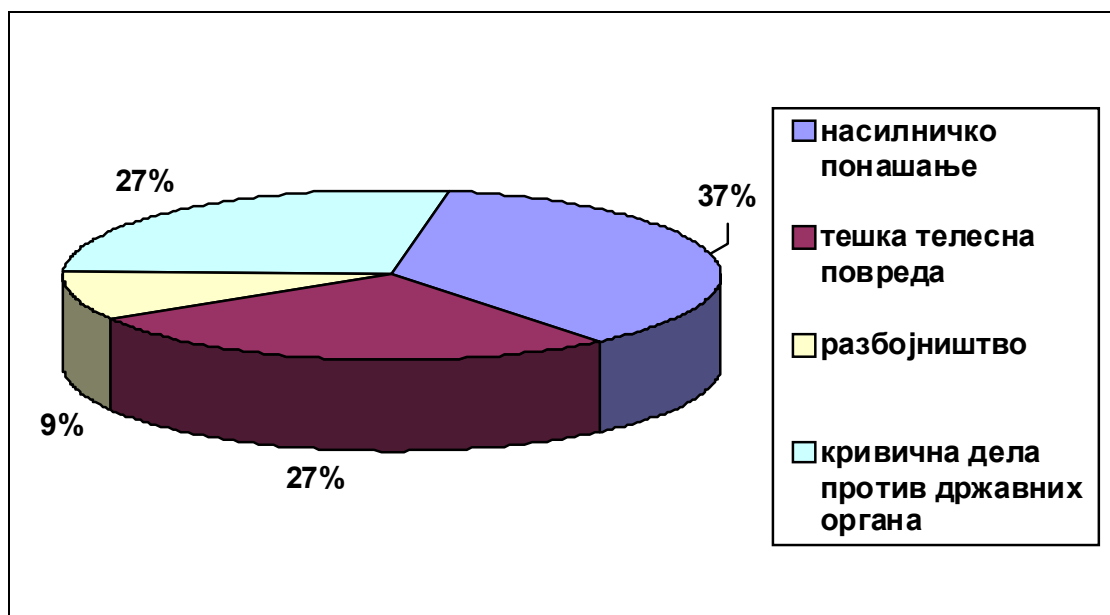
Примарни делинквент	Повратник-криминалитет насиља		Повратник - други типови криминалитета		Повратник - оба типа криминалитета
	обични	вишеструки	обични	вишеструки	
6	1	1	1	/	3
50%	17%		8%		25%

**Табела 8.** Поврат код извршилаца кривичних дела са елементом сексуалног злостављања деце у Нишу

Из Табеле 8. можемо уочити да 5 повратника иза себе има кривична дела са елементима насиља. Од кривичних дела која чине структуру насилног криминалитета

<sup>131</sup> Кривични Закон РС, „Сл. Гласник СРС“, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 42/89-1401, 21/90-888 и „Службени гласник РС“, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 од 08.12, 10/02 од 01.03

повратника у питању значајније су заступљена насилничко понашање, тешка телесна повреда, спречавање службеног лице у вршењу службене дужности и рабојништво<sup>132</sup>, само је један извршилац из узорка раније био осуђиван за кривично дело којим се напада и угрожава сексуални интегритет малолетног лица.



*Графикон 5. Структура криминалитета насиља код повратника*

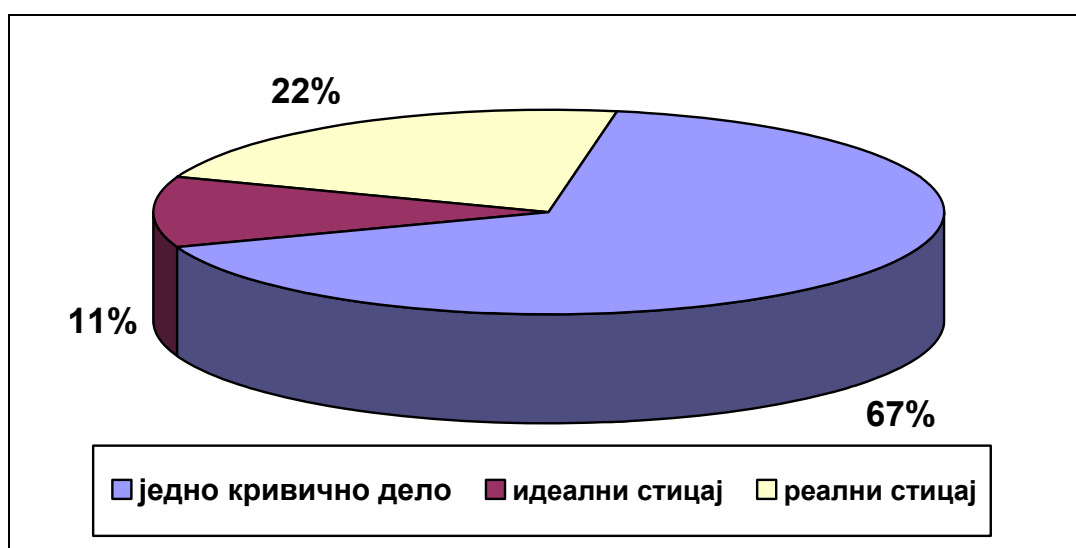
## 8. Стицај

Кривични Законик предвиђа да стицај постоји када је учинилац једном радњом или са више радњи учинио више кривичних дела за које му се истовремено суди. Дакле, неопходан услов је да сва кривична дела буду предмет једног кривичног поступка, једне пресуде и јединствене санкције. Суд је дужан да претходно утврди казне за свако дело понаособ, а затим да за сва дела изрекне јединствену казну применом правила за изрицање јединствене казне.

Од девет случајева колико је обухваћено нашим истраживањем, у највећем броју, њих 6, је извршено без неког другог кривичног дела, што чини 66,7%.

<sup>132</sup> Из разговора са осуђеним лицем за кривично дело обљуба са дететом, сазнали смо да то није једино тешко кривично дело које је извршио: „Био сам у Ваљево три године... Па избоо сам неког лудака тамо... Не би' да причам о томе.“

Преосталих 33,3% случајева је извршено у стицају са другим кривичним делима, при чему је само у једном случају постојао идеални стицај, док је у два случаја било реалног стицаја. У сва три случаја стицаја основно кривично дело је извршено у стицају са још по два кривична дела. Притом половина тих кривичних дела припада сексуалној делинквенцији, а друга другим типовима криминалитета. Реч је о следећим кривичним делима: насилничко понашање; уцена у покушају; недозвољено држање оружја и експлозивних материја; недозвољене полне радње, приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију као и одузимање малолетног лица.



*Графикон 6. Стицај при извршењу кривичних дела сексуалног злостављања деце*

## 9. Извршиоци

### 9.1. Пол и старост

Бројна истраживања код нас и у свету су показала да жене знатно мање врше кривична дела од мушкараца, уопштено посматрано. Тако, према истраживању

спроведеном у нашој земљи, удео жена у укупном криминалитету, у периоду од 1999. до 2005. године, је био између 8,3 и 8,9%.<sup>133</sup>

Истраживањем феноменолошких обележја сексуалних деликата везаних за пол и узраст извршилаца дошло се до закључка са су сексуални делинквенти углавном млађи и средовечни мушкарци. Учешће жена у извршењу ових кривичних дела је минимално. У погледу узраста извршилаца, у око 60% случајева извршиоци су особе 18-30 година, а у 14% случајева малолетници. Посебно се запажа учешће лица која су тек постала пунолетна и лица до 24 године старости.<sup>134</sup> Према једном другом истраживању, у просеку учиниоци су били узрата 29 година.

Слични резултати добијени су анализом података прикупљених нашим истраживањем. Наиме, од 12 извршилаца кривичних дела у којима се деца јављају као жртве сексуалног злостављања мушкарци са 11 извршиоца чине огромну већину од 92%, док се само једна припадница женског пола нашла у улози учинитељке (8%) кривичног дела и то као помагачица.

Кривично дело	Мушкарци	Жене
Силовање	8	/
Обљуба са дететом	3	1
Недозвољене полне радње	1	/
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију	1	/
Укупно	93%	7%

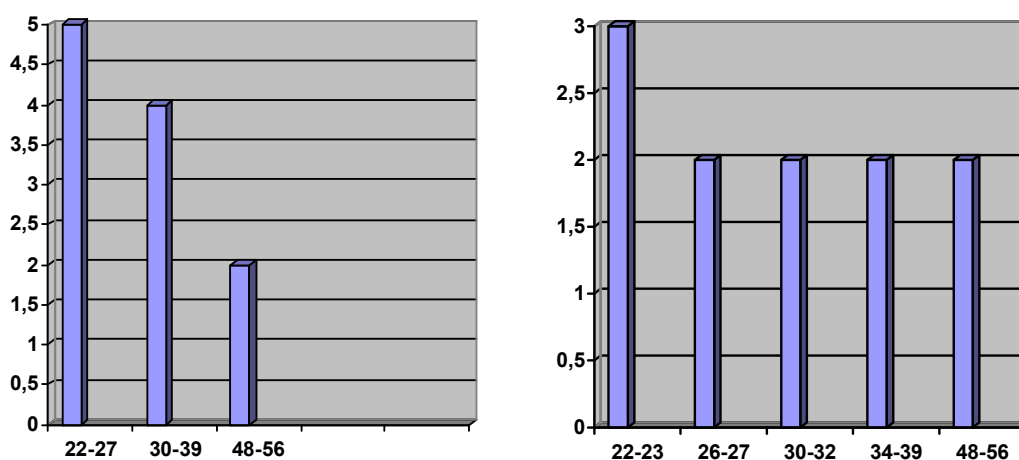
**Табела 9. Структура кривичних дела према полу извршиоца**

<sup>133</sup> Наведено према: Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства-докторска дисертација*, Ниш, 2013. год., стр. 230.

<sup>134</sup> Ж Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 139.

Разлике када је реч о сексуалном злостављању деце постоје и с обзиром на пол. Старосну структуру извршилаца ћемо посматрати само код мушкараца, јер за једину извршитељку у нашем узрасту датум рођења није познат.

Највише извршилаца јесу млади људи у својим двадесетим и раним тридесетим годинама, њих 9 од 12 (75%). Притом у узорку доминира категорија мушкараца старости од 22 до 27 године, чак њих 5 (42%). Четвртина извршилаца је била старости 22-23 године. Следи их четири мушкараца старости 30-39 година (33%). Преостала двојица су средњих година (48 и 56). Најстарији из узорка је у време почетка злостављања имао 56 година, да би до престанка истог навршио 59 година. Малолетних извршилаца није било, иако је у једном случају кривична пријава поднета против лица које није навршило четранест година (дете), где није дошло до оптужења због непостојања кривичне одговорности.



**Графикон 7 и 8.** Године старости мушкараца злостављача деце у Нишу

Из *Графика 7 и 8.* можемо закључити да и поред тога што доминирају млађи извршиоци није искључиво реч о виду делинквенције који је иманентан млађим особама, већ да је заступљен и међу старијом популацијом. Шта више, управо су старији извршиоци они који су спроводили дуготрајно сексуално злостављање. У чак три случаја злостављања које је трајало дужи временски период извршиоци су били старији од 39 година (39, 48 и 56), а само један извршилац је био млађе лице (30 година). Такође, резултати су показали да су млађи најчешће вршили кривично дело силовања. Од њих деветорице осуђених за кривично дело силовања чак седморица

(77,8%) су у време извршења кривичног дела били у трећој и четвртој деценији живота, што је у складу са ранијим истраживањима.

## 9.2. Урачунљивост

Кривични Законик не користи термин урачунљивост, али зато говори о неурачунљивости као основу искључења кривице. Непостојање урачунљивости извршиоца у време извршења дела искључује постојање кривице, а самим тим и кривичног дела. *Неурачунљив је онај учинилац који није могао да схвати значај свог дела или да управља својим поступцима услед душевне болести, привремене душевне поремећености, засталиг душевног развоја или друге теже душевне поремећености* (чл. 23 ст. 2). Учинилац кривичног дела чија је способност да схвати значај свог дела или способност да управља својим поступцима била битно смањена услед неког од наведених стања може се блаже казнити. Смисао ове одредбе јесте установљавање битно смањене урачунљивости. Међутим, правосудна и судско-психијатријска пракса познају још један степен умањења способности схватања значаја дела или управљања својим поступцима када су оне или једна од ове способности смањене али не и битно, што се у судској пракси обично узима као олакшавајућа околност.

У нашем узорку *Табела 10.* од укупно 12 учинилаца њих 8 (67%) је у време извршења кривичног дела било урачунљиво. Неурачунљивих и битно смањено урачунљивих није било, док су за њих четворицу (33%) судски судски психијатри нашли да су им способности схватања значаја свога дела или управљања својим поступцима биле умањене али не и битно.

Урачунљивост	Битно смањена	Смањена не и битно	Неурачунљивост
8	/	4	/
67%	/	33%	/

*Табела 10. Урачунљивост учинилаца*

### **9.3. Облици виности**

Други елемент кривице јесте виност. Облици виности су умишљај и нехат.

Кривично дело је учињено са умишљајем када је учинилац био свестан свога дела и хтео његово извршење (директни умишљај) или када је учинилац био свестан да може учинити дело па је пристао на извршење (евентуални умишљај).

Лакши облик виности је нехат који постоји када је учинилац био свестан да својом радњом може учинити дело, али је олако држао да до тога неће доћи или да ће то моћи спречити (свесни нехат) или кад није био свестан да својом радњом може учинити дело иако је то према околностима под којима је оно учињено и својим личним својствима био дужан и могао бити свестан те могућности (несвесни нехат).

Због природе кривичних дела које су предмет истраживања нехатом се у наставку рада нећемо бавити. Из овога произилози да су сва дела из нашег узорка учињена са умишљајем, и то директним.

### **9.4. Однос старости са местом живљења**

У временском и просторном узорку нашег истраживања више учиниоца сексуалног злостављања деце је имало пребивалиште у граду – њих седморо, што чини 58%.

Изненађујуће је да су сви извршиоци са пребивалиштем у селу (80%) сем једног најстаријег (56 година), били у двадесетим годинама (22-27). Три од њих четворице ја било у својим раним двадесетим (22,23,23 година), а само један у касним (27).

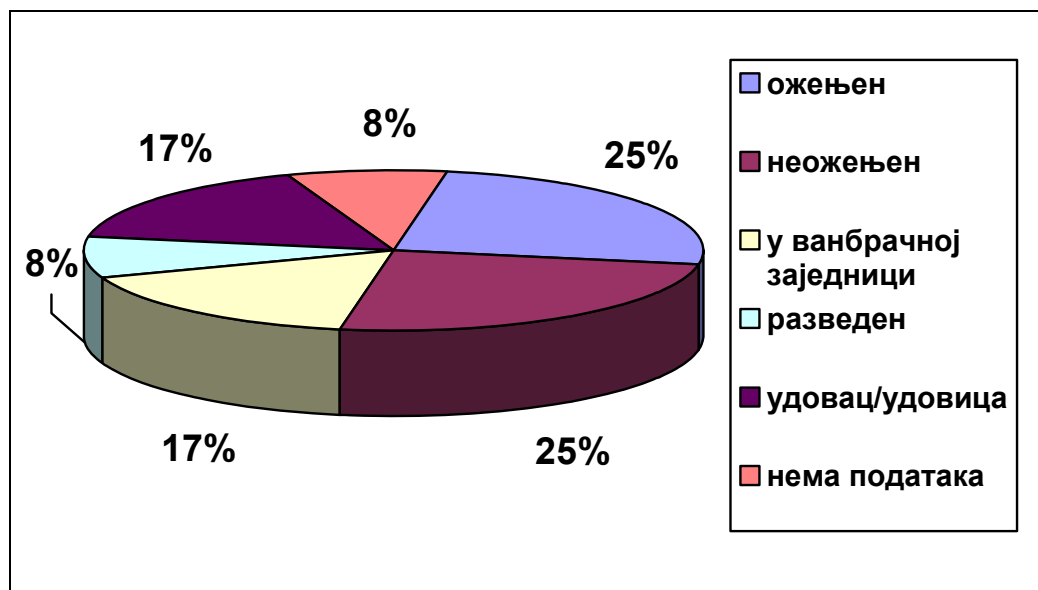
У граду је опет заступљенија била нешто старија популација извршилаца углавном у четвртој деценији живота (30,32,34,39 година). Чак 57% извршилаца са пребивалиштем у граду су били старости 30-39 година. Једини помагач тј. помагачица је са пребивалиштем у граду, с тим што је непознатих година. Преостала два извршиоца припадају другим двома старосним категоријама млађој (26) и средњих година (48).

## 9.5. Брачни статус

У једном истраживању сексуалног насиља на узорку од сто осуђеника дошло се до резултата да је чак 48% било ожењено.<sup>135</sup> Према једном другом истраживању време извршења дела 40-50% сексуалних делинквената било је у браку.<sup>136</sup> Претпоставља се да су подаци о брачном статусу извршилаца сексуалног злостављања деце приближни онима о сексуалној делинквенцији уопште.

Према нашем истраживању (Графикон 9.) највећи број извршилаца није био у браку у време извршења кривичног дела (њих 5 што чини 42%). Од тог броја двојица (17%) су била у ванбрачној заједници. Четвртина (3) њих је била у браку, а само један је био разведен (8%). У узорку смо наишли и на једног удовца и удовицу (укупно 17%). За једног извршиоца нисмо наишли на податке о брачном стању.

Половина извршилаца, њих 6, је у време извршења кривичног дела водило самачки живот (неожењени, смрт брачног друга, разведен).



Графикон 9. Брачни статус учинилац

<sup>135</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, стр. 140.

<sup>136</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 139.



## 9.6. Занимање

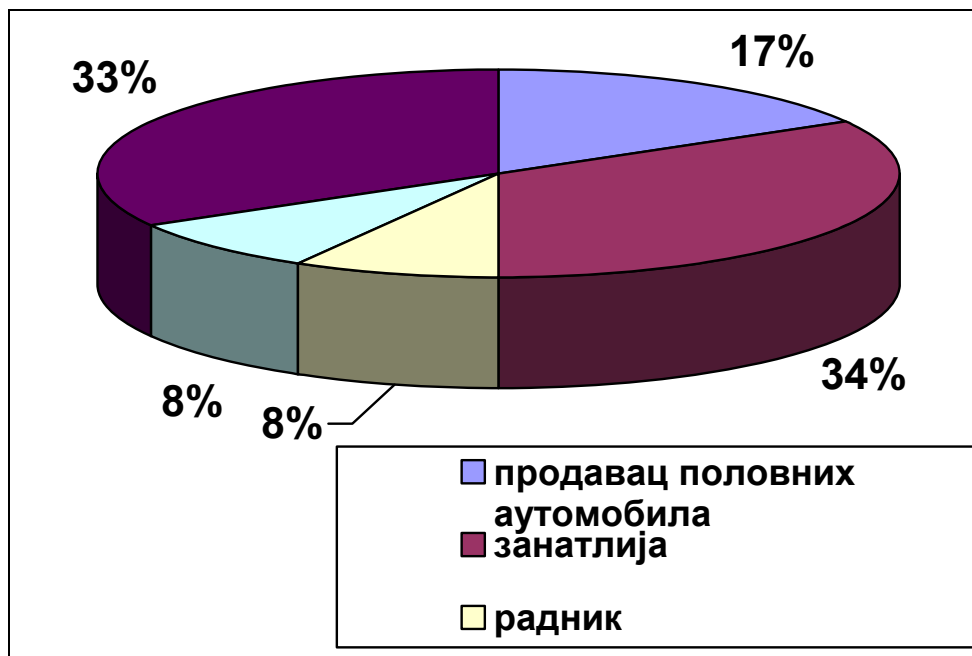
Према једном истраживању чак 77% сексуалних делинквената у време извршења кривичног дела није имало стучне квалификације а око 3/4 је обављало физичке послове у индустрији.

Пре него извршимо анализу занимања извршилаца кривичних дела са елементом сексуалне злоупотребе деце, позабавимо се најпре питањем (не)запослености извршилаца обухваћених узорком (*Табела 11*). Наиме, од 12 извршилаца чак њих 10, што чини огромних 83%, је у време извршења кривичног дела било незапослено, што нас може навести на закључак да управо незапосленост представља значајан криминогни фактор када је реч о сексуалном злостављању деце. Само један од извршилаца је био у пензији, док за једног нисмо наишли ни на какве податке.

Запосленост	Незапосленост	У пензији	Нема података
/	10	1	1
/	83,3%	8,3%	8,3%

*Табела 11. Радни статус извршиоца сексуалног злостављања деце*

Из *Графикана 10*. се може уочити да су доминантне категорије злостављача деце лица без занимања и занатлије (по четири њих из узорка, односно по 34%). Од занатлијских занимања истичу се два месара што износи укупно 17%, а ту су још и један тапетар који се издржава пољопривредом и један столар (по 8%). Категорија извршилаца која је још заступљена са више од једног осуђеника јесу препродавци половних аутомобила којих је било двојица у узорку. Један извршилац се изјаснио као радник који повремено обавља физичке послове. Једина жена из узорка је по занимању домаћица, а поред тога се повремено бави прошњом.



*Графикон 10. Занимања злостављача деце*

## 10. Пол и старост жртава

Утврђено је да је већина жртва сексуалне делинквенције женског пола, да су млађе од двадесет година, углавном су ученице или раднице, 9% је млађе од 12 година.<sup>137</sup> Раселова истиче да је 38% жена имало искуства сексуалне злоупотребе пре осамнаесте године, а 28% пре четрнаесте године живота.<sup>138</sup>

Када је реч о сексуалном злостављању деце у Белгији је 1993. године забележена појава сексуалне злоупотребе деце млађе од 5 година старости, која износи чак 20% од свих оваквих случајева. Центар за саветовање у Љубљани је открио да су најчешће жртве дечаци и девојчице између девет и четрнаест година. Најмлађа жртва полног напада имала је само три године<sup>139</sup>, док медији често извештавају и о сексуалном злостављању новорођенчади. Према подацима полицијске криминалне статистике у

<sup>137</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, стр. 140.

<sup>138</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, стр. 57.

<sup>139</sup> ибид

Немачкој током 1990. године највећи удео у укупним сексуалним деликтима имала је сексуална злоупотреба деце са 33,9%. У Риму је јуна 1997. заплешено 500 порно филмова од којих су у 176 филмова била коришћена као протагонисти деца између шест и тринаест година.

Истраживањима је утврђено да су жртве сексуалног насиља, независно од пола, деца од рођења до краја адолесценције, али да су посебно ризична категорија деца између четврте и девете године живота због своје наивности, незрелости и спремности да прихвате одрасле са неограниченим поверењем.<sup>140</sup>

У нашем узорку у посматраном временском периоду свих 9 жртава сексуалног злостављања су биле женског пола до седамнаест година старости. Дакле пол жртава се у потпуности разликује од пола извршилаца који су сви били мушкарци, сем једне жене која се нашла у својству помагачице.

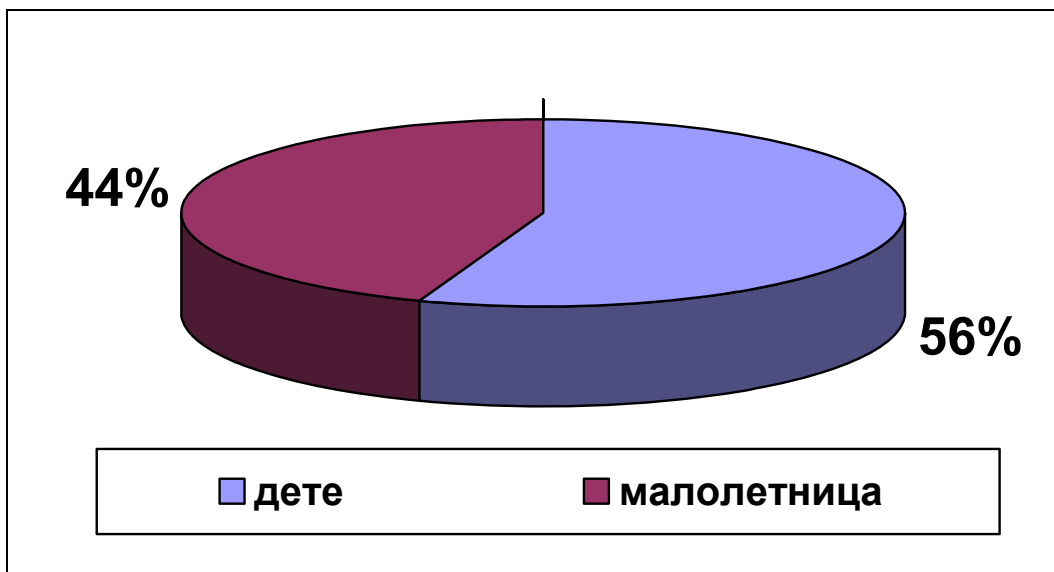
Из *Табеле 12.* примећујемо да се жртве у већини случајева девојчице које нису навршиле 14 година које су у смислу закона деца. Од 9 малолетних жртава чак 5 односно 56% су у време извршења кривичног дела била деца, док је 4 жртве било старије од 14 година.

Посебно се запажа учешће шеснаестогодишњакиња као жртава којих је било највише, чак 1/3 од укупног броја. Ризичну категорију чине и дванаестогодишњакиње и тринаестогодишњакиње којих је било по две у улози пасивног субјекта кривичног дела. Једна жртва је у време извршења кривичног дела имала 17 година. Најмлађа девојчица која је уједно жртва у најмонструознијем случају обухваћеном узорком је у време почетка сексуалног злостављања и злоупотребе имала само 10 година.

Године старости жртва	10	12	13	16	17
Број жртава	1	2	2	3	1
Процент	11,1%	22,2%	22,2%	33,3%	11,1%

**Табела 12.** Старосна структура жртава сексуалног злостављања деце

<sup>140</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 146.



*Графикон 11. Деца и малолетнице као жртве сексуалног злостављања*

## 11. Однос извршилаца са жртвама

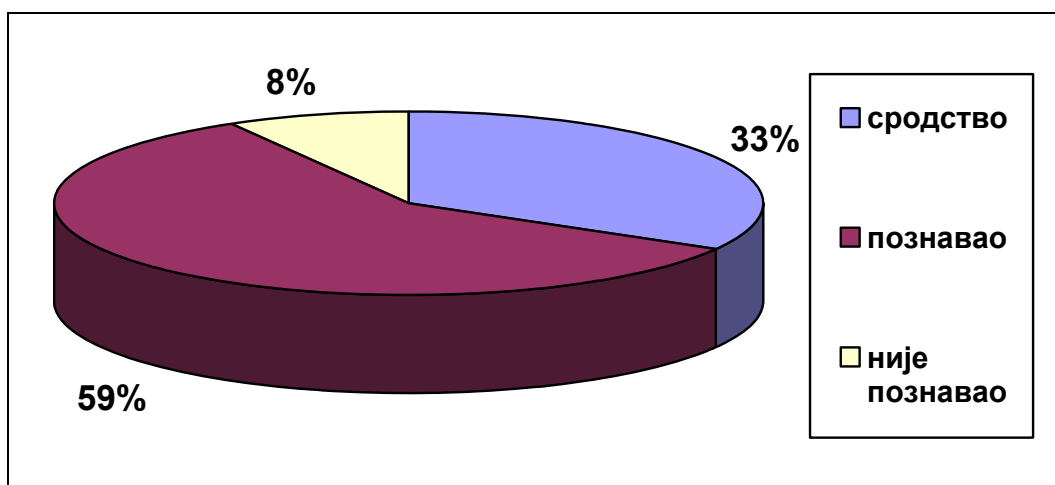
Однос који постоји између жртве и извршиоца сексуалног насиља је веома драгоцен виктимолошки податак. Према неким истраживањима сексуалне делинквенције у чак 75% случајева нападач и жртва су се познавали, а само у 25% случајева се опште нису познавали; у 1/5 случајева жртва је са нападачем била у крвном сродству у правој линији. Када је реч о сексуалном злостављању деце, у зависности од облика, та бројка је већа или мања. Нпр. када је реч о инцесту као облику сексуалног злостављања деце, по самој природи ствари учинилац је увек познат жртви. С друге стране код неких других облика сексуалног злостављања и злоупотребе деце попут дечије проституције злостављачи су деци углавном непознати.

Погрешно је уврежено мишљење да сексуално злостављање и сексуалну злоупотребу врше непознате особе. Дакле „*stranger danger*“ не одражава реално стање ствари. Процењује се да у просеку у 70 до 85% случајева жртва познаје починиоца. Веома често злостављач је члан уже или шире породице (најчешће отац, ујак, стриц, деда, брат). Од особа из ближег окружења реч је углавном о комшијама, кућним пријатељима, познаницима родитеља детета итд. Дакле, свима онима који се налазе у непосредној близини детета.

Виркунен је у свом истраживању педофилије утврдио да је у 74,2% случајева жртва познавала учиниоца. Он је притом добио следеће резултате:<sup>141</sup>

Однос	Девојчице (укупно 19) проценти	Дечаки (укупно 23) проценти
Члан породице	43%	17%
Познаник	33%	53%
Страна особа	21%	30%

*Табела 13. Однос злостављача и жртве*



*Грфикон 12. Однос злостављача са жртвама*

У нашем истраживању у седам од дванаест (59%) извршиоца је у време извршења кривичног дела познавало жртву. Двојица је рекло да жртву зна „из виђења“, један је био комшија жртве, док су четворица изјавили само да су познавали жртву.

У сродству је са жртвом било 3 извршиоца и једна помагачица, укупно 33%. Што се тиче врсте сродства њих три (четвртина) је са жртвом у крвном сродству и то у правој линији (отац, деда, мајка), док је један са жртвом био у тазбинском сродству (супруг жртвине сестре). Забрињавајуће је да је у два од три случаја дужевременог

<sup>141</sup>Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, стр. 66.

злостављања злостављач деда и отац који је између осталог подстицао свог комшију и „пријатеља по чашици“ да злоставља његову кћерку. Једина жена у узорку је своју кћерку тринаестогодишњакињу „удала“ уз новчану накнаду, што јој по сопственом признању није било први пут .

У само једном случају што износи 8% између жртве и извршиоца у време извршења кривичног дела није постојао никакав однос, тј. нису се познавали.

Дакле, невероватних 92% извршиоца је са жртвом сексуалног злостављања у време извршења дела било у некаквом односу (сродства и познанства). Овај податак потврђује нашу хипотезу о томе да су сексуални предатори деци познате особе. Такође, може бити веома користан за превенцију али и откривање сексуалног насиља над децом.

# V ЕТИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ У НИШУ

## 1. Криминогени фактори

Објашњење узрочности на макро и микро нивоу неминовно захтева одређивање појма криминогених фактора. Најопштије посматрано, „*под криминогеним факторима подразумевају се објективни и субјективни чиниоци који делују у процесу настанка, формирања и коначне реализације криминалитета као масовне друштвене појаве и појединачног понашања*. Криминогени фактори делују на генезу криминалитета, те се процес њиховог деловања у литератури назива *криминогенеза*“.<sup>142</sup>

Такође, криминогени фактори могу се дефинисати као скуп чинилаца биопсихолошке и социјалне природе, који делују као узроци, услови и поводи за извршење кривичних дела.<sup>143</sup> Подела на узроке, услове и поводе сачињена је с обзиром на критеријум интензитета дејства и утицај.

Узроци криминалитета се одређују као пресудни и одлучујући чиниоци, који у датој ситуацији изазивају криминално понашање, док се услови могу посматрати као активности и утицаји, који олакшавају и омогућавају вршење кривичних дела.<sup>144</sup> Поводи су извесни спољни утицаји везани за ситуацију извршења криминалне активности, који утичу на доношење конкретне одлуке за предузимање криминалне активности.<sup>145</sup>

У криминолошкој теорији највише је прихваћена подела криминогених фактора коју је формулисао Габриел Тард на егзогене (спољне) и ендogene (унутрашње) факторе. Егзогени криминогени фактори су они чиниоци који произилазе из спољашње средине, док се биолошки и психолошки убрајају у ендogene.

---

<sup>142</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 348-349.

<sup>143</sup> Наведено према: Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства-докторска дисертација*, стр. 246.

<sup>144</sup> *ibid*

<sup>145</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 351.

## 1.1. Егзогени криминогени фактори

### 1.1.1. Утицај социјално-економског фактора и сексуално злостављање деце

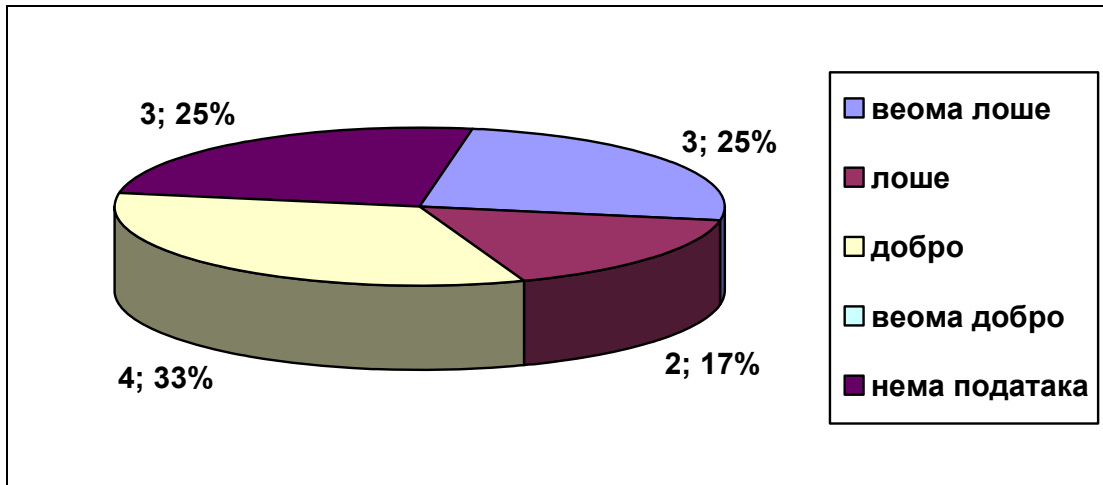
Један о битнијих криминогених фактора јесте утицај социјално-економског статуса. Кода је реч о утицају овог фактора на сексуално злостављање деце чињеница је да у великој мери утиче на криминогенезу криминалног понашања. Међутим то не значи да су сви сексуални делинквенти према деци лошег социо-економског положаја. Напротив, велики број њих нарочито педофили и инцестници су задовољавајућег економског стања и сасвим добро функционишу у социјалној средини. С друге стране, сиромаштво породице може бити снажан повод родитељима да своју децу изложе дечијој проституцији.

Као што се може видети из *Графикана 13*, веома лоше живи четвртина извршилаца тј. њих три што значи да немају запослење и да уједно нису власници неке имовине. Доминантна категорија, ако се изузму извршиоци за које није било података о економском статусу, јесу они чији је економски статус добар (33%) што значи да припадају средњој класи. Реч је особама које углавном поседују имовину у виду некретнина а поред тога и одређене приходе (пензија, породични приходи), иако је већина незапослена.<sup>146</sup> Података није било за три извршиоца. Лошег економског статуса је њих 2 односно 17%. У узорку ни један извршилац није био веома доброг економског статуса, тј. није зарађивао више од просека. Укупно посматрано, може се рећи да је половина извршилаца, њих 6, мање или и више лошег економског стања, тј. да живи са примањима испод просека и нема имовину.

---

<sup>146</sup> Из разговора са једним лицем које је осуђено за кривично дело обљуба са дететом, сазнали смо: „Немам ништа! Продао сам све што сам имао.“





*Графикон 13. Имовинско стање извршилаца*

### 1.1.2. Породични односи и сексуално злостављање деце

Породица је одувек била предмет интересовања криминолога. „Породица је онај део друштвености појединца и организацијске структуре друштва који је заједнички свим људима, без обзира на њихову класну припадност, друштвену моћ и утицај.“<sup>147</sup>

У савременом друштву има све више породица које су деградиране и дефицијентне, због чега се узрочност криминалитета не може ни замислити без истовременог изучавања породице као криминогеног фактора.

„Непотпуна (дефицијентна) породица анализирана је у многим криминолошким радовима као потенцијалн опасност за појаву криминалитета.“... С обзиром на различите резултате истраживања и различита теоријска схватања, чини се прихватљивом констатација да непотпуна породица, без сагледавања целокупне атмосфере и односа у породици није одлучујући фактор криминалитета.“<sup>148</sup> Породица са лошим породичним односима (деградирана, разорена породица) у криминолошкој литератури се истиче као значајнији фактор криминалитета од дефицијентне породице.<sup>149</sup> Најснажнији криминогени утицај имају лоши односи између супружника и

<sup>147</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 351.

<sup>148</sup> *ibid*, стр. 371.

<sup>149</sup> Приликом разговора са осуђеним лицима, који су претходно пристали да буду интервјуисани, дошло се до занимљивих података. Иако су сви негирали постојање било које врсте насиља унутар породице из речи једног осуђеника се то може закључити: „У принципу ћале никад није био ту, тако рећи кева нас

поремећени односи родитеља и деце.<sup>150</sup> Односи у породици у великој мери зависе од постојања социопатолошких појава у породици (алкохолизам, коцка, наркоманија). Директан криминогени утицај има породица у којој су родитељи делинквенти што се у криминологији означава као „криминогено породично огњиште“.

До података о породичној ситуацији у којој су одрасли злостављачи, на жалост, смо дошли за 8 извршиоца, и то преко судско-психијатријске експертизе вештака о њиховој способности да схвате значај свог дела или да управљају својим поступцима, као и на основу разговора са осуђеницима који су пристали на интервју. Дакле, за 4 извршиоца нема података о условима у којима су одрасли.

Двојица потичу из непотпуне (дефицијентне) породице услед развода брака, након чега су један или оба родитеља засновали нове породице и добили децу. Занимљиво је да један од те двојице потиче из многобројне породице у којој је изрођено чак седморо мушке деце, а да је након развода и преудаје мајке је добио и једну сестру. Код трећег извршиоца примарна породица је била потпуна са троје деце. Из постојећих податка нисмо могли утврдити које по реду је дете извршилац био у примарној породици. Ни један од четири осуђеника са којима је обављен интервју, није био прво дете у породици (друго, друго, треће и шесто дете по реду). Четворица осуђеника потичу из потпуних породица.

Породице двојице имају социопатолошке појаве и то у виду алкохолизма. У једној од те две породице је алкохолизам у тој мери био изражен да су сви њени чланови били алкохоличари (отац, мајка, брат и сестра), па и сам извршилац. У другој породици реч је било о оцу извршиоца. Ваља напоменути да су извршиоци који потичу из породица у којима постоји алкохолизам, и сами алкохоличари.<sup>151</sup>

Када је реч о постојању криминалитета у примарној породици, четири случаја смо утврдили да у породици нико није осуђиван за кривична дела, док у преосталим случајевима није било података о осуђиваности.

У породицама у којима је било алкохолизма, заступљена је била и агресивност међу родитељима али и према деци углавном због недостатка новца за набавку алкохолних пића. Услед превазилажења финансијских тешкоћа деца алкохоличара,

---

*очувала. Нисмо се тукли. Кева се наљути, оде код њених пар дана, па се врати... Оно кад сам био клинац, немам појма, ћале ми луги шамар.* ““

<sup>150</sup> Један од осуђеника који је пристао да буде интервјуисан, упитан о односу својих родитеља према њему и браћи и сестрама је одговорио следеће: „Највише су волели најстаријег, њему су све давали. То прво дете је било приоритет.“

<sup>151</sup> Друго лице осуђено за кривично дело силовања детета је изјавило: „Ћале био алкохоличар, ко зна шта радио с нас децу... Мајка исто волела да тије, и ја сам алкохоличар и браћа. Сви седам браћа смо алкохоличари.“

извршиоци и њихова браћа и сестре, били су од стране родитеља приморавани на прошњу.

Ваља напоменути да су поред болести зависности у породицама извршилаца постојале болести крвних судова и слепило.

Нема података који би сведочили о сексуалном злостављању деце унутар породица злостављача.

### 1.1.3. Школа и образовање и сексуално злостављање деце

Иако је школа организована друштвена институција чија је функција образовање и васпитање, она у извесном смислу обухвата и одређени криминогени потенцијал, те се у криминологији изучава као један од криминогених фактора. Међу многим факторима везаним за школу и криминалитет посебно се истиче неуспех у школи и низак ниво образовања.

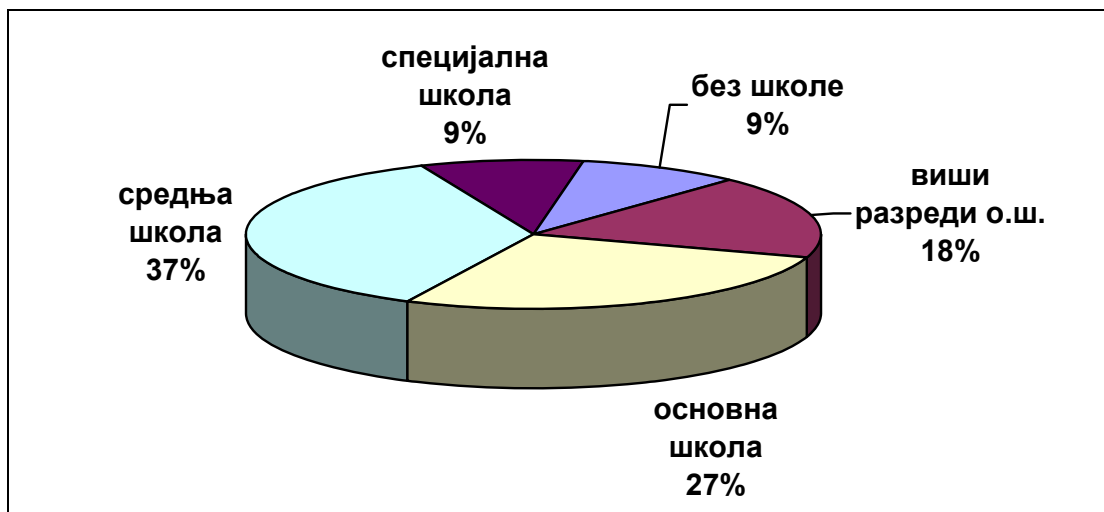
Под образовањем се подразумева стицање одређених знања школовањем. Пинател наводи да *„образовање свакако фаворизује криминалитет крадљиваца и повратника, али представља снажну кочницу против паљевина, сексуалних деликата и убистава.“*<sup>152</sup>

Образовна структура сексуалних делинквената указује на одсуство потребног образовања: 65% извршилаца је завршило само основну школу, а 26% средњу. У неким истраживањима је пак нађено да је удео неписмених мањи, а оних са средњом школом већи од просечног. 77% није имало стручне квалификације.

У временском и просторном оквиру нашег истраживања највећи број извршилаца има завршену средњу школу, њих 5 што износи 37%. Четири њих односно 27% је успешно окончало основно школовање, док је двоје њих прекинуло школовање у периоду од петог до осмог разреда. Без икакве школе је само један извршилац који је уписивао само први разред основне школе. Један извршилац је завршио специјалну школу. Факултетски образованих извршилаца у узорку није било.

---

<sup>152</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, стр.



*Графикон 14. Степен образовања извршилаца*

Може се закључити да међу злостављачима деце доминирају они са средњошколским образовањем. Уколико се узме да су писмени они извршиоци који су завршили најмање основну школу, онда они чине чак 3/4 из узорка.

Степен образовања/ Кривично дело	Незавршена о.ш.	Завршена о.ш.	Непотпуна с.ш.	Завршена с.ш.	В.ш. и факултет	Специјална школа
Силовање	1	3	1	2	/	1
Обљуба са дететом	1	/	/	3	/	/
Недозвољене полне радње	/	/	/	1	/	/
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију	/	/	/	/	/	1

*Табела 14. Структура кривичних дела према степену образовања*

Притом, важно је нагласити да углавном нисмо били у могућности да утврдимо чињенице попут успеха у школовању, конфликти у школи, искључење из школе, изостајање са часова, полагање поравних испита, прекинуто школовање, промене школе.

Код само 3 извршиоца смо наведене податке нашли. Први није успео да заврши ни основну школу коју је напустио још у првом разреду. Други је услед искључења прекинуо школовање у првом разреду средње Железничарске школе. Трећи је након краћег искључења због недисциплине успео да заврши средњу школу. Обојицу извршиоца који су успели да успешно окончају школе (један основну, други и средњу) карактерисао је већи број неоправданих изостанака и искључење из средње школе, с тим што је један успео да је након тога и заврши. Успех постигнут током школовања код обојице је био углавном довољан а у појединим разредима и добар. Ни један није понављао током школовања, иако је било полагања поправних испита.<sup>153</sup>

#### **1.1.4. Средства масовних комуникација и сексуално злостављање деце**

Под средствима масовних комуникација или информација (масовни медији) подразумевају се *друштвене активности путем којих се посредством одређених техника дају обавештења о социјалним питањима, процесима, односима и другим догађајима*. Као најзаступљенија средства масовних комуникација помињу се: штампа, радио, телевизија, интернет и видео игре.<sup>154</sup> С обзиром да извештавају о криминалитету и насиљу, приказују га у својим емисијама, али и сензационализују па чак и промовишу у неким случајевима, неспоран је њихов утицај на криминалитет.

---

<sup>153</sup> Приликом разговора са одређеним осуђеницима који су пристали на да буду интервјуисани дошло се до занимљивих података. Један је посебно био датаљан у описивању својих школских дана: „У средњу сам више бежао. На ликовно смо највише бежали... До пети разред сам био одличан, после врло добар и добар... Било је туча, глупости не могу се сетим разлога, нетрпељивост нека. У седми разред сам полагао математику, на крају баш уопште нисам дао паре да положим. Имао сам и један укор... Због глупости неке... У принципу пријемни за средњу школу нисам ни полагао. Ђале ми средио, а и кева се тад нешто разболела - женске ствари.“ Други испитаник је навео следеће: „Имам два разреда основну школу. Ни ја ни браћа нисмо завршили школу. Нисмо имали услове, радили смо.“

<sup>154</sup> Приликом интервјуа са једним осуђеником сазнали смо да је у детињству доста времена проводио играјући видео игре са пуно насиља: „Највише сам волео да играм *Tomb Raider* и *Terminator*.“

Веома лош утицаја медија се остварује код сексуалне делинквенције. Наиме, „агресивна порнографија“<sup>155</sup> има за последицу насилнички став према женама. Патња, бол, телесне и психичке повреде силоване жене не приказују се на порнографским филмовима и видео снимцима. Улепшаваним и лажним приказивањем сексуалног насиља предочава се да жртва у силовању налази задовољство. Мушкарци и жене на моделу уче „пријатно“ сексуално надражајно агресивно понашање. После сталног гледања агресивно-порнографских филмова мушкарци губе одбојност према силовању, они се навикавају на њега и развијају агресиван став према женама.“<sup>156</sup>

Приликом прегледа пресуда и личних листова сексуалних делинквената према деци нису пронађени подаци о томе које филмове, телевизијске програме они гледају или коју литературу читају. Због тога је било немогуће установити евентуално постојање корелације између средстава масовних медија, као криминогених фактора, с једне стране, и извршених кривичних дела сексуалне злоупотребе и злостављања деце.<sup>157</sup>

### **1.1.5. Суседство, делинквентне групе и сексуално злостављање деце**

Један од значајнијих криминогених фактора социјалног порекла, чија је улога тек у недавним истраживањима потврђена је утицај суседства и делинквентних група. У вези теме којом се бавимо може се рећи да се најснажнији утицај овог фактора испољава код силовања, нарочито код извршилаца млађег узраста. Ово је карактеристично за банде у којима се силовање, као један од уобичајених видова криминалне активности, веома високо вреднују.

---

<sup>155</sup> Занимљиво је да су сви осуђеници, и поред упорног инсистирања истраживача, негирали да су икада гледали неки порнографски садржај.

<sup>156</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 385.

<sup>157</sup> Приликом интервјуисања осуђених лица дошли смо до контрадикторних података о утицају медија на сексуално злостављање деце. Један осуђеник је рекао: „*Волим да гледам спорт. Хтео сам да студирам ДИФ, ал' су родитељи школовали само два најстарија брата. Волим да гледам и домаћи филмови*“. Од другог осуђеника смо такође, сазнали да преферира спорт: „*Карате, шта друго? И бокс! И бокс волим да гледам.*“

Иако постоје индиције да је у једном од случајева суседство било значајан криминогени фактор нема података који би потврдили ову тврдњу.<sup>158</sup>

### 1.1.6. Слободно време и сексуално злостављање деце

Начин коришћења слободног времена има веома велику улогу у етиологији малолетничке делинквенције. Емпиријски подаци потврђују да делинквенти имају неупоредиво више слободног времена од неделинквената и да га користе на битно другачији начин него остала омладина. С друге стране, утицај начина провођења слободног времена и криминалитета пунолетних лица није био предмет емпиријских истраживања, те се не може успоставити корелација између ове две појаве.

У нашем истраживању, у великом броју случајева подаци о провођењу слободног времена нису забележени. Са сигурношћу једино можемо потврдити да је одређен број извршилаца из нашег узорка од ране младости па до данашњих дана своје слободно време проводио у конзумирању алкохолних пића.<sup>159</sup>

## 2. Социо-патолошке појаве и сексуално злостављање деце

### 2.1. Алкохолизам и сексуално злостављање деце

Алкохолизам је у протеклом веку добио епидемијске размере и данас предствља „болест број три“ савременог човека иза кардиоваскуларних и малигних обољења. Према дефиницији Светске здравствене организације из 1951. године: *Акохоличарем се сматра особа која ексцесивно пије и чија је зависност толика да показује видљиве душевне поремећаје или такве друштвене појаве које указују на оштећења физичког и психичког здравља, поремећаје њеног социјалног и економског стања или показује само*

---

<sup>158</sup> Приликом разговора са једним осуђеником, који је претходно пристао да буде интервјуисан дошло се до веома занимљивих података о утицају суседства на вршење кривичних дела. Упитан да ли је у његовом судседству било криминалаца и да ли се дружио са личностима из криминогеног миљеа осуђеник је одговорио: „*Можда сам радио код неких, како да их кажем-неформални систем...*“ Други осуђеник је пак изјавио: „*Јесте, али ни један, нико није био у затвору!*“

<sup>159</sup> Једно лице које је осуђено за кривично дело силовање детета, а које је пристало да буде интервјуисано је изјавио: „*Као дете сам после школе чувао стоку, помагао родитељима око имања.*“

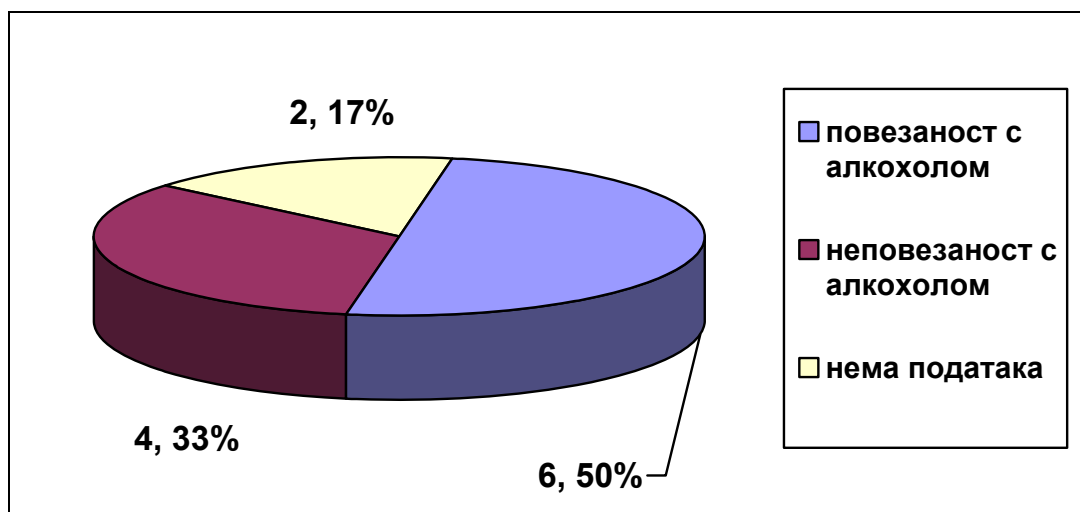
знаке таквог развоја.<sup>160</sup> У медицинском смислу алкохолизам је хронична, прогресивна болест, стечена навиком, коју карактерише жеља за пијењем алкохолних пића а у циљу постизања субјективног стања задовољства.

Мишљења о постојању узрочне везе између употребе алкохолних пића и извршења кривичних дела су подељена. Велики број испитивања указује на преваленцију извршења кривичних дела под утицајем алкохола око једне трећине (27-38%),<sup>161</sup> нарочито када је у питању силовање, насиље у породици или убиство. Важно је разликовати употребу алкохола у време извршења кривичног дела (алкохол као непосредни анцеденс) и редовну употребу алкохола/алкохолизам, посебно због разумевања везе употребе алкохола и кривичног дела.<sup>162</sup>

Алкохолизам је један од фактора криминалитета, али и криминалитет доприноси ширењу алкохолизма.

Готово 40% сексуалних делинквената је у време извршења било под утицајем алкохола.

Нажалост, и алкохолизам и сексуално злостављање деце често иду заједно. Алкохолизам се јавља као криминогени фактор код сексуалног злостављања деце у виду тзв. „алкохоличарског криминалитета“. Код силовања, блудних и недозвољених полних радњи и родоскрвњења алкохолизам најчешће испољава непосредно дејство као главни узрок криминалног понашања.



**Графикон 15.** Повезаност алкохла и кривичних дела

<sup>160</sup> Видети: <http://www.zavisnost.rs/tipovi/Alkohol/Alkohol.php>, приступ: 17.08.2013.

<sup>161</sup> Наведено према: Ћирић, З., Димитријевић, Б., *Основи судске психијати употребе и судске психологије*, Студентски културни центар Ниш, 2009., стр. 181.

<sup>162</sup> *ibid*



На основу *Графикана 15.* можемо закључити да је половина (50%) извршилаца кривичних дела обухваћених узорком у време извршења била под утицајем алкохола, што је чак већи проценат од оних добијених у ранијим истраживањима. У трећини (33%) случајева је изричито утврђено да извршиоци нису били под дејством алкохола у време извршења дела, док у само два случаја, што износи 17%, није утврђено постојање или непостојање стања алкохолисаности. Дакле, свакако се може успоставити корелација између конумирања алкохола и вршења сексуалних деликата према деци.

Важно је приметити да су 2 извршилаца, што износи 17%, имали историју лечења од хроничног алкохолизма.

Ваља напоменути да је један од извршилаца поред алкохола у време извршења кривичног дела био под утицајем и кокаина.

### 3. Ендогени криминогени фактори

#### 3.1. Интелигенција и сексуално злостављање деце

Интеллигенција (син. умност, бистрина, памет) је когнитивна психичка функција која човеку обезбеђује нова сазнања, решавање проблема и сналажење у новим ситуацијама.<sup>163</sup> Дефинише као *способност сналажења путем мишљења у новим ситуацијама или као способност решавања проблема путем мишљења.*<sup>164</sup>

У вези са интелигенцијом, истиче се да „ментално ретардиране особе могу бити извршиоци различитих кривичних дела, али су чешће крађе, сексуални деликти, паљевине, изазивање опште опасности и др.“<sup>165</sup> Такође, се истиче да лица са нижом интелигенцијом чешће врше силовања и друге облике сексуалног насиља и то као саизвршиоци.

Међутим, савремена схватања о повезаности интелигенције и криминалитета истичу да интелигенцију као менталну способност треба посматрати у склопу деловања осталих психичких способности и осталих узрока криминалног понашања.<sup>166</sup>

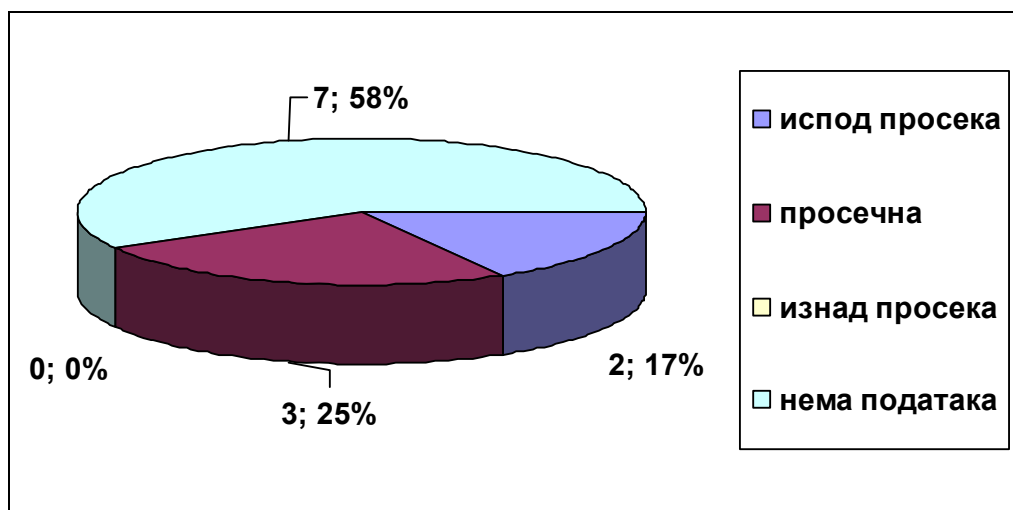
<sup>163</sup> Ђирић, З., Димитријевић, Б., , ор. cit., стр. 33.

<sup>164</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, ор. cit., стр. 415.

<sup>165</sup> Ђирић, З., Димитријевић, Б., , ор. cit., стр. 108.

<sup>166</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, ор. cit., стр. 415.

У нашем истраживању степена интелигенције злостављача деце, нажалост у чак 58% случајева степен интелигенције није утврђиван. Ако изузмемо извршиоце о чијој интелигенцији немамо података, доминирајућа је категорија извршилаца са просечном интелигенцијом (25%). Исподпросечну интелигенцију је имало свега 17% извршилаца или њих двојица, али пре свега треба приписати едукативној запуштености. Није било извршилаца са интелигенцијом изнад просека.



*График 16. Степен интелигенције извршилаца*

Кривично дело/степен интелигенције	Испод просека	Просечна	Нема података
Силовање	2	2	3
Обљуба са дететом	/	1	3
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију	1	/	/

*Табела 15. Однос интелигенције извршиоца и врсте извршеног кривичног дела*

Из *Табеле 15.* можемо видети да силовање подједнако врше извршиоци са просечном и исподпросечном интелигенцијом. За остала кривична дела због премало података није могуће успоставити корелацију.

### **3.2. Мотив и сексуално злостављање деце**

*Мотиви су унутрашњи, физиолошки или психолошки, фактори који подтичу, усмеравају и интегришу разноврсне човекове активности, почев од оних којима се обезбеђује биолошки интегритет, па до оних којима се остварују различите социјалне релације и функционисање. Мотивација је процес покретања активности човека, његовог усмеравања и регулисања ради постизања циљева, тј. задовољења одређених потреба.*<sup>167</sup>

У судској психијатрији се истиче да при тумачењу криминогених мотива треба поћи од детаљног упознавања личности, њене динамике и образаца функционисања, преко вредносних система и модела дотадашњег функционисања, толеранције на фрустрацију па све до способности рационалне контроле понашања.

У криминологији се истиче да сексуални мотив може бити од утицаја на вршење сексуалних деликата.

Класификација силоватеља коју су сачинили Скали и Марола (Scully & Marolla) делимично је заснована на критеријуму мотива. Они су описали пет типова силоватеља. Прву групу чине они код којих доминира мотив освете и казне. У време физичког напада на жртву постоје емоције љутње и беса. Жртве су обично блиске особе, често жене и жртве нападача. Друга група јесу они код којих се силовање појављује као додатак неком другом преступу. Пошто су закључили да па у потпуности контролишу ситуацију, доносе одлуку да обаве и чин силовања. Затим следи група која извештава о својим сексуалним мотивима. Силовање је начин да се домогну нечега што им је иначе недоступно. Приликом силовања „особе са којом нападач излази или има састанак“ (*date rape*), силоватељ верује да је жена коју има поред себе сексуално доступан објекат сам по себи. Четврта категорија ужива у упражњавању интерперсоналног секса повезаног са моћи. Сам чин силовања омогућује искуство контроле и доминације при чему се избегавају емоције које су обично повезане са блискошћу и нежношћу. Пета

<sup>167</sup> Ћирић, З., Димитријевић, Б., *op. cit.*, стр. 55.

група инсистира на авантуристичком и рекреативном сексу, што је типично за банаде у којима се силовање веома виоско вреднује. Добит од силовања је социјално потврђивање пресупника у оквиру одређене субгрупе. Њихове жртве су често аутостоперке, жене ноћу силом одвучене са улице или особе које имају састанак са неким од чланова банде, који их одводи на договорено место где их силују чланови банде.

Због природе сексуалне делинквенције произилази да се ова кривична дела врше са циљем задовољења сексуалног мотива. То је био случај и у нашем истраживању сексуалног злостављања деце. На страни једне учинитељке тј. помагачице је стајао мотив користољубља.

### 3.3. Емоције и сексуално злостављање деце

*Емоције су специфични лични доживљаји објективне реалности и нас самих.*<sup>168</sup>  
Могу се дефинисати и као *доживљај нашег вредновања и субјективног односа према стварима, људима, дагађајима и сопственим поступцима.*<sup>169</sup>

На основу криминолошких истраживања, сматра се да постоји веза између одређених емотивних својстава делинквената, посебно емоционалне нестабилности, раздражљивости, узнемирености, емотивне напетости, афективних сметњи и емоционалне незрелости са криминалним понашњем, агресивности али и неких других црта личности као што су смањена толерантност на фрустрације.

Иако податке о емоцијама имамо за само четири извршиоца, ипак мишљења само да можемо извршити анализу њиховог емоционалног статуса из разлога јер су им заједничке одређене емоционалне карактеристике.

Најзаступљенија емоционална карактеристика извршилаца кривичних дела, која је заједничка за све извршиоце до чијих података о емоционалном стању смо дошли, јесте низак праг толеранције на фрустрацију. Затим следи агресивност која је такође заступљена код свих вештачених извршилаца. Истичу се још и емоционална нестабилност и емоционална незрелост.

Позитивни циљеви су постојали само код једног од четворице извршилаца.

---

<sup>168</sup> *ibid*

<sup>169</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, *op. cit.*, стр. 417.

Не признаје	Делимично признаје	Признаје са осећањем кривице	Признаје са осећањем кајања	Признаје са осећањем кривице и кајања	У потпуности признаје	Нема података
8	1	/	1	/	2	/
67%	8%	/	8%	/	17%	/

*Табела 16. (Не)признавање извршилаца за извршено кривично дело*

Из Табеле 16. видимо да је огромна већина извршилаца од чак 67% негирала извршење кривичног дела. 17% извршилаца су сами признали извршење кривичних дела у потпуности, с тим што притом нису изразили кајање нити осећање кривице.<sup>170</sup> Један извршилац је дао делимично признање и то за једно од два кривична дела за које је осуђен. Осећање кајања је искусио само један извршилац, док оних који су признали извршење кривичног дела и истовремено имали осећај кривице, није било. Ни један од извршилаца из узорка није признао извршење кривичног дела које му се ставља на терет и истовремено постојање осећања кајања и кривце.

<sup>170</sup> Приликом разговора са одређеним осуђеницима, само један је признао извршење кривичног дела у потпуности: „Признајем да се то десило, али уопште не знам зашто сам осуђен, али толико су се исцимали због мене. Толико има таквих бракова. Кажу ја сам њу украо, искористио сам је. Можда сам на неку расну основу осуђен.... Не кајем се, каква глупост! Свестан сам да је била премлада, ја њу знам још као малу... Не осећам се кривим, има нечега, али није то то. Не знам са које тачке они гледају... Гледао сам да је заштитим.“ Други осуђеник је пак изјавио: „Нисам урадео то што кажу. Зашто ме затворили ја немам појма. Милиција дошла, шурак да ми се свети што нисам дозволио деца да ми просе... Наговорили дете.. Они ће ми чувају децу! Они нема шта да једу! Она ментално дете. Ја не знам како они мене затворили! Шест године сам овде! А где је још девет године?!“. Трећи је пак изјавио: „Кајем се за шта сам учинио, а за шта сам осуђен нисам извршио!“, одбивши да детаљније објасни за шта се то каје. Говорећи о пресуди: „Ја ћу да оборим то кад тад! Само да прикутим сву документацију, па ћу поново!“

### 3.4. Карактерне особине и сексуално злостављање деце

Рот карактер дефинише као *интегрисани систем особина, које омогућавају појединцу да упркос препрекама поступа на релативно доследан начин у односу на моралне принципе и морална схватања неког друштва.*

Као карактерне особине означавају се: храброст, кукавичлук, савесност, несавесност, доследност, упорност, енергичност, поштење, самопоуздање, самокритичност, некритичност, препотентност, егоизам, алтруизам, искреност, подмуклост, марљивост, лењост, површност, темељитост, колебљивост итд.

Карактер и карактерне особине могу бити повезани са криминалним понашањем. На основу криминолошких истраживања уочено је да се код већине извршилаца кривичних дела у већој мери испољавају неке карактерне особине. То су: примитивизам, егоизам, егоцентричност, малициозност, ригидност, агресивност, изопаченост и настраност.<sup>171</sup>

У нашем истаживању смо нашли једну карактерну црту која је била заједничка свим извршиоцима. Реч је о агресивности. Ово није изненађујуће јер се управо агресивност испољава код кривичних дела са елементима насиља: крвних и сексуалних деликата. Различити облици изопачености и настраности су такође карактеристични за сексуалне делинквенте.

Од осталих црта личности биле су заступљене и емоционална притипљеност, оскудно формирана емпатијска осећања, склоност афективном реаговању, нижа социјална прилагодљивост, лоше формирану социјални и морални ставови, колебљивост, неодлучност, егоцентричност и инфериорност.

### 3.5. Темперамент и сексуално злостављање деце

У психологији преовлађује мишљење да темперамент представља диспозицију на начин емоционалног реаговања. Другим речима, њиме се означава колико се лако и са којим интензитетом и трајањем јављају осећања. Темперамент не показује само

---

<sup>171</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, op. cit., стр. 418.

емоционални начин реаговања неке особе, већ и брзину, снагу и трајање свих активности појединаца уопште.<sup>172</sup>

Најпознатију класификацију темперамента дао је антички грчки лекар Хипократ. Он разликује четири типа темперамента: колерични, сангвинични, флегматични и меланхолични темперамент.

Колеричном типу својствена су јака осећања, лако одлучивање на акцију, честе, нагле и јаке реакције. Особе које припадају овом типу се лако наљуте, манифестују своју љутњу и често долазе у сукоб са другима.

Код сангвиника постоји брзо реаговање, али осећања нису јаког интензитета и не трају дуго. Људи који имају сангвинични темперамент лако мењају расположење и брзо прелазе из негативног у позитивно расположење.

Флегматични тип карактеришу ретке и споре реакције, слабија осећања, апатичност и равнодушност.

Меланхоличном типу својствене су ретке и споре, али јаке реакције. Код меланхолика преовлађују непријатна осећања, туга и забринутост.

На нашу велику жалост, нисмо наишли на податке о темпераменту лица осуђених за неко од кривичних дела којима се угрожава сексуални интегритет, ни у судско-психијатријским експертизама, нити у личним листовима осуђеника.

### **3.6. Менталне девијације и сексуално злостављање деце**

Постоји тврђење да је криминално понашање израз „криминалног ума“, или менталних поремећаја. Кривична дела могу вршити како нормална лица тако и она која пате од одређених менталних девијација.

Менталне девијације настају услед следећих фактора и околности: наследни и стечени фактори, тровање централног нервног система, бактеријске инфекције, инфективна обољења, тумори и повреде мозга, поремећаји жлезда са унутрашњим лучењем; затим услед фактора из социјалне средине као што су стресне и кризне

---

<sup>172</sup> Наведено према: Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства-докторска дисертација*, Ниш, 2013. год., стр. 296.

ситуације. Манхајм сматра да је нормалан преступник лице које није психотичар, неуротичар, психопата или ментално дефектан.

Ипак истраживања сексуалних делинквената показују да задовољавајуће душевно стање постоји код чак 83% испитаника. У једном истраживању инцеста дошло се до података да је веома мали број инцестника тек 3-6% психотичара.

Када је реч о сексуалном злостављању деце постоји и теорија о злостављачу дегенерику која полази од тога да је извршилац сексуалног злостављања „психопата, слабоумник, физички или морални дегенерик“.<sup>173</sup> Међутим, истраживања која су се бавила учиниоцима сексуалних деликата према деци показала су да је већина стереотипа лажна. „Само мали број учинилаца сексуалних кривичних дела према деци су били психотични или ментално ретардирани“.<sup>174</sup>

Истраживањем је утврђено да је 3 испитаника било у време извршења кривичног дела у акутном напиту стању а један од та два и под утицајем психоактивне супстанце, а да притом само један испољавао знаке зависности од алкохола. Иако су вештаци ову околност са медицинског становишта третирали као чињеницу која је умањивала урачунљивост, суд је применио законску одредбу о скривљеној неурачунљивости (*actiones liberae in causa* - радња слободна у узроку), те ово смањење урачунљивости није третирао као олакшавајућу околност приликом изрицања кривичне санкције.

Код двојице извршиоца обухваћених узорком констатован је и поремећај у сфери афективитета. За већину њих није било података, с тим што је битно нагласити да је код неких извршиоца било заступљено више од једне менталне девијације.

---

<sup>173</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, op. cit., стр. 65.

<sup>174</sup> *ibid*



Врста менталног поремећаја	Број поремећаја	Проценти
Деменција	/	/
Зависност од алкохола	2	14%
Зависност од наркотика	1	7%
Схизофренија и поремећаји са суманутошћу	/	/
Афективни поремећаји	2	14%
Неурозе и соматоморфни поремећаји	/	/
Поремећаји личности	1	7%
Без поремећаја	1	7%
Нема података	7	50%
Укупно	14	100%

*Табела 17. Психички поремећаји код извршилаца сексуалног злостављања деце*

# VI КРИМИНАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ

## 1. Уопштено о криминалној политици

Криминална политика се састоји од кривичноправне борбе против криминалитета и делинквеније, али и од превенције криминалитета и делинквенције, како последице да кривичноправна репресија не даје адекватне резултате. На криминалну политику једне земље утичу, на одређени начин, демографске, економске, националне, историјске, културне, политичке, психолошке и друге особености становништва дате земље.<sup>175</sup>

Мере криминалне политике се могу поделити на мере превенције и мере репресије. Превентивне мере су усмерене на спречавање настанка криминалног понашања, док се мере репресије примењују с циљем деловања на криминалце да не учине ново кривично дело.

Мере превенције се могу поделити на: опште, посебне и индивидуалне. Тако се под општом превенцијом подразумева свеукупност друштвених активности социјалног, економског, здравственог, образовног, културног, идејног и другог карактера, којима се утиче на отклањање или ублажавање општих друштвених криминогених фактора вршења кривичних дела. Такође, посебна превенција обухвата исте мере као и општа превенција, али се од ње разликује по непосреднијем деловању на отклањање одређених криминогених фактора, у одређеним областима друштвеног живота. Индивидуална превенција се односи на конкретну ситуацију у којој постоји опасност вршења кривичних дела.<sup>176</sup>

Поред тога што сексуално злостављање деце представља један од најтежих облика криминалитета, врло мало радова се искључиво баве мерама криминалне политике, мање у погледу репресивних мера а више када је реч о превентивним мерама. У даљем раду аутор ће се бавити одређеним аспектима криминалне политике, који се манифестују како у виду репресивних мера, тако и превентивних

---

<sup>175</sup> Милутиновић, М., *Актуелна ситуација и тенденција криминалне политике у Југославији*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Савез удружења за кривично право и криминологију Југославије и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1986. год., стр. 14.

<sup>176</sup> Наведено према: Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства-докторска дисертација*, Ниш, 2013. год., стр. 305.

мера, у циљу смањења стопе сексуалних деликата према деци, кроз формалну и неформалну друштвену контролу.

## **2. Формални аспект криминалне политике против сексуалног злостављања деце**

### **2.1. Кривичне санкције које су изречене и извршиоцима**

Кривичним закоником Републике Србије предвиђено је да се за сексуалне деликте према деци изричу следеће казне. За тежи облик кривичног дела силовања када је извршено према малолетнику (чл. 178 ст. 3), учинилац ће се казнити затвором у трајању три до петнаест година, док ће се за најтежи облик овог дела када је извршено према детету (чл. 178 ст. 4) изрећи казна затвора од пет до осамнаест година.

Када је кривично дело обљуба над немоћним лицем извршена према малолетнику може бити изречена казна затвора две до дванаест година. За исто кривично дело учињено према детету казна затвора може се кретати у распону од пет до осамнаест година.

За основни облик кривичног дела обљуба са дететом из члана 180. КЗ предвиђена је казна затвора од једне до десет година. Међутим, строже кажњавање је могуће уколико наступи нека од следећих тежих последица: ако је услед извршења основног облика дела наступила тешка телесна повреда детета; или је дело извршено до стране више лица; или је дело имало за последицу трудноћу. У том случају затворска казна је нешто већа и износи од две до дванаест година. За најтежи облик када наступи смрт детета предвиђено је да казна затвора износи од пет до осамнаест година.

Члан 181 којим је инкриминисана обљуба злоупотребом положаја у свом другом ставу наводи да ће се наставник, васпитач, старалац, усвојилац, родитељ, очух маћеха или друго лице које злоупотребом свог положаја или овлашћења изврши обљубу или са њом изједначен чин са малолетником који му је поверен ради учења, васпитавања, старања или неге, казнити затвором од једне до десет година. Уколико је дело из претходног става учињено према детету учинилац ће се казнити затвором од две до дванаест година. Ту није крај поштреном кажњавању за ово кривично дело. Наиме, за случај да је услед дела код малолетника или детета наступила трудноћа онда се казна

затвора креће од две до дванаест година, односно три до петнаест. Ако дође до смрти детета казна затвора износи три до петнаест година.

Кажњавање за кривично дело недозвољене полне радње под условима из члана 180 ст. 1 (обљуба са дететом) и 181 ст. 1-3 се креће од новчане казне па до три године затвора. За теже облике облике овог дела који обухватају између осталог и квалификаторне околности малолетства или је дело извршено према детету, казна затвора износи две до десет година затвора, односно три до петнаест.

За подвођење малолетног лица код кривичног дела подвођење и омогућавање вршења полног односа из члана 183 КЗ казна затвора износи три месеца до пет година. Када је у питању друга радња којом се ово кривично дело може извршити, а то је омогућавање вршења обљубе или са њом изједначеног полног чина, такође са малолетним лицем, казна затвора је нешто мања и може се изрећи до три године затвора.

Строжије кажњавање када је реч о малолетнику као жртви предвиђено је и код кривичног дела посредовање у вршењу проституције из члана 184 и за разлику од основног дела према одраслима где је могућа и новчана казна, предвиђа искључиво казну затвора, у трајњу од једне до десет година.

За основни облик кривичног дела приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију који обухвата обухвата следеће радње извршења: продаја, приказивање или јавно излагање или чињење доступним текстова, слика аудио-визуалних или других предмета порнографске садржине или приказивање порнографске представе, предвиђена је новчана казна или казна затвора до шест месеци. Тежи облик подразумева искоришћавање детета за производњу слика, аудио-визуелних или других предмета порнографске садржине, или за порнографску представу, а његов учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година. За радње продаје, приказивања, јавног излагања или електронски или на други начин чињења доступним наведених предмета казна затвора износи до две године.

Коначно, казна за кривично дело родоскрвњење из члана 197 КЗ износи до три године затвора.

За сва описана кривична дела околност да је дело остало у покушају није од значаја и нема утицај приликом одмеравања казне.

У просторном и временском оквиру нашег истраживања можемо рећи да је Виши суд у Нишу, укупно гледано водио строжу политику кажњавања за разлику од Апелационог суда такође у Нишу, чија је политика кажњавања била знатно блажа, тако

да је у поступку по жалби готово редовно долазило да преиначења пресуда Вишег суда у делу који се односи на казну.

Поред тога што је било две ослобађајуће пресуде занимљиво је да је суд у једном случају изрекао и меру забране напуштања места становања без електронског надзора у трајању до дванаест сати дневно или, или два пута по шест сати, и то за кривично дело дело обљуба са дететом и обљуба са дететом у помагању, као вид издржавања казне затвора од једне године, што је управо и законски минимум за ово кривично дело. Такође, у једном случају изречена је и новчана казна и то за кривично дело недозвољене полне радње.

Из *Табеле 12.* можемо уочити да су у просеку изречене казне најстроже када је у питању кривично дело силовање. За кривично дело обљуба са дететом видимо да су у просеку изречене казне тек нешто више изнад законског минимума. Треба напоменути да су готово све првобитне казне биле знатно више од казни приказаних у *Табели 18.*

Кривично дело	Просечна висина казне затвора изражена у месецима	Просечна висина казне затвора изражена у годинама
Силовање	94, 7	7, 9 година ( 7 година и 10 месеци)
Обљуба са дететом	24	2 године
Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију	6	1/2 године

**Табела 18.** Однос врсте кривичног дела са висином изречене казне

Поређење просечних висина казни у првом степену и након укидања првостепене пресуде и враћања предмета на поновно суђење нисмо у могућности да прикажемо услед непостојања идентитета кривичних дела, тачније великог броја преквалификација и одустајања од кривичног гоњења за одређена дела за која су извршиоци били осуђени пре понављања поступка.

Ради предупредивања погрешних закључака када је реч о кажњавању за силовање, у *Табели 19*. приказаћемо и просечне вредности казни с обзиром на то да ли је реч о малолетници као жртви или детету.

Силовање ст. 3	Силовање ст. 4
13,25 месеци	168 месеци
1 година и 1 месец	14 година

**Табела 19.** Однос висине изречених казни за квалификоване облике силовања

Као што можемо видети из *Табеле 19* казне за кривично дело силовања које је извршено према малолетнику у просеку су далеко испод законског минимума од три године, док су казне за исто кривично дело учињено према детету у просеку веома блиске законском максимуму од петнаест година. Дакле, може се уочити тенденција судске праксе да изриче ниске казна за силовање малолетника тј. у случајевима обухваћеним узорком малолетница, док је тенденција за силовање детета супротна. Међутим, овакво стање ствари код силовања детета не можемо искључиво приписати строгости судија који су поступали у овим случајевима, већ превасходно карактеру продужености ових дела која су нашем узорку управо била у већини случајева продужена.

И поред тога што се слажемо и подржавамо овакву политику кажњавања за силовање детета, не можемо да не приметимо нонсенс ситуацију када је реч о кажњавању за силовање малолетница. Стиче се утисак да је превелик значај дат олакшавајућим околностима приликом одмеравања казни извршиоцима овог облика дела, а да није довољно простора дато отежавајућим околностима, нарочито главној квалификаторној околности а то је малолетство жртве.

Када је реч о кажњавању за кривично дело Приказивање порнографског материјала и искоришћавање деце за порнографију, а с обзиром да је реч о другом облику дела тј. искоришћавању детета за порнографију, такође видимо да је реч о кажњавању на нивоу законског минимума, што нам опет није разумљиво јер је у конкретном случају било реч о вишеструком злостављачу деце.

## 2.2. Хемијска кастрација

У Предлогу Закона о изменама и допунама Кривичног Законика<sup>177</sup>, које се у време писања овог рада налази у процедури доношења по хитном поступку доминира тенденција поштравања казнене политике за ову групу кривичних дела против полне слободе и то нарочито када се као жртве кривичних дела јављају деца и малолетници што се огледа у повећању законског минимума али и максимума за готово сва кривична дела из ове групе.

Свакако најзначајнија новина која је обухваћена овим предлогом, а коју снажно подржавамо и надамо се да ће у стварности и заживети, јесте могућност изрицања једне потпуно нове врсте кривичне санкције вишеструким повратницима. Реч је о хемијској кастрацији која би се према предлогу закона могла изрећи вишеструком учиниоцу кривичних дела Силовања, Обљубе над немоћним лицем, Обљуба над дететом, Обљуба злоупотребом положаја, Недозвољене полне радње, Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију.

## 2.3. Органи унутрашњих послова и сексуално злостављање деце

Полиција, као један од централних државних органа у борби против криминалитета се одликује, пре свега, мерама репресије. Међутим, како се бележи све већи пораст криминалитета, можда би се требало размишљати у правцу превентивног деловања полиције, нарочито када је сексуално злостављање деце у питању.

Када је реч о сузбијању сексуалног злостављања деце истичу се бројне изведене полицијске акције како у земљи тако и у сарадњи са иностраним полицијским органима, нарочито када је реч о сузбијању дечије порнографије. Познате су акције „Делаго“, „Армагедон“ и многе друге.

Када дете обелодани да је сексуално злостављано, полиција је једна од првих установа са којом долази у контакт. У случај је потребно укључити и Центар за

---

<sup>177</sup> Доступно на: [http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi\\_zakona/513-13Lat.pdf](http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/513-13Lat.pdf), приступ: 14.06.2013.

социјални рад, јер је тимски рад основа правилне асистенције на сексуално злостављано дете.

Веома значајно место у процесу заштите од злостављања и занемаривања има полиција и то како у поступку препознавања и откривања случајева злостављања и занемаривања малолетних лица, тако и у предузимању свих потребних активности за спречавање ове појаве. Радње које полиција предузима у преткривичном поступку регулисане су одредбама Законика о кривичном поступку Републике Србије, а Посебним протоколом се уређује поступак поступања службеника полиције са малолетним учиниоцима кривичних дела, малолетним сведоцима и малолетницима који су оштећени извршењем кривичног дела или прекршаја.<sup>178</sup>

Најзначајнији документ о поступању полиције када је реч о сексуалном злостављању деце и уопште о поступању полиције у свим случајевима злостављања и занемаривања деце јесте *Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања*.

Протоколом је нарочито предвиђена способност за адекватно реаговање овлашћених службених лица под којом се подразумева *обученост за поступање у ситуацијама злостављања и занемаривања путем основне едукације и перманентног стручног усавршавања, затим, јасан, недискриминаторни став овлашћених службених лица према проблему злостављања и занемаривања малолетних лица, примена процедуре за превенцију и сузбијање злостављања малолетних лица и њихову заштиту, редовно праћење и процена ефеката предузетих мера, радњи и активности, као и стална и координисана размена информација са другим службама и агенцијама укљученим у процес заштите*.

Наглашено је да ће се у оквиру процеса заштите малолетних лица посебна пажња посветити следећим чињеницама: препознавању случајева злостављања и /или занемаривања; поштовању процедура за поступање по пријему пријаве или откривању злостављања и/или занемаривања; процени ризика, стања и потреба, нарочито у случајевима интервенције патроле полиције по пријави грађана; координираној активности са осталим чиниоцима процеса у правцу пружања услуга и спровођења мера за заштиту малолетних лица.<sup>179</sup>

---

<sup>178</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, op. cit., стр. 148.

<sup>179</sup> Наведено према: Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, стр. 149.



Посебни протокол предвиђа да овлашћена службена лица могу доћи до података о кривичном делу или прекршају са елементима злостављања и занемаривања малолетних лица на три начина: непосредно, посредно и самоиницијативним ангажовањем полиције.

Непосредан начин подразумева лични долазак малолетног лица жртве злостављања који долази сам или у пратњи родитеља, усвојиоца, староца или другог лица. У овом случају протокол предвиђа да је неопходно обезбедити да обавештења од малолетне жртве прикупљају овлашћена службена лица која су стекла посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица и то обавезно у присуству родитеља, усвојиоца или староца; односно присуству стручног лица органа старатељства уместо родитеља, усвојиоца или староца, у случају када се не може обезбедити њихово присуство; као и када присуство наведених субјеката није у најбољем интересу детета, затим у случајевима извршења кривичних дела наведених у чл. 150. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; и коначно када би њихово присуство било иритирајуће за малолетно лице и тиме у великој мери угрозило извршење полицијског задатка. Уколико није могуће обезбедити присуство органа старатељства, онда ће се обезбедити присуство другог пословно способног лица (одговорног лица установе за смештај корисника, психолога, педагога школе коју малолетно лице похађа, дежурног васпитача интерната), које има искуства у рад са малолетним лицима и које није запослено у полицији или умешано у догађај. Следеће што је неопходно учинити је обавештавање јавног тужиоца који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, наравно уколико се после разговора са малолетним лицем утврди постојање основа сумње да је над њим извршено кривично дело са елементима злостављања. Затим је од највеће важности обезбедити лекарски преглед у одговарајућој здравственој установи како би се евидентирале евентуалне повреде малолетног лица. Након тога полицијски службеник је дужан да сачини службену белешку о усменој изјави лекара о врсти и степену повреде, а која се доставља овлашћеним службеним лицима која поступају у предмету. Приликом подношења кривичне пријаве полиција је дужна да обезбеди и достављање остале медицинске документације. Битан аспект полицијског деловања код злостављања деце јесте и поучавање родитеља, усвојиоца или староца, институција, установа социјалне заштите, саветовалишта, здравствених установа, владиних и невладиних организација и

других који раде на пружању подршке и помоћи малолетним лицима у циљу превазилажења трауматичних искустава и социјалне реинтеграције.

Посредан начин сазнања може да буде у писаном облику или телефоном. Према тексту Посебног протокола, уколико је у писаном облику достављено сазнање о извршеном кривичном делу или прекршају са елементима злостављања и/или занемаривања малолетног лица, писмено се прослеђује на даље поступање организационим јединицама општег криминала или организационим јединицама за поступање у предметима прекршаја. Уколико је догађај са елементима злостављања и/или занемаривања малолетног лица пријављен телефоном, службено лице обавља разговор и доноси одлуку о хитности реаговања на основу следећих девет питања: 1. Шта се догађа или се догодило? 2. Где се дешава/десило кривично дело/прекршај (адреса)? 3. Са ким разговара (странка има право да остане анонимна)? 4. Да ли је неко повређен и да ли је потребна хитна медицинска помоћ? 5. Ко је пријављено лице, да ли је присутно, ако није, да ли се зна где се налази или где се може пронаћи, да ли је оштећена/и у непосредној опасности? 6. Да ли је коришћено оруђе, оружје или друго средство подобно за извршење кривичног дела и где се оно налази? 7. Да ли је прећено оруђем, оружјем или другим средством и где се оно налази? 8. Да ли је кривично дело извршено под утицајем алкохола или опојних дрога? 9. Да ли су присутна малолетна лица, њихови подаци и да ли су безбедна?<sup>180</sup>

После одговора на наведена питања, овлашћено службено лице предузима одређене радње пре изласка на место догађаја и по доласку на лице места догађаја. Радње које се предузимају пре изласка на место догађаја су: процењивање да ли постоји законски основ за поступање полиције, упућивање патроле на лице места догађаја уколико постоји законски основ за поступање полиције, евидентирање позива у дневник догађаја и сачињавање службене белешке о обавештењу примљеном од грађана.

По доласку на лице места догађаја, овлашћено лице треба да предузме већи број радњи: процењивање да ли постоје елементи кривичног дела или прекршаја и обавештавање дежурне службе о томе; утврђивање тачне локације где је извршено кривично дело или прекршај; пружање помоћи повређеним особама и обезбеђивање хитне медицинске помоћи; обезбеђивање лица места извршења кривичног дела до доласка увиђајне екипе; утврђивање идентитета присутних лица; обавештавање

---

<sup>180</sup> ibid

дежурне службе; идентификација и лишење слободе осумњиченог, уколико постоје основи сумње да је извршено кривично дело.

Самоиницијативно ангажовање полиције је трећи начин сазнања за извршено кривично дело или прекршај. Посебни протокол предвиђа низ активности у случају да су овлашћена службена лица непосредним запажањем или оперативним радом на терену, дошла до сазнања да се припрема, да је у току извршење или је непосредно извршено кривично дело са елементима злостављања.<sup>181</sup> Овлашћена службена лица су обавезна да предузму све оне радње које одговарају радњама по доласку на лице места код претходног вида сазнања за кривично дело.

Приликом обављања увиђаја и улоге полиције у њему у случајевима злостављања деце важе следећа правила. Увиђај се врши у складу са одредбама Законика о кривичном поступку. Увиђајна екипа излази на лице места. Њена улога се састоји у идентификацији и лишавањау слободе осумњиченог уколико је доступан. На крају осумњичени се поучава о правима у складу са закоником о кривичном поступку, и доводи у службене просторије.

Један од најделикатнијих аспеката полицијске истраге јесте разговор са дететом који изискује специјалан приступ и вештину. У практичном приручнику за припаднице/припаднике полиције и правосуђа под називом *Технике интервјуисања деце и жена који су преживели сексуално злостављање*<sup>182</sup>, истиче се да је приликом инетрвјуисања важно се држати на пристојној телесној удаљености од детета, при чему треба избегавати почетне блискости (миловање по коси и сл.), јер се такви поступци због трауматизованости детета сматрају контраиндикованим. Дете се искључиво треба ословљавати именом, никако изразима тепања попут „пиле“, „душо“, „сине“ и сл. Истиче се да се треба прибегавати отвореним питањима која подстичу нарацију детета о догађају, а тек након тога и оним специфичног карактера, при чему траба избегавати сугестивна питања. За описивање догађаја треба користити лутке и цртеже јер дете често није у стању да опише вербало шта се догодило, већ му је лакше да то покаже цртежом, да споји лутке где треба или да покретом покаже шта се догађало. Важан аспект испитивања детета јесте и постављање питања о стратегијама и техникама којима се извршилац служио да би очувао тајност, али и наметнуо осећај одговорности детету за догађај и евентуалне последице које би уследиле у случају откривања од

---

<sup>181</sup> *ibid*

<sup>182</sup> Попадић, Д., Богавец, Љ., *Технике интервјуисања деце и жена који су преживели сексуално злостављање са освртом на технике интервјуисања извршилаца сексуалног злостављања*, Инцест траума центар, Београд, 2003. стр. 12.

стране детета. Ма које објашњење је дато детету за злостављање (да је то заједничка „игра“, „зла вештица“- мајка која не испуњава „брачне дужности“ па се извршилац окреће детету, „деда мраз“ који дете обасипа поклонима и „пажњом“, „лолита“- дете је само желело, „то је нормало, то се дешава свој деци“, или комбинација поменутих), важно је детету јасно рећи да су за овакве ствари увек одговорни одрасли. Пошто дете често има снажна осећања према извршиоцу (често је то особа коју дете воли), детету се никад не сме рећи да је он лош, већ да извршилац има лоше понашање. Веома је битно да испитивач изрази свој став према насиљу, јер је могуће да управо од испитивача дете први пут чује да има право да живи без сексуалне злоупотребе. Такође, неопходно је исказати и емпатију јер се тиме обезбеђује истрајност детета у исказу и у каснијем процесу. Уколико касније дође до повлачења изјаве детета не треба одмах калкулисати са претпоставком о лажном пријављивању. Најчешће, порицање ранијих навода од стране детета значи да не може да изађе на крај са последицама обелодањивања, које увек уносе интензиван стрес и хаос у живот детета и у оквиру породице.

## **2.4. Пенитенцијарни програми и сексуално злостављање деце**

Како се обично за извршење неког од кривичног дела са елементарном сексуалног злостављања деце кажњава вишегодишњим затвором, тиме су створени услови за примену различитих третмана и програма према осуђеном злостављачу.

Превентивни програми за заштиту деце од сексуалног злостављања за сада нису били предмет интересовања нашег пенитенцијарног система. У сваком случају такви програми би могли бити спроведени ако ништа друго у оквиру превентивних програма за заштиту малолетних лица од злостављања и занемаривања, а који би били усмерени на групу осуђеника који су злостављачи деце. Примерени програми преваспитања смањили би могућност поновног вршења насиља над децом. На тај начин била би остварена терцијарна превенција.

„Групни третман, који полази етиолошки од концепта теорије група, има за циљ да учиниоце кривичних дела одвоји од криминалних група и усмери на групе које

истичу позитивне вредности“.<sup>183</sup> Тренутно у нашим заводима ова група осуђеника се не третира као посебна група, те се не планирају посебни васпитни третмани и предотпусни програми. При отпусту, у складу са одредбама Закона о извршењу кривичних санкција, обавештава се само надлежни суд и полицијска управа.

Сматрамо да је неопходно ове осуђенике у смислу третмана издвојити, али не одвојити и формално, сачинити посебне програме преваспитања за њих са посебним акцентом на спречавање понашања која представљају сексуално злостављање деце, информисати их и мотивисати да се укључују у такве програме. Запосленима који раде са злостављачима деце потребна је посебна обука. У предотпусне програме требало би укључити надлежне центре за социјални рад, а након отпуста и полицију. На тај начин смањује се ризик од рецидивизма након извршења кривичне санкције.

## 2.5. „Маријин“ закон

Свакако најзначајнија новина у превенцији сексуалног злостављања деце јесте доношење Закона о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима<sup>184</sup>, у јавности познатијег као „Маријин закон 8. априла 2013. године. Дакле, по први пут законодавац у оквиру криминалне политике предвиђа специјално превентивно деловање на ову категорију извршилаца кривичних дела, у циљу спречавања рецидивизма. Новине које доноси овај закон су бројне али становишта смо да су најзначајније следеће:

1. Суд силоватељу и педофилу више неће моћи да ублажи казну, нити изрекне условни отпуст;
2. Кривична дела која угрожавају сексуални интегритет малолетних лица, а која су такстаивно набројана у закону, убудуће неће моћи да застаре;

---

<sup>183</sup> Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Пенологија*, Пеликант принт, Ниш, 2012. година, стр. 165.

<sup>184</sup> Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, „Службени гласник РС“ бр. 32/13, Доступно на: <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2013/559-13Lat.pdf>, приступ: 22.06.2013.

3. Пооштрене су правне последице осуде које ће убудуће обавезно наступати у случају извршења неког од наведених кривичних дела, које трају 20 година;
4. Формирање евиденције извршилаца са, између осталог, и ДНК подацима;
5. Након издржане казне, извршилац ће имати обавезу да се јавља полицији и другим надлежним институцијама;
6. Забрана посећивања места на којима се окупљају малолетници попут вртића, школа, школских дворишта, игралишта и дечијих манифестација.

Законом су дакле, прописане посебне мере које се спроводе према учиниоцима кривичних дела против полне слободе извршених према малолетним лицима и уређује вођење посебне евиденције лица осуђених за та кривична дела. Подручје примене закона обухвата управо сва она кривична дела која су тема овог рада, а која нећемо поново набрајати. Примена овог закона на малолетне учиниоце поменутих кривичних дела је искључена.

Закон дерогира примену одредаба Кривичног Законика о ублажавању казне за учиниоце кривичних дела којима се угрожава сексуални интегритет малолетних лица. Такође, искључена је могућност условног отпуста лица осуђених на казну затвора за неко од таксативно наведених кривичних дела. Кривично гоњење и извршење казне не застаревају за кривична дела из овог закона која су извршена према малолетним лицима.

Предвиђен је широк спектар правних последица осуде које обавезно наступају у случају осуде за ова кривична дела. Реч је о следећим правним последицама осуде: престанак вршења јавне функције; престанак радног односа, односно престанак вршења позива или занимања које се односи на рад са малолетним лицима; забрана стицања јавних функција и забрана заснивања радног односа, односно обављања позива или занимања које се односи на рад са малолетним лицима. Наведене правне последице наступају даном правоснажности пресуде и трају 20 година, с тим што се време проведено на издржавању казне затвора не урачунава у време трајања правне последице осуде. Правоснажна пресуда којом се лице оглашава кривим за неко од кривичних дела против полне слободе извршеном према малолетном лицу обавезно се доставља послодавцу осуђеног.

Поред правних последица осуде, закон је предвидео и посебне мере које се према учиниоцу спроводе после издржане казне затвора. То су: обавезно јављање надлежном органу полиције и Управе за извршење кривичних санкција; забрана посећивања места на којим се окупљају малолетна лица (вртићи, школе); обавезно посећивање професионалних саветовалишта и установа; обавезно обавештавање о промени пребивалишта, боравишта или радног места; обавезно обавештавање о путу у иностранство. Ове мере се такође спроводе најдуже 20 година после извршене казне затвора, с тим што суд који је донео првостепену пресуду, по службеној дужности, после истека сваке четири године од почетка примене ових мера одлучује о потреби њиховог даљег спровођења. Захтев за преиспитивање потребе даљег спровођења посебних мера може поднети и лице на које се ове мере односе, и то првостепеном суду по истеку две године од почетка њихове примене.

Посебна евиденција о лицима осуђеним за кривична дела против полне слободе извршена према малолетним лицима садржи следеће податке: име и презиме осуђеног; јединствени матични број грађана; адресу пребивалишта; податке о запослењу; податке од значаја за физичко препознавање осуђеног и његове фотографије; ДНК профил; податке о кривичном делу и казни на коју је осуђен; податке о правним последицама осуде; податке о спровођењу посебних мера. Вођење Посебне евиденције је у надлежности Управе за извршење кривичних санкција. Подаци из евиденције се воде тајно и не могу се брисати.

Подаци из посебне евиденције се могу дати суду, јавном тужиоцу и судији, у вези са кривичним поступком који се води против лица о коме се води посебна евиденција, односно надлежној организационој јединици полиције, као и организационој јединици Управе за извршење кривичних санкција надлежној за третман и алтернативне санкције, када је то потребно за вршење послова из њихове надлежности. Ови подаци се могу, на образложен захтев, дати и државном органу, предузећу, другој организацији или предузетнику, уколико још трају правне последице осуде и ако за то постоји оправдан интерес заснован на закону. Државни и други органи, као и правна лица или предузетници који раде са малолетним лицима дужни су да затраже податак да ли је лице које треба да заснује радни однос код њих, односно обавља послове са малолетним лицима, уписано у посебну евиденцију. Подаци из посебне евиденције могу се дати и иностраним државним органима, у складу са међународним споразумом. Нажалост, огромном грешком законодавца, сматрамо што

ово право није доделио и физичким лицима која имају на закону заснован интерес, као што је то случај у многим земљама.



## Закључак

Имајући у виду последице које сексуално злостављање деце оставља за собом, никада се не може рећи да је ова изузетно негативна и друштвено штетна појава у довољној мери расветљена.

Полазећи од теоријског приступа, који је обухватио, поред криминолошког, и кривичноправни и кривичнопроцесни аспект сексуалног злостављања и злоупотребе деце, у овом раду је спроведено и истраживање о феноменолошким и етиолошким карактеристикама сексуалног злостављања деце на подручју града Ниша. Извршен је увид и анализа правоснажних пресуда за различита кривична дела којима се напада полна слобода малолетних лица, у периоду 2006. до 2012. године, и то у Вишем суду у Нишу. Такође, методом анализе садржаја личних листова осуђеника у пенитенцијарним установама и у непосредном контакту – коришћењем метода интервјуа, обиђен је и Казнено-поправни завод у Нишу.

Раније спроведене студије о распрострањености сексуалне делинквенције на релацији село-град ишле су у корист града. Код нас тај однос је приближно једнак (5 случајева у граду наспрам 4 на селу, тј. по седам кривичних дела), што ће рећи да је утицај криминогених фактора у граду и на селу, када је реч о сексуалном злостављању деце исти. Запажена је и тенденција да постоји одређена разлика у годинама старости жртава на селу и у граду, и креће се у смеру да су жртве млађе на селу (у највећем броју случајева деца), док су у граду нешто старије тј. малолетнице. Ово можемо приписати већем утицају патријархалне средине на селу јер се деца још увек у неку руку сматрају својином, с једне стране, а с друге живахнијем ноћном животу у граду.

Иако најужа локација извршења кривичног дела нема неки велики криминолошки значај, подаци до којих смо дошли истраживањем потврђују ранија истраживања у делу који се односи на стамбене просторије и аутомобил као места извршења кривичног дела у ужем смислу. Дакле породична кућа и аутомобил се јављају као места извршења у чак две трећине случајева.

Имајући у виду добијене податке можемо сматрати хипотезу о сексуалном злостављању деце у дане викенда у потпуности потврђеном, уколико се и петак узме као дан викенда, што је у складу са ранијим истраживањима. Временски оквир чињења

сексуалног злостављања деце је такав да најчешће обухвата ноћне сате, чиме се још једном доказује да је реч о „ноћним“ кривичним делима.

Сексуално злостављање деце, према временском и просторном оквиру нашег истраживања, пре свега је акт појединца, иако је било и случајева саучесништва.

Иако се могло очекивати да велики број извршилаца има криминалну прошлост, резултати анализе података су веома занимљиви. Наиме, чак половина извршилаца су примарни делинквенти.

У вези са полом извршиоца, подаци који су утврђени не одступају од ранијих сазнања. Дакле, сексуално злостављање деце је готово искључиво везано за мушкарце. Највише извршилаца неког од кривичних дела којима се напада на сексуални интегритет деце припада млађој старосној структури. Огромна већина њих је била урачунљива у време извршења дела.

Град као место пребивалишта извршилаца сексуалног злостављања и злоупотребе деце, има већи удео у односу на село. Објашњење за тако нешто треба тражити у у специфичном начину живота млађих особа у односу на лица исте старосне структуре са села.

Значајан податак за сазнавање и разумевање процеса криминогенезе јесте и утврђивање занимања извршиоца сексуалног злостављања и злоупотребе деце. Из анализе личних листова произилази да су лица која су осуђена за неко од кривичних дела којима се напада и угрожава полни интегритет деце и малолетника, са подручја нашег истраживања, карактеристична занимања за који је потребан нижи степен образовања, као и да је велики број њих био незапослен. Занимљиво је истаћи да је претежно реч о занатским занимањима.

Такође, и подаци који се односе на пол жртве се не разликују у односу на раније спроведена истраживања. Искључиве жртве сексуалног злостављања у нашем узорку јесу малолетна лица женског пола. Из података да су се у већини случајева, жртве и извршиоци познавали, па у одређеном броју случајева били у сродству, можемо закључити да постоји снажна корелација између познанства са жртвом и извршења кривичног дела.

Лоше имовинско стање је такође, један од криминогених фактора који се у нашем истраживању нашао на страни учинилаца. Наиме, већина злостављача је живела веома лошим квалитетом живота.

Иако је било очекивано да велики број злостављача деце потиче из дефицијентних деградираних породица, добијени подаци указују на супротно. Наиме,

постоји скоро идентичан проценат услова у којима су злостављачи деце одрастали у односу на функционалне и дисфункционалне породице.

У образовној структури преовладавају извршиоци са завршеном средњом школом. На основу судско психијатријских анализа, личних листова осуђеника у Казнено-поправном заводу у Нишу, али и на основу интервјуа са осуђеним лицима која су на то пристала, можемо закључити да је највећи број њих имао слабији успех током школовања, а мањи број њих и озбиљне проблеме током школовања. Због тога би смо могли установити корелацију између слабог успеха током школовања са каснијим криминалним понашањем у виду сексуалног злостављања деце.

Без обзира што су бројне криминолошке студије доказале негативан однос између сексуалне делинквенције и средстава масовне комуникације, пре свега порнографије и различитих телевизијских садржаја, на нашу велику жалост, нисмо дошли до значајнијих података на основу којих би тај утицај могли да проценимо.

У складу са резултатима ранијих истраживања и у нашем се дошло до спознаје да алкохол представља значајан криминогени фактор када је у питању сексуално злостављање деце, па је тако половина извршилаца била под дејством алкохола у време извршења кривичног дела.

Емоционални статус извршилаца сексуалних кривичних дела према деци се карактерише ниским прагом толеранције на фрустрацију, емоционалном незрелости, емоционалном нестабилношћу, као и анксиозношћу, што се потврдило и у нашем истраживању.

С обзиром да огромна већина њих није признала извршење кривичног дела за које су осуђени, становишта смо да без суочавања са својим делима и прихватањем одговорности за иста од стране извршилаца је створен је велики проблем у примени адекватних мера третмана.

Агресивност како црта карактера је карактеристична за злостављаче деце, што је случај и са највећим бројем њих у нашем узорку. С друге стране темперамент, је поред карактера такође битно утврдити, што нажалост није био случај на пријемом одељењу казног завода који смо посетили, чиме смо остали ускраћени за те податке.

Предрасуда је да су извршиоци сексуалних деликата слабоумне особе. Поред одређеног броја силоватеља код којих је ниска интелигенција значајан криминогени фактор, опет најчешће због немогућности задовољења полног нагона на прихватљив начин и слабе контроле импулса, већина истраживања је показала да су злостављачи деце просечно интелигентни. У нашем истраживању најзаступљенија категорија

извршилаца су били просечно интелигентни, док је код оних код којих је утврђена исподпросечна интелигенција то приписано едукативној запиштености.

С обзиром да код половине извршилаца из нашег узорка није утврђивано постојање менталних девијација, и да је код преостале половине од њих шест код 2/3 утврђено постојање менталних поремећаја код неких и више поремећаја истовремено, од којих се неки могу сврстати у биолошке основе неурачунљивости, поставља се питање да ли треба више чинити на плану дијагностицирања и лечења ових девијација, као једне врсте мере превенције.

Неопходно је нагласити да смо приликом прикупљања података о лицима која су осуђена за неко од кривичних дела којима се напада и угрожава сексуални интегритет деце и малолетника, наилазили на одређене проблеме. Непостојање јединствених података, селективно вођење истих и неодговарајућа терминологија у великој мери су отежали ово истраживање, а у одређеним случајевима и онемогућили добијање квалитетних података. С тим у вези, сматрамо позитивним помаком доношење закона којим се установљава вођење посебне евиденције о лицима осуђеним за вршење кривичних дела против полне слободе према малолетницима, с тим што би према нашем мишљењу ова обавеза требало да постоји код свих државних органа који долазе у контакт са њима, уз неопходност употребе јединствених израза за све државне органе.

Такође, морају се формирати посебни тимови у полицији и тужилаштву који ће бити посебно састављени од едукованих и стручно оспособљених професионалаца који ће водити истраге. Неопходно је предвидети стандардизовано поступање професионалаца у државним органима, службама и социјалним, здравственим и образовним установама како поступати у случају сумње да је дете сексуално злостављано, јер велики број кривичних дела остане непријављен и поред постојања свести о томе код наведених лица. Да би се превентивно деловало потребно је поред вођења јединствене евиденције о процесуираним кривичним делима до чега тек треба да дође, установити и систем раног упозоравања на присуство злостављача деце у околини попут оног успостављеног у САД тзв. Меган законом.

Недостатак разрађенијег система за упућивање, помоћ, заштиту и подршку малолетним жртвама сексуалног злостављања, један је од највећих недостатака. Деца жртве смештају се у склоништа са осталим жртвама насиља где им се пружа исти обим помоћи, заштите и реинтеграције као и осталим жртвама иако су потребе деце веће. Сматрамо да, с обзиром на значај овог питања њему мора посветити већа пажња него

што се то данас чини и то од стране читавог друштва и државе али и појединаца јер се само свестраним приступом решавања овог проблема могу очекивати жељени резултати који би се огледали у смањењу броја кривичних дела којима се угрожава полна слобода деце и малолетника, али и помагању жртвама у процесу опоравка. Треба организовати посебне институције које би се бавиле превенцијом и борбом против сексуалног злостављања над децом са стручно образованим кадровима из области васпитања, образовања, медицине, психологије, педагогије. Мора се успоставити већи ниво сарадње и кохерентност између постојећих државних органа у погледу откривања и кажњавања учиниоца. Потребно је осигурати ефикасније мере подршке за психички и физички опоравак детета, такође се треба обезбедити и социјална реинтеграција, односно интеграција детета у нову социјалну средину. Мишљења смо да треба чинити више у погледу извршавања бројних преузетих обавеза како оне не би и даље остале “мртво слово на папиру”.

# КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

## Законски текстови

1. Законик о кривичном поступку, „Службени гласник РС“, бр. 72/09
2. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, „Службени гласник РС“, бр. 85/05
3. Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу “Службени гласник РС“ бр. 19/2009
4. Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима, “Службени гласник РС бр. 32/13
5. Конвенција о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања „Службени гласник РС - Међународни уговори“ бр. 1/10,
6. Конвенција о правима детета, “Службени гласник РС - Међународни уговори“, бр. 15/90
7. Кривични законик, “Службени гласник РС”, бр. 85/05
8. Кривични Закон РС, „Сл. Гласник СРС“, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 42/89-1401, 21/90-888 и „Службени гласник РС“, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95-529, 44/98 од 08.12, 10/02 од 01.03
9. Кривични Законик Републике Словеније, Уредни лист 55/2008
10. Казнени закон Републике Хрватске, Народне новине 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01,111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11
11. Кривични законик Републике Македоније, Службени весник 37/96
12. Закон за Посебен регистар за лица осудени со правосилна пресуда за кривични дела за сексуална злоупотреба на малолетни лица и педофилија, ЈП Службен весник на Република Македонија 11/2012
13. Кривични Закон Републике Српске, Службени гласник РС, бр.49/03
14. Кривични законик Републике Црне Горе, Службени лист РЦГ, бр. 70/03
15. Национални план акције за децу, 2004.
16. Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, “Сл. гласник РС”, бр. 122/2008

17. Опциони протокол о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији, „Сл. лист СРЈ - Међународни уговори”, бр. 7/2002
18. Општи протокол за заштиту деце од злостављања и занемаривања 5196/2005
19. Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања, 2009.
20. Посебни протокол за заштиту деце у установама социјалне заштите од злостављања и занемаривања, 2006.
21. Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, 2012.
22. Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања, 2009.
23. Посебни протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања, 2009.
24. Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse, Lanzarote

### **Страни извори**

1. Child sexual abuse: Incest, assault and exploitation, Special report, National Center on Child Abuse and Neglect (NCCAN), Washington DC: HEW, Children Bureau, august, 1978.
2. Elliott, M., *Female sexual abuse of children: The ultimate taboo*, The Guilford Press A Division of Guilford Publications, Inc, New York, 1993.
3. *Female Genital Mutalation/Cutting: A statistical overview and expolartion of the dynamics of change*, UNICEF
4. Hall, MD, Ryan C. W.; Richard C. W. Hall, MD, PA. A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues, Mayo Clinic Proceedings (MAYO Foundation for medical education and research), 2007.
5. Higgins, M., swain, J., *Disability and child sexual abuse*, Jessica Kingsley Publishers, London, 2010.
6. Keenan, M., *Child Sexual Abuse and the Catholic Church: Gender, Power and Organiyational Culture*, Oxford University Press, 2012.

7. Klain, E., *Prostitution of Children and Child-Sex Tourism: An Analysis of Domestic and International Responses*, American Bar Association Center on Children and the Law and National Center for Missing & Exploited Children, 1999.
8. Levesque, R. J. R., *Sexual abuse of children – A human rights perspective*, Indiana University Press, Bloomington, Indiana, 1999.
9. Lloyd de Mause, *History of childhood*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham, Maryland, 2006.
10. Ost, S., *Child Pornography and Sexual Grooming: Legal and Societal Responses*, Cambridge University Press, New York, 2009.
11. Rowan, E., *Understanding Child Sexual Abuse*, University Press of Mississippi, USA, 2006.
12. Schetky, D., Green., A., *Child sexual abuse – A handbook for Healthcare Care and Legal Professionals*, Brunner/Mazel, Inc, New York, 1988.
13. Seto, M.C., *Pedophilia*, Annual Review of Clinical Psychology, 2009.
14. Virkkunen, M., *Victim Percipitated Paedopgilia Offeneses*, British Journal of Criminology, 2/1975.

### **Домаћи извори**

1. Бошковић, М., *Криминологија и социјална патологија – Друштво, злочин, страст и болест*, Нови Сад, Матица Српска, 1995.
2. Димовски, Д., *Криминолошко одређење убиства – докторска дисертација*, Ниш, 2013.
3. Ђурђић, В., Јовашевић, Д., *Кривично право – Посебни део, друго измењено и допуњено издање*, Номос, београд, 2010.
4. Ђурђић, В., *Кривично процесно право – посебни део*, Правни факултет Универзитета у Нишу, Ниш, 2006.
5. Жегарац, Н., *Деца која чекају: изазови и трендови професионалне праксе у заштити деце од злостављања*, Београд, Save the Children UK/Beogradska kancelariја и Центар за права детета, 2004.
6. Игњатовић, Ђ., Симеуновић-Патић, Б., *Виктимологија*, Правни факултет у Београду, криминолошка секција Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2011. год.



7. Јанковић, С., Петрушић, Н., *Права детета у међународним документима*, Заштитник грађана и Повереница за заштиту равноправности, Београд, 2011.
8. Јовашевић, Д., *Малолетничко кривично право*, БеоСинг, Београд, 2008.
9. Кнежевић, С., *Малолетничко кривично право – материјално, процесно и извршно*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, 2010.
10. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Виктимологија*, Пеликант принт, Ниш, 2012. година
11. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Криминологија*, Пеликант принт, Ниш, 2009. година
12. Константиновић Вилић, С., Николић Ристановић, В., Костић, М., *Пенологија*, Пеликант принт, Ниш, 2012. година
13. Костић, М., *Међународноправно признање и заштита основних права детета*, Теме, часопис за друштвене науке, бр.1-2, Ниш, 1998.
14. Костић, М., Константиновић Вилић, С., *Разлике у феноменолошким обележјима криминалитета на селу и криминалитета у граду*, Село у транзицији, Београд – Власотинце, 2008. година
15. Милосављевић, М., *Насиље над децом*, Београд: Факултет политичких наука
16. Милутиновић, М., *Актуелна ситуација и тенденција криминалне политике у Југославији*, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, Савез удружења за кривично право и криминологију Југославије и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 1986. год.
17. Милутиновић, М., *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1990.
18. Мршевић, З., *Инцест између мита и стварности: криминолошка студија сексуалног злостављања деце*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Југословенски центар за права детета, Марго Арт, Београд, 1997.
19. Николић-Ристановић, В., Ћопић, С., Миливојевић, С., Симеуновић-Патић, Б., Мухић, Б., *Трговина људима*, Виктимолошко друштво Србије (ВДС), Организација за европску безбедност и сарадњу (ОЕБС), Београд, 2004.
20. Оташевић, С., *Насиље над женама моја професионална одговорност*, Центар за промоцију здравља жена, Београд, 2011.
21. Петковић, Н., Ћорђевић, М., Болос, В., *Анализа ставова јавности у Србији према феномену сексуалне злоупотребе деце*, Темида, бр. 4., 2010.

22. Попадић, Д., Богавац, Љ., *Технике интервјуисања деце и жена који су преживели секуслано злостављање са освртом на технике интервјуисања извршилаца сексуалног злостављања*, Инцест траума центар, Београд, 2003.
23. Стевановић, И., *Осврт на нека питања сексуалног насиља према деци*, Темида, бр. 3., 2002.
24. Стевановић, И., *Кривична дела везана за искоришћавање деце у порнографске сврхе злоупотребом рачунарских система и мреже (међународни и домаћи кривично правни оквир)*, Темида бр. 3, 2009.
25. Стевковић, Љ., *Карактеристике насиља над децом у породици и његове последице на здравље*, Темида бр. 3., 2006.
26. Тањавић, Н., *Кривичноправна заштита деце жртава сексуалног насиља у Србији*, Темида, бр. 4, 2010.
27. Ћирић, З., Димитријевић, Б., *Основи судске психијатрије и психологије*, Студентски културни центар, Ниш, 2009.
28. Шепаровић, З., *Криминологија и социјална патологија*, Тисак Загреб, Загреб, 1987.
29. Шкулић, М., *Кривично процесно право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010.
30. Шкулић, М., *Кривичнопроцесни положај деце жртава насиља*, Темида

### **Интернет адресе на страним језицима**

1. [http://en.wikiquote.org/wiki/Lloyd\\_deMause](http://en.wikiquote.org/wiki/Lloyd_deMause)
2. <http://www.sobranie.mk/ext/materialdetails.aspx?Id=72614827-94fc-4c20-9fa1-7b2e07ed7c6e>
3. [http://www.unicef.org/serbia/resources\\_14632.html](http://www.unicef.org/serbia/resources_14632.html)
4. <http://www.victimsofcrime.org/search-results?indexCatalogue=full-site-search&searchQuery=sexual+abuse+of+children&wordsMode=0>
5. <http://www.advocatesforyouth.org/component/content/article/410-child-sexual-abuse-i-an-overview>
6. [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_sexual\\_abuse#Offenders](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_sexual_abuse#Offenders)
7. [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_sex\\_tourism](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_sex_tourism)
8. [http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution\\_of\\_children](http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_of_children)

9. <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/prostitutes-of-god-2082290.html>
10. <http://www.interpol.int/public/ICPO/PressReleases/PR2007/PR200745back>
11. [http://en.wikipedia.org/wiki/Trafficking\\_of\\_children](http://en.wikipedia.org/wiki/Trafficking_of_children)
12. [http://en.wikipedia.org/wiki/Child\\_grooming](http://en.wikipedia.org/wiki/Child_grooming)
13. [http://www.unicef.org/protection/57929\\_58002.html](http://www.unicef.org/protection/57929_58002.html)
14. <http://unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/SERBIA%20-%20Serbian.pdf>
15. [http://colmogorman.com/?page\\_id=28](http://colmogorman.com/?page_id=28)
16. [http://www.vatican.va/resources/resources\\_crimen-sollicitationis-1962\\_en.html](http://www.vatican.va/resources/resources_crimen-sollicitationis-1962_en.html)
17. [http://www.childinfo.org/files/FGCM\\_Lo\\_res.pdf](http://www.childinfo.org/files/FGCM_Lo_res.pdf)

### **Интернет адресе на српском језику**

1. <http://www.mup.sr.gov.rs>
2. <http://www.unicef.org/serbia/NPAfinalSerb.pdf>
3. <http://www.minrzs.gov.rs/doc/porodica/zlostavljanje/Opsti%20protokol%20zlostavljanje%20i%20zanemarivanje%20deca.pdf>
4. [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/sadrzaj.nsf/Posebni\\_protokol\\_o\\_postupanju\\_policijskih\\_sluzbenika\\_u\\_zastiti\\_maloletnih\\_lica\\_od\\_zlostavljanja\\_i\\_zanemarivanja.pdf](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/sadrzaj.nsf/Posebni_protokol_o_postupanju_policijskih_sluzbenika_u_zastiti_maloletnih_lica_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.pdf)
5. [http://www.paragraf.rs/propisi/posebni\\_protokol\\_o\\_postupanju\\_pravosudnih\\_organau\\_zastiti\\_maloletnih\\_lica\\_od\\_zlostavljanja\\_i\\_zanemarivanja.html](http://www.paragraf.rs/propisi/posebni_protokol_o_postupanju_pravosudnih_organau_zastiti_maloletnih_lica_od_zlostavljanja_i_zanemarivanja.html)
6. [http://www.unicef.org/serbia/Posebni\\_protokol\\_-\\_obrazovanje\(1\).pdf](http://www.unicef.org/serbia/Posebni_protokol_-_obrazovanje(1).pdf)
7. [http://www.unicef.org/serbia/Posebni\\_protokol\\_-\\_socijala.pdf](http://www.unicef.org/serbia/Posebni_protokol_-_socijala.pdf)
8. <http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/2012/Maj/ZastitaDeceFinalnaverzijaprotokola.pdf>
9. <http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D1%84%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D1%98%D0%B0>
10. [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h)
11. <http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/PREGLED%20statistickih%20podataka%20za%202012%20godinu.pdf>,

12. [http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/Sestomesecni\\_izvestaj\\_za\\_period\\_januar\\_-\\_jun\\_2013.pdf](http://www.centarzztlj.rs/images/statistika/Sestomesecni_izvestaj_za_period_januar_-_jun_2013.pdf)
13. <http://www.parlament.gov.rs/narodna-skupština.115.html>
14. [http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi\\_zakona/513-13Lat.pdf](http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/513-13Lat.pdf)
15. <http://www.interpol.int/public/ICPO/PressReleases/PR2007/PR200745back>
16. [http://www.mup.gov.rs/cms\\_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h](http://www.mup.gov.rs/cms_lat/saveti.nsf/saveti-zastitimo-decu-od-pedofilije-na-Internetu.h)
17. <http://unfpa.org/webdav/site/eeca/shared/documents/publications/SERBIA%20-%20Serbian.pdf>
18. [http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=07&dd=10&nav\\_category=78&nav\\_id=731264](http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2013&mm=07&dd=10&nav_category=78&nav_id=731264)
19. <http://www.politika.rs/rubrike/tema-dana/t47219.lt.html>
20. [http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B5\\_%D0%93%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%9B](http://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%98%D0%B5_%D0%93%D0%B0%D1%87%D0%B8%D1%9B)
21. <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/27423/U-domovima-za-nezbrinute-deca-decu-zlostavljaju->
22. <http://www.blic.rs/Vesti/Hronika/387621/Dve-osobe-lisene-slobode-zbog-pornografskog-materijala-sa-decom>
23. <http://www.zavisnost.rs/tipovi/Alkohol/Alkohol.php>
24. [http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi\\_zakona/5113Lat.pdf](http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/predlozi_zakona/5113Lat.pdf)
25. <http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2013/559-13Lat.pdf>

### **Корисне интернет адресе**

1. <http://www.unicef.org>
2. <http://www.childinfo.org/>
3. <http://www.incesttraumacentar.org.rs>
4. <http://www.astra.org.rs>
5. <http://www.ilo.org>
6. <http://www.stopitnow.org>

7. <https://www.childwelfare.gov>
8. <http://www.savethechildren.org>
9. <http://www.savethechildren.net/>
10. <http://www.victimsofcrime.org>
11. <http://www.advocatesforyouth.org>
12. <http://www.parlament.gov.rs>
13. <http://www.vds.org.rs/temida.htm>
14. <http://scindeks.ceon.rs>
15. <http://ec.europa.eu>
16. <http://www.vbs.rs/cobiss/>

## Садржај

Увод .....	2
I ИСТОРИЈСКО-ПРАВНА ДИМЕНЗИЈА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ.....	5
1. Историјско-правна димензија сексуалног злостављања деце у упоредном праву .....	5
2. Историјско-правна димензија сексуалног злостављања деце у српском праву.....	7
3. Међународноправна регулатива .....	8
5. Сексуално злостављање деце у домаћем позитивном праву .....	14
6. Кривичнопроцесни аспект.....	19
7. Општи и посебни протоколи за заштиту деце од злостављања и занемаривања .....	22
II КРИМИНОЛОШКА ОДРЕЂЕЊА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ .....	24
1. Дефиниција сексуалног злостављања деце.....	24
2. Криминолошке поделе.....	27
2.1. Педофилија .....	27
2.2. Инцест .....	28
2.2.1. Инцестуриране Ромкиње .....	31
2.2.2. Инцестуриране инвалиткиње .....	32
2.3. Дечија проституција.....	32
2.4. Child Sex Tourism .....	34
2.5. Трговина децом .....	36
2.6. Дечија порнографија .....	37
2.7. Child grooming .....	40
2.8. Дечији бракови као облик сексуалног злостављања деце.....	43
2.9. Сексуално злостављање деце у оквиру верских институција.....	44
2.9.1. Сексуално злостављање деце и Католичка Црква .....	44

Свештеничка педофилија и утицај Католичке цркве у Италији поново су се нашли у центру пажње, и то у Италији, где су поједини утицајни политичари деснице захтевали од РАИ, националне ТВ станице да не емитује контроверзни документарни филм „Сексуални злочини и Ватикан“. Аутор филма је Колм О’Горман (Colm O’Gorman) из Ирске, који је и сам био жртва злостављања свештеника у детињству. У њему се износе детаљи о тајном документу Ватикана „*Crimen sollicitationis*“ из 1962. године. Директива писана на латинском језику даје инструкције надлежним бискупима у диоцезама како да се поставе према свештеницима који имају сексуалне односе са верницима, али и са оним свештеницима који имају сексуалне односе са децом. У документу се истиче

важност тајности, а жртвама, оптуженим свештеницима или сведоцима се прети екскомуникацијом из Цркве. Званични Ватикан није демантовао постојање документа, истичући да је он намењен искључиво за „унутрашњу употребу“. По правилу, Црква је оптужене свештенике премештала у друге диоцезе чим би против њих била покренута истрага. Овај документац ТВ станице Би-Би-Си износи доказе и о умешаности сада већ бившег папе Бенедикта XVI у прикривање случајева сексуалног злостављања деце. ....	44
2.9.2. Сексуално злостављање деце и Српска Православна Црква .....	46
2.10. Сексуално злостављање деце у оквиру институција социјалног старања.....	47
2.11. Сексуално злостављање деце од стране жена .....	49
2.12. Female Genital Mutilation .....	50
2.13. Индикатори и последице сексуалног злостављања деце .....	51
3. Преглед теоријских схватања о сексуалном злостављању деце.....	53
3.1. Опште теорије о криминалитету.....	53
3.2. Посебне теорије о сексуалном злостављању деце .....	57
III ОПИС ИСТРАЖИВАЊА .....	61
1. Предмет и циљ истраживања .....	61
2. Хипотезе које су проверене истраживањем.....	63
3. Узорак и метод истраживања.....	63
IV ФЕНОМЕНОЛОГИЈА СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ У НИШУ .....	65
1. Обим, динамика и структура.....	65
2. Дистрибуција по месту јављања .....	69
2.1. Распоређеност на релацији село-град .....	70
2.2. Дистрибуција према најужој локацији извршења.....	71
3. Временска дистрибуција.....	72
3.1. Временска дистрибуција по месецима .....	72
3.2. Временска дистрибуција по данима .....	74
3.3. Временска дистрибуција по делу дана.....	76
4. Начин и средства извршења.....	76
5. Однос покушаних и свршених кривичних дела.....	77
6. Саучесништво при извршењу .....	79
7. Поврат.....	80
8. Стицај .....	82
9. Извршиоци .....	83
9.1. Пол и старост .....	83
9.2. Урачунљивост.....	86

9.3. Облици виности.....	87
9.4. Однос старости са местом живљења.....	87
9.5. Брачни статус.....	88
9.6. Занимање.....	89
10. Пол и старост жртава.....	90
11. Однос извршилаца са жртвама.....	92
<b>V ЕТИОЛОШКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ У</b>	
<b>НИШУ</b> .....	95
1. Криминогени фактори.....	95
1.1. Егзогени криминогени фактори.....	96
1.1.1. Утицај социјално-економског фактора и сексуално злостављање деце.....	96
1.1.2. Породични односи и сексуално злостављање деце.....	97
1.1.3. Школа и образовање и сексуално злостављање деце.....	99
1.1.4. Средства масовних комуникација и сексуално злостављање деце.....	101
1.1.5. Суседство, делинквентне групе и сексуално злостављање деце.....	102
1.1.6. Слободно време и сексуално злостављање деце.....	103
2. Социо-патолошке појаве и сексуално злостављање деце.....	103
2.1. Алкохолизам и сексуално злостављање деце.....	103
3. Ендогени криминогени фактори.....	105
3.1. Интелигенција и сексуално злостављање деце.....	105
<i>Табела 15. Однос интелигенције извршиоца и врсте извршеног кривичног дела.....</i>	106
3.2. Мотив и сексуално злостављање деце.....	107
3.3. Емоције и сексуално злостављање деце.....	108
3.4. Карактерне особине и сексуално злостављање деце.....	110
3.5. Темперамент и сексуално злостављање деце.....	110
3.6. Менталне девијације и сексуално злостављање деце.....	111
<b>VI КРИМИНАЛНА ПОЛИТИКА ПРОТИВ СЕКСУАЛНОГ ЗЛОСТАВЉАЊА ДЕЦЕ</b>	
.....	114
1. Уопштено о криминалној политици.....	114
2. Формални аспект криминалне политике против сексуалног злостављања деце.....	115
2.1. Кривичне санкције које су изречене и извршиоцима.....	115
2.3. Органи унутрашњих послова и сексуално злостављање деце.....	119
2.4. Пенитенцијарни програми и сексуално злостављање деце.....	124
2.5. „Маријин“ закон.....	125



Закључак..... 129